

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK BİLİM DALI

**İSTANBUL KAPALI SARNIÇLARININ İŞLEVSEL
DÖNÜŞÜMÜNÜN MEKÂNSAL BAĞLAMDA
İRDELENMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:

İrem YILDIRIM

İSTANBUL, 2016

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK BİLİM DALI

**İSTANBUL KAPALI SARNIÇLARININ İŞLEVSEL
DÖNÜŞÜMÜNÜN MEKÂNSAL BAĞLAMDA
İRDELENMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:

İrem YILDIRIM

Öğrenci No:

130808008

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Bilge YILDIRIM GÖNÜL

İSTANBUL, 2016

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**İstanbul Kapalı Sarnıçlarının İşlevsel Dönüşümünün Mekânsal Bağlamda İrdelenmesi**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 02.02.2016

Aday: **İrem YILDIRIM**

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI SONUÇ TUTANAĞI

Beykent Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Aşağıda tez adı belirtilen yüksek lisans öğrencisi 130808008 no'lu İrem YILDIRIM'ın 06/01/2016 tarihinde yapılan tez savunma sınavı¹ sonucunda 60 dakika süreyle sunduğu ve savunduğu tez hakkında² oybirliği / oyçokluğu ile, **KABUL**..... kararı verilmiştir.

Bilgilerinize saygılarımızla arz ederiz.

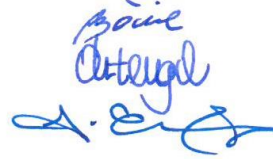

Anabilim Dalı : İç Mimarlık
Programı : İç Mimarlık
Tez Başlığı³ : İSTANBUL KAPALI SARNIQLARININ İŞLEVSEL
BÖNÜŞÜMÜNÜN MEKANSAL BAĞLAMDA İRDELENMESİ'

<u>Tez Sınav Jürisi</u>	<u>Öğretim Üyesi</u>
Danışman	: Yrd. Doç. Dr. Bilge GÖNÜL
Üye	: Prof. Dr. Ayşe TÜTENGİL
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Esin KULELİ

İmza

---

¹ Jüri üyeleri söz konusu tezin kendilerine teslim edildiği tarihten itibaren en geç bir ay içinde toplanarak öğrenciyi tez savunma sınavına alır. Belirlenen günde yapılamayan jüri toplantısı, katılanların hazırladığı bir tutanakla enstitü yönetimine bildirilir. Bu durumda jüri en geç onbeş gün içinde toplanarak adayı tez savunma sınavına alır. Tez savunma sınav süresi en az 45 dakikadır. Yüksek lisans tez savunma sınavı, tez çalışmasının sunulması ve bunu izleyen soru-yanıt bölümlerinden oluşur ve dinleyiciye açıktır. (Beykent Lisansüstü eğitim ve Öğretim Yönetmeliği-Madde30-3)

² Tez sınavının tamamlanmasından sonra jüri, tez hakkında “kabul”, “düzeltme” veya “red” kararı verir. Jüri başkanı, jüri üyelerince imzalanmış sınav tutanağını, tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili enstitü yönetimine teslim eder. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gerekli düzeltmeleri yaparak ve yönetmelikte belirtilen usullere uygun olarak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. (Beykent Lisansüstü eğitim ve Öğretim Yönetmeliği-Madde30-4)

³ İleride doğabilecek aksaklıkların engellenmesi için tezin başlığının yazılması gerekmektedir.

ÖNSÖZ

Tez konusunun belirlenmesi ve ilerleyişindeki katkıları, çalışma sürecinde göstermiş olduğu ilgi, sabır ve anlayışı ile değerli hocam Yard. Doç. Dr. Bilge YILDIRIM GÖNÜL'e teşekkürü bir borç bilirim.

Eğitim hayatımın her kademesinde desteklerini hep hissettiğim sevgili annem Hacer YILDIRIM ve babam Birol YILDIRIM'a, tez sürecindeki desteği ve anlayışı için eşim Kerem OKUDAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Şubat 2016

İrem YILDIRIM
İç Mimar

Adı ve Soyadı : İrem YILDIRIM
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Bilge YILDIRIM GÖNÜL
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans / Tez, 2016
Alanı : İç Mimarlık
Anahtar Kelimeler : Tarihi Yapı, Kapalı Sarnıç, Yeniden İşlevlendirme

ÖZ

İSTANBUL KAPALI SARNIÇLARININ İŞLEVSEL DÖNÜŞÜMÜNÜN MEKÂNSAL BAĞLAMDA İRDELENMESİ

Sosyal, kültürel ve mimari açıdan değere sahip tarihi yapıların korunarak gelecek nesillere aktarılması toplumların geçmişine sahip çıkılması açısından önemli bir konudur. Yeniden işlevlendirme doğru kararlar içerdiği takdirde tarihi yapıların korunmaları açısından önemli bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Yapısal olarak ayakta ancak işlevsel olarak kullanılamayan yapıların, kullanım değerinin sürdürülebilmesi için yeniden işlevlendirilmesi gerekebilir.

İstanbul'daki sarnıçlar korunması gereken tarihi yapılar arasında, değerli ve önemli bir yapı stoğu oluşturmaktadır. İşlevini tamamen yitirmiş bir yapı grubu olan sarnıçlar, su depolama alanı iken; bilinçli bir yaklaşımla, yeniden işlevlendirilmeleriyle mekânsal açıdan kullanım değeri kazandırılarak koruma altına alınmış olurlar. Tarihsel süreç içinde; iplik atölyesi, meyve-sebze deposu, araç tamirhanesi, çöp depolama alanı olarak bilinçsizce kullanımlarının yanı sıra, günümüzde sirkülasyonun yoğun olduğu biçimde restoran, organizasyon alanı, müze gibi işlevlerle kullanıldıkları görülmektedir. Bu işlevsel çeşitlilik; kültürel, ticari ve diğer işlevlerle kullanılmak üzere sınıflandırılabilir. Bu kullanımlar sarnıçların korunması açısından kimi zaman olumlu kimi zaman ise olumsuz sonuçlara yol açmıştır.

Kültürel işlevle kullanılan sarnıçlar incelendiğinde; toplum yararına olan bu kullanımın mekânsal ve yapısal açıdan doğru sonuçlar oluşturduğu anlaşılmıştır. Buradaki koruma yaklaşımının doğruluğu, yapının özel ya da kamu mülkü olmasından değil, kültürel işlev seçiminin yüksek bilinç düzeyine sahip olmayı gerektirmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durumun aksine ticari işlevle kullanılan sarnıçların yeniden işlevlendirilmesinde uygun işlev seçiminin ekonomik beklentilerin koruma değerinin önüne geçtiğini göstermiştir. Bugün sadece Kambur Mustafa Paşa Cami altındaki sarnıçta karşılaşılan dini işlevle kullanım, kapalı sarnıçlarda bilinçsiz mekân kullanımı sonucunda, özgün mekânsal değerlerin göz ardı edilebileceğini göstermektedir. Bunların dışında tipolojik açıdan özel bir işlev türü oluşturmasa da farklı amaçlarla kullanılan diğer sarnıçlar, bilinçsiz kullanıldıklarında değer kaybına uğrayabilmektedir.

Sonuç olarak; yeniden işlevlendirilmenin kapalı sarnıçların korunmasında doğru bir yaklaşım olabilmesi için işlev seçimi önemli bir unsurdur. Aksi takdirde, sarnıç yapıları uyumsuz işlev nedeniyle, gerek yapısal gerekse mekânsal zorlamalarla zarar görebilir. Bundan dolayı doğru işlev seçimi bilinçli bir koruma yaklaşımı ile birlikte gerçekleştirildiğinde, tarihi yapılar kullanılarak korunmuş olacaktır.

Name and Surname : İrem YILDIRIM
Supervizor : Asst. Assoc. Dr. Bilge YILDIRIM GÖNÜL
Degree and Date : Master, 2016
Major : Interior Architecture
Key Words :Historical Structure, Underground Cistern, Refunctioning,

ABSTRACT

EVALUATION OF FUNCTIONAL TRANSFORMATION OF UNDERGROUND CISTERNS IN ISTANBUL IN TERMS OF SPATIAL ASPECTS

In order to carry to next generations, the preservation of historical buildings which have social, cultural and architectural values, is an important issue for societies to look after their history. Refunctioning can be viewed as an opportunity if it involves right decisions in order to preservation of historical buildings. In order to sustain functional value, refunctioning may be needed for buildings, which have been still stood on as structural but not used functional.

Cisterns in İstanbul constitute important and valuable building inventory among historical buildings which should have been protected. Cisterns which have totally lost their functions, had been used as depot for water, with a conscious approach, would be preserved and appreciated with refunctioning. Observed in time that they have been used unconsciously as textile studio, depot for fruit and vegetable , repair shop, waste storage etc. and today in intensive circulation as restaurant, event area or museum. This functional variety can be classified with cultural, commercial, religious and other purposes. For protection of cisterns, these usages sometimes have positive and sometimes have negative results.

When cisterns which are using for cultural purposes, are examined; using for social benefits has positive results for spatial and structural point. The right approach of preservation is not about to be belong to government or private sector, is about to select cultural function due to high class conscious. On the other hand, it is observed that using cisterns for commercial purpose has aim to gain profit at first more than preservation. Today, the cistern under the Kambur Mustafa Paşa Mosque is only using for religious purpose, shows that how unconsciously usage omits original spatial value. Furthermore, even if they have not a special function in typology, when other cisterns are used unconsciously, they may lose their values.

As conclusion, refunctioning is in order to be right way to preserve underground cisterns, selection of function type is an important issue. Otherwise, cistern buildings can be damaged with structural or spatial enforcements. Therefore, if right selection of function has a protective perspective, historical buildings are preserved with reuse.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç	2
1.2. Kapsam	3
1.3. Yöntem	3
1.4. Çalışmanın Literatürdeki Yeri	4
2. TARİHİ YAPILARDA KORUMA ve YENİDEN İŞLEVLENDİRME	5
2.1. Tarihi Yapılarda Koruma	5
2.1.1. Koruma Kavramı	5
2.1.2. Tarihi Yapı Kavramı	10
2.2. Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi	12
2.2.1. Yeniden İşlevlendirmeyi Gerektiren Nedenler	14
2.2.1.1. Toplum ve Kültüre Bağlı Etkenler	15
2.2.1.2. Çevreden Kaynaklanan Etkenler	17
2.2.1.3. Yapıdan Kaynaklanan Etkenler	19
2.2.2. Yeniden İşlevlendirilen Yapılarda Uygun İşlevin Belirlenmesi ..	21
2.2.3. Yeniden İşlevlendirilen Yapılarda Karşılaşılan Sorunlar	22
3. TARİHİ YAPI VE KORUMA KAPSAMINDA İSTANBUL SARNIÇLARI	27
3.1. Tarihsel Süreçte İstanbul'daki Sarnıç Yapıları	27
3.1.1. Açık Sarnıçlar	36
3.1.2. Kapalı Sarnıçları	46
3.1.3. Yeniden İşlevlendirilen Kapalı Sarnıçlar	61
4. İSTANBUL KAPALI SARNIÇLARININ İŞLEVSEL DÖNÜŞÜMÜNÜN MEKÂNSAL BAĞLAMDA İRDELENMESİ.....	78

4.1. Kültürel İşlevle Kullanılan Sarnıçların Mekânsal Açından İncelenmesi: Yerebatan (Basilica) ve Nakkaş (Nakilbent Sokağı)Sarnıçları	80
4.1.1. Yapısal Özelliklerinin İncelenmesi	85
4.1.2. Mekânsal Özelliklerinin İncelenmesi	91
4.2. Ticari İşlevle Kullanılan Sarnıçların Mekânsal Açından İncelenmesi: Binbirdirek (Philoxenus) ve Myrelaion(Bodrum Camii) Sarnıçları	101
4.2.1. Yapısal Özelliklerinin İncelenmesi	104
4.2.2. Mekânsal Özelliklerinin İncelenmesi	111
4.3. Diğer İşlevlerle Kullanılan Sarnıçların Mekânsal Açından İncelenmesi: Turing Konukevi, Çiftesaraylar ve Kambur Mustafa Paşa Camii Sarnıcı.....	124
4.4.1. Yapısal Özelliklerinin İncelenmesi	126
4.4.2. Mekânsal Özelliklerinin İncelenmesi	132
5. SONUÇ	141
KAYNAKLAR	146
İNTERNET KAYNAKLARI	151
 EKLER	
Ek-1: Doğan Hasol Binbirdirek Sarnıcı Makalesi	157
Ek-2: Binbirdirek Sarnıcı Gazete Kupürleri	162
Ek-3: Binbirdirek Sarnıcı Gazete Kupürleri	163
Ek-4: Binbirdirek Sarnıcı Gazete Kupürleri	164
Ek-5: Binbirdirek Sarnıcı Gazete Kupürleri	165

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 2.1. Yapı Değerleri İçin Tipoloji Örnekleri (Akt.: Kaşlı,Worthing,2008,s.61)....	15
Tablo 3.1. İstanbul’da Kapalı Sarnıçların Örnekler Işığında Yapım Teknikleri (Bu tablo Altuğ’un makalesinde yer alan metinler ışığında hazırlanmıştır (Altuğ,2012,s.8-15)....	35
Tablo 3.2. Açık sarnıçların Dönemsel Olarak İşlev Tablosu.....	40
Tablo 3.3. İstanbul’daki Kapalı Sarnıçlarda Tespit Edilen Sütun Başlığı Türleri.....	55
Tablo 3.4. İstanbul’daki Kapalı Sarnıçlarda Örtü Sistemi Türleri.....	58
Tablo 3.5. İstanbul’daki Kapalı Sarnıçların Yeniden İşlevlendirme Kapsamında İncelenmesi.....	73
Tablo 3.6. İstanbul’daki Kapalı Sarnıçların Yeniden İşlevlendirme Kapsamında İncelenmesi.....	74
Tablo 3.7. İstanbul’daki Kapalı Sarnıçların Yeniden İşlevlendirme Kapsamında İncelenmesi.....	75
Tablo 3.8. İstanbul’daki Kapalı Sarnıçların Yeniden İşlevlendirme Kapsamında İncelenmesi.....	76
Tablo 4.1. İstanbul’da Yeniden İşlevlendirilen Kapalı Sarnıçların İşlev Türlerine Göre Dağılımı	79
Tablo 4.2. İstanbul’daki Kültürel İşlevle Kullanılan Sarnıçların Korunma Durumları...80	
Tablo 4.3. İstanbul’daki Ticari İşlevle Kullanılan Sarnıçların Korunma Durumları....	101
Tablo 4.4. İstanbul’daki Diğer İşlevlerle Kullanılan Sarnıçların Korunma Durumları.	124

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 2.1. Koç Müzesi İç Mekân Asma Kat Uygulamaları.....	25
Şekil 3.1. Tarihi Yarımada (Url 2).....	29
Şekil 3.2. Bizans Dönemi Sarnıçlarının Tarihi Yarımada Üzerinde Dağılımı (Altuğ,2014,s.36).....	31
Şekil 3.3. Bizans Dönemi Sarnıçlarının Tarihi Yarımada Üzerindeki Yoğunluk Haritası.....	31
Şekil 3.4. Binbirdirek Sarnıcı Gravürü (Akt.:Yücel, Bartlett,1967).....	31
Şekil 3.5. Eski Gülhane Hastanesi Yakınındaki Sarnıç (Akt.:Altuğ, Wulzinger,1913)...33	33
Şekil 3.6. İstanbul'daki Açık Sarnıçların Dağılımı.....	38
Şekil 3.7. Bizans Dönemi Açık Sarnıçları Gösteren Harita (Yücel, 1967,s.17).....	39
Şekil 3.8. Aspar Sarnıcının Görünümü ve Çizimleri.....	41
Şekil 3.9. Hebdemon Fildamı Sarnıcı Görünümü.....	43
Şekil 3.10. Mokios Sarnıcı Yıllara Göre Görünümü ve Çizimleri.....	44
Şekil 3.11. Aetios Sarnıcının Günümüzdeki Görünümü ve Çizimleri.....	45
Şekil 3.12. Sarnıçların Duvar Örgü Sistemi Detay Görüntüleri.....	49
Şekil 3.13. Zeyrek Sarnıcının Görünümü (Dış Duvar) ve Çizimleri.....	51
Şekil 3.14. Kapalı Sarnıçlarda Tekil Taşıyıcılardan Örnekler.....	53
Şekil 3.15. Kapalı Sarnıçlardaki Kemer Örnekleri.....	56

Şekil 3.16. Sarnıçların Kesiti ve Yağmur Suyunun Kullanılması (Şahin-Manioğlu,2011,s.23).....	60
Şekil 3.17. Boyutlarına Göre Sarnıç Planları (Uludağ,2014).....	62
Şekil 4.1. Kültürel İşlevle Kullanılan Kapalı Sarnıçlar.....	81
Şekil 4.2. Yerebatan Sarnıcı'nın Farklı Etkinlikler ile Kullanımı.....	83
Şekil 4.3. Nakkaş Sarnıcı'nın Farklı Etkinlikler ile Kullanımı.....	84
Şekil 4.4. Yerebatan Sarnıcı Plan Çizimi (Müller-Wiener,2001,s.285).....	85
Şekil 4.5. Yerebatan Sarnıcı, Su Sızıntılarını Gösteren Duvar Bozulmaları.....	86
Şekil 4.6. Yerebatan Sarnıcı Sütunlardaki Çatlak ve Deformasyonlar.....	87
Şekil 4.7. Nakkaş Sarnıcı Plan Çizimi	88
Şekil 4.8. Nakkaş Sarnıcı Bozulmaları.....	89
Şekil 4.9. Yerebatan Sarnıcı Yükseltilmiş Döşeme Sirkülasyon Alanı.....	92
Şekil 4.10. Yerebatan Sarnıcı Özgün/Eklenen Merdivenler.....	93
Şekil 4.11. Yerebatan Sarnıcı Yeni İşlevin Getirdiği Etkinlikler.....	94
Şekil 4.12. Yerebatan Sarnıcı Aydınlatma Elemanları.....	95
Şekil 4.13. Nakkaş Sarnıcı Yeni İşlev Gereklilikleri	98
Şekil 4.14. Nakkaş Sarnıcı Aydınlatma Elemanları.....	98
Şekil 4.15. Nakkaş Sarnıcı'nın Sanat Galerisi Olarak Kullanımı.....	99
Şekil 4.16. Yerebatan Sarnıcı-Nakkaş Sarnıcı Zemin Malzemesi Kullanımları.....	100
Şekil 4.17. Ticari İşlevle Kullanılan Sarnıçlar.....	102

Şekil 4.18. Binbirdirek Sarnıcının Farklı Etkinlikler ile Kullanımı.....	103
Şekil 4.19. Myrelaion Sarnıcının Alışveriş Alanı Kullanımı.....	104
Şekil 4.20. Binbirdirek Sarnıcı Plan ve Kesiti (Eyice,1989,s.7).....	105
Şekil 4.21. Binbirdirek Sarnıcı, Restorasyon Öncesi-Sonrası Zemin Görselleri.....	106
Şekil 4.22. Binbirdirek Sarnıcı Sütun Deformasyonları	107
Şekil 4.23. Myrelaion Sarnıcı Plan ve Perspektif Görünümü.....	109
Şekil 4.24. Myrelaion Sarnıcı Özgün Yüzey Elemanlarındaki Deformasyonlar (Yıldırım Arşivi).....	110
Şekil 4.25. Binbirdirek Sarnıcı, Kuzeydoğu Duvarının Tahrip Edilmesiyle Açılan Giriş.....	111
Şekil 4.26. Binbirdirek Sarnıcı, Ara Kat Uygulamaları.....	113
Şekil 4.27. Binbirdirek Sarnıcı Aydınlatma Uygulamaları.....	114
Şekil 4.28. Binbirdirek Sarnıcı, Özgün-Yeni İşlevle Kullanım Görseli.....	115
Şekil 4.29. Binbirdirek Sarnıcı, Etkinlik Aydınlatma Örnekleri.....	116
Şekil 4.30. Binbirdirek Sarnıcı, Yeni İşlevin Getirdiği İhtiyaçlar.....	117
Şekil 4.31. Myrelaion Sarnıcı Mağazalar.....	119
Şekil 4.32. Myrelaion Sarnıcı Aydınlatma Armatürleri.....	121
Şekil 4.33. Myrelaion Sarnıcı Yeni İşlevin Gereklilikleri.....	122
Şekil 4.40. Diğer İşlevlerle Kullanılan Sarnıçlar.....	125
Şekil 4.41. Çiftesaraylar Sarnıcı, Plan-Kesit Görünüşü.....	126

Şekil 4.42. Turing Konukevi Sarnıcı, Plan Görünüşü.....	127
Şekil 4.43. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarnıç Planı(Altuğ,2013,s.408)...	128
Şekil 4.44. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarnıç Geçmiş Görünümü.....	129
Şekil 4.45. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarnıç, Geçmiş ve Günümüz Cephe Görünümü.....	130
Şekil 4.46. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarnıç, Minare Boşluğu.....	131
Şekil 4.47. Çiftesaraylar Sarnıcı, İç Mekan Görünümü.....	132
Şekil 4.48. Çiftesaraylar Sarnıcı, Üzerindeki Kafeterya İşletmesi.....	133
Şekil 4.49. Turing Konukevi Sarnıcı.....	134
Şekil 4.50. Turing Konukevi Sarnıcı.....	135
Şekil 4.51. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarnıç, Mescit Kullanımı.....	137
Şekil 4.52. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarnıç, Yeni İşlevin Getirdiği Değişiklikler.....	139

KISALTMALAR

TDK	: Türk Dil Kurumu
KTVKK	: Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
ICOM	: International Council of Museums
TEGEV	: Teknolojik Eğitimi Geliştirme Vakfı

1. GİRİŞ

Yer altında ve/veya yer üstünde, taşınır ve/veya taşınmaz nitelikteki tüm kültür varlıkları bilim, kültür, din ve güzel sanatlar açısından özgün değerlere sahiptir. Yazılı belgeler, el işçiliği, vb. olan varlıklar taşınabilir, eski yapılar, mimarlık anıtları hatta kentler taşınmaz kültür varlıkları olarak tanımlanmaktadır. Taşınmaz kültür varlıkları olan tarihi yapıların bünyelerinde barındırdıkları değerleri (sosyal, kültürel, mimari vb.) gelecek kuşaklara aktarabilmeleri için korunmaları önemli ve gereklidir.

Yeraltında, yerüstünde veya kısmen yerüstünde olan sarnıç yapıları; yağmur sularının toplanıp, biriktirilmesi amacıyla taş malzemedен yapılan su depolama alanlarıdır. Kentin çok önemli olan su ihtiyacının karşılanması için inşa edilen gerek açık gerekse kapalı sarnıçlar, tarihte zaman zaman savaş tehdidi altında kalabilmekteydi. Bu sebeple sarnıçlar, kentin dağılım ve yerleşim alanlarının belirlenmesinde önemli veriler ortaya koymaktadır.

İstanbul'daki sarnıçlar koruma kapsamında ele alındığında; pek çoğunun yeraltında bulunması sebebiyle çoğunlukla molozla dolu olması, fark edilmelerine engel oluşturmakta ve korunmaları konusunda müdahale etmek açısından güçlük yaratmaktadır. Farklı boyut ve konumlardaki sarnıç yapılarında, büyük boyutlarda olanların tarih boyunca ön planda yer aldığı, daha küçük boyutlardakilerin ise göz ardı edildiği görülmüştür. Bu durum dikkate alınarak, gün yüzüne çıkarılmış sarnıçların yanı sıra toprak altında saklı kalan yapıların da varlığı düşünüldüğünde keşfedilmemiş çok sayıda sarnıç olduğu tahmin edilmektedir. Geçmişte büyük öneme sahip olan sarnıç yapıları, alternatif yöntemlerle suyun temin edilmesiyle işlevlerini yitirmişlerdir. Bu yapıların sahip olduğu tarihi öneme dayanarak yeniden işlevlendirme, yapıların kullanılarak korunması ve gelecek kuşaklara sağlıklı şekilde aktarılmaları için fırsattır. Böylelikle özgün işlevi depo alanı olan sarnıçların, hem toplumsal bir fonksiyon kazanmak için hem de mevcut yapı stoğunun değerlendirilmesi açısından yeniden işlevlendirilmeleri gerekmektedir. Günümüzde ise, mekânsal kullanım değeri

kazandırılarak; müze, restoran, organizasyon-etkinlik, sanat galerisi gibi halka açık işlevlerle kullanımları görülmektedir.

Bu çalışma tarihi yapı kapsamında sarnıçların önemini ortaya koyarak, yeniden işlevlendirmelerinin koruma açısından değerlendirilmesini konu almaktadır. Bu düşünce ışığında çalışma 5 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; çalışmanın girişi, amacı, kapsamı, yöntemi ve ilgili literatürdeki yeri anlatılmaktadır.

İkinci bölümde; öncelikle tarihi yapı ve koruma kavramına yer verilmiş, ardından koruma ihtiyaçlarından doğan yeniden işlevlendirme kavramı; nedenleri, sorunları ve uygun işlevin seçimi örnekler ile anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde; açık ve kapalı olmak üzere sınıflandırılan sarnıç yapılarının, Roma ve Bizans dönemlerinden itibaren tarihsel süreçteki gelişimlerine yer verilmiştir. Sonrasında kapalı sarnıçların yapısal ve mimari özellikleri görsel ve tablolar ile detaylandırılmıştır. İkinci bölümde elde edilen yeniden işlevlendirme kavramları ışığında; İstanbul'daki örnek sarnıçların korunma durumları anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde; İstanbul'da yer alan kapalı sarnıçların çeşitli işlevlerle kullanımları yapısal ve mekânsal açıdan olarak incelenmiştir. Bir önceki bölümde bahsi geçen yeniden işlevlendirilen kapalı sarnıçlar kullanım çeşitliliklerine göre; kültürel, ticari ve diğer işlevlerle kullanılmak üzere sınıflandırılarak, öne çıkan örnekler detaylı biçimde incelenmiştir. Bu örneklerin yapısal özellikleri özgünlük değeri açısından, mekânsal özellikleri ise yeni işlevin gerektirdiği değişim ve eklemeler olarak irdelenmiştir.

Tüm çalışmanın değerlendirildiği sonuç bölümünde; kapalı sarnıç yapılarının yeniden işlevlendirilmesine ve korunmasına ilişkin saptamalar yer almaktadır.

1.1. Amaç

İstanbul'da yer alan sarnıç yapıları kullanım değerlerini yitirmelerinin ardından tarihsel süreç içinde pek çok değişim yaşamıştır. Geçirmiş oldukları değişimler koruma

kapsamında değerlendirildiğinde kimi zaman bilinçli kimi zaman da bilinçsiz uygulamalarla gerçekteştirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı: İstanbul'daki kapalı sarnıçları korumak amacıyla kullanım değeri kazandırarak yeniden işlevlendirilmelerinin yapısal ve mekânsal olarak incelenmesidir.

1.2. Kapsam

Bu çalışma; kültürel mirasın yer altında kalmış önemli yapıtları olan, ancak çağın gerekliliklerine ayak uyduramayıp işlevini kaybetmiş, günümüzde yeni kullanımı sayesinde tekrar yaşama şansı bulan İstanbul'daki sarnıçları kapsamaktadır. Yeniden işlevlendirme kapsamında İstanbul'da bulunan 21 adet örnek; konum, korunma durumu, yapısal ve mimari özelliklerinin genel olarak incelenmesinin ardından işlevsel olarak; kültürel, ticari ve diğer kullanımlar olarak sınıflandırılmıştır. Kültürel işlevle kullanımda; Yerebatan ve Nakkaş Sarnıcı, ticari işlevle kullanımda; Binbirdirek ve Myrelaion Sarnıcı, diğer işlevlerle kullanımda ise; Turing Konukevi ve Çiftesaraylar ve Kambur Mustafa Paşa Cami Sarnıcı örnekleri, yapısal ve yeni işlevin getirdiği mekânsal gereklilikler kapsamında detaylı olarak incelenmiştir.

1.3. Yöntem

Bu çalışma kapsamında İstanbul'daki sarnıç yapılarının tarihsel süreçteki durumları hakkında literatür taramaları yapılmış, bunun yanı sıra yeniden işlevlendirme kapsamında incelenen sarnıçlar hakkında yerinde yapılan gözlem ve araştırmalarla bilgiye ulaşılmaya çalışılmıştır. Bugünkü kullanımları açısından işlev türlerine göre sınıflandırılan sarnıçlar örnekler kapsamında incelenerek, elde edilen bilgiler hazırlanan tablolar ile ortaya konulmuştur.

1.4. Çalışmanın Literatürdeki Yeri

İstanbul'daki sarnıç yapıları farklı disiplinlerdeki makale, tez ve araştırma yazılarına konu olmuştur. Bunlara örnek olarak; Wolfgang Müller-Wiener'in *İstanbul'un Tarihsel Topografyası* ve Cyril Mango'nun *Bizans Mimarisi* adlı kitaplarında bazı sarnıçlar plan tipolojileri ile yer almaktadır. Semavi Eyice'nin kitap ve makalelerinden; *Semavi Eyice Armağanı İstanbul Yazıları* adlı kitabı, *İstanbul'un Bizans Su Tesisleri* konulu makalesi yol gösterici olmuştur. Erdem Yücel'in *İstanbul'da Bizans Sarnıçları I-II* isimli makaleleri kısa olmalarına rağmen İstanbul'daki sarnıçları 1967 yılında derlemesi sebebiyle önemli kaynaklar arasındadır. Ayrıca Davut Hut'un *İstanbul'un 100 Su Yapısı* isimli kitabı sarnıçlar ile ilgili kısa ve net bilgiler içermektedir.

Arkeolojik açıdan Kerim Altuğ'un *İstanbul'da Bizans Dönemi Sarnıçlarının Mimari Özellikleri ve Kentin Tarihsel Topografyasındaki Dağılımı* başlıklı doktora tezi ve konuyla ilgili makaleleri, tarihi yarımada bulunan 158 adet sarnıcın kataloglanması kapsamında bu çalışmaya ışık tutmuştur. Mustafa Kasapseçkin'in *İstanbul Tarihi Yarımada'da Bulunan Yeniden İşlevlendirilmiş Kapalı sarnıçların Malzeme ve Yapay Aydınlatma Yönünden İncelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezi, malzeme ve aydınlatma yönünde bilgiler içermektedir.

Gerek arkeolojik, gerekse yapısal açıdan bilgiler içeren bilimsel araştırmaların yanı sıra bu çalışma, konusu itibariyle sarnıçların yeniden işlevlendirilmelerine mekânsal açıdan yeni bir bakış açısı kazandıracaktır.

2. TARİHİ YAPILARDA KORUMA VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME

Bu bölümde çalışma konusuna ışık tutacak kavramlar tarihi yapılarda koruma ve yeniden işlevlendirme olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir. Tarihi yapılarda koruma başlığı altında sırasıyla koruma ve tarihi yapı kavramları, tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi başlığı altında ise yeniden işlevlendirmeyi gerektiren nedenler, yeniden işlevlendirilen yapılarda uygun işlevin belirlenmesi ve karşılaşılan sorunlar gerekli alt başlıklar çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1. Tarihi Yapılarda Koruma

2.1.1. Koruma Kavramı

Kültür varlıkları tarihi çevreyi oluşturan en önemli öğelerden biridir. KTVKK (1983)' nın 3. Maddesi uyarınca “Kültür varlıkları, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır”. Bu tanımlama ışığında Madran ve Özgönül'e göre; kültür varlıklarını 2 değişik biçimde ele alınmaktadır. “Tarih öncesi ve tarihi devirler” ifadesiyle zaman boyutuna dikkat çekilmektedir. İkinci ise, nitelik boyutudur ve iki ayrı ölçüt ile tanımlama yapılmıştır. Birinci ölçüte göre, taşınmazın kültür varlığı olabilmesi için; bilim, kültür, din ve güzel sanatlar ile ilgili bulunması, ikinci ölçüte göre ise, sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıması gerekmektedir (Madran ve Özgönül,2005,s.7).

Kültür varlıkları taşınır ya da taşınmaz olarak ikiye ayrılırlar. Yazılı belgeler, el işçiliği, vb. olan varlıklar taşınabilir kültür varlığı olarak adlandırılırken, eski yapılar, mimarlık anıtları hatta kentler taşınamaz kültür varlıkları olarak adlandırılmaktadır. Taşınamaz varlıklar zamanında kullanılmış ancak bugün işlevini yitirmiş ya da hala kullanımda olan tarihi mirasımızdır. KTVKK' nın 2863 sayılı yasanın 6. maddesine göre, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının neler olduğu şöyle belirtilmektedir:

a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,

b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarına gerek görülen taşınmazlar,

c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,

d) Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler.

Koruma kavramı tarihsel süreç içerisinde anlam ve nitelik olarak değişip genişlemiştir. Daha önceleri koruma anlayışı yanlış sonuçlara yol açan uygulamalara neden olurken günümüzde bu kavram tarihi yapının pek çok açıdan değerinin ortaya çıkartılarak korunması ve günün koşullarına uygun olarak değerlendirilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Tarihi ve kültürel kimliklerine sahip çıkan toplumların geçmiş değerlerini sahiplenmeleri ancak koruma ile mümkündür. Bu anlamda koruma bireysel değil toplumsal olarak algılanması gereken bir kavramdır.

Hasol “koruma” kavramını : “Tarih ya da sanat değeri taşıyan yapıların, doğal değerlerin ya da kent parçalarının yaşamlarını sürdürebilmeleri için muhafaza, onarım ve bakıma ilişkin gerekli önlemleri alma” olarak tanımlamaktadır (Hasol,2014,s.279).

Alsaç ise “koruma” kavramını daha geniş bir perspektiften şu şekilde tanımlamıştır: “Herhangi bir nesne ya da olguyu elden geldiği kadar bozulmadan, o andaki durumunda tutmaya denir. Bu kavram çok geniştir, uygulama çalışmalarını anlattığı gibi bunların yapılması için gerekli yönetsel, parasal, yasal önlemleri de kapsar. Yalnız nesnelere değil, kültür varlığına giren gelenek, görenek, töre, tören gibi halk bilimsel olguları korumak, bunların yaşanmasını sağlamak da koruma çalışmaları içinde düşünülebilir” (Alsaç,1992,s. 62).

Kavram olarak koruma ve korunma 2863 sayılı KTVKK' nın (1983) ilgili maddesinde; “taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleri” olarak tanımlanmaktadır.

Tarihi yapıları korumanın amacı, gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak, günümüz yaşayışı ile bütünleştirmek ve tarihi mirasımızı yok olmaktan kurtarmaktır. Alsaç' a göre; “Kültür varlıkları bakılarak, onarılarak, yenileştirilerek korunurlar. En çok da mimarlık yapıtları özel koruma önlemleri gerektirirler. Onların ağırlık, sağlamlık, büyüklük gibi kimi özellikleri düşünülünce, bu bir çelişki gibi gözükürse de bunun öyle olmadığı hemen anlaşılır. Yapıların daha özenle korunmasına, bu özellikleri yol açmaktadır bile denilebilir: Mimarlık yapıtlarını üstlerine gelmekte olan bir tehlikeden kaçırmak, geçici bir süre için başka bir yere taşımak, gizleyip saklamak olanağı yoktur. Kopyasını çıkarmak, bir eşini başka bir yerde yeniden kurmak türünden önlemlere de ancak çok özel durumlarda başvurulabilir. Onun için bu kültür varlıklarına kendi yapılarına uygun bir korumacılık anlayışıyla yaklaşmak gerekir” (Alsaç,1992,s.71).

Temel amaç koruma olduğunda yürütülecek çalışmalar tarihi yapıların özelliklerine göre derecelendirilmiştir:

Tarihi ve kültürel değerlerin korunmadığında yok olacağı ve yerine yenilerinin gelemeyeceği düşünülürse, böyle bir durumda toplumun sorumluluk alıp koruma ile ilgili müdahalelerde bulunmaları gerekmektedir. Yoksa bu tarihi ve kültürel miras hızla yok olacak, toplumun geçmişini bilmeyen yeni kuşaklar yetiştirmesine neden olacaktır. Koruma kavramı toplumların gelişmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Çağdaşlık ölçeğinde önemli bir unsur olmakta ve eski ile yeninin sürdürülebilirliği açısından büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda korumanın aktif bir sorumluluk getirdiği, kamu yararına bir hizmet olduğu ve kültür bilincinin gelecek kuşaklara aktarılmasının önemi de ortaya çıkmaktadır. Madran ve Özgönül'e göre: “Özellikle taşınmaz kültür varlıklarının oluşturduğu kültürel miras, geçmiş yaşamla, ilgili bilgileri bize aktaran en somut ve anlamlı belgelerin başında gelir. Bizden önceki nesillerin yaşam biçimleri,

ilişkileri, estetik anlayışları, yapı ve süsleme sanatında ulaştıkları düzey vb. birçok önemli bilgi ancak yapılar aracılığı ile alınabilir. Bu nedenle, geçmişi öğrenmek, deneyimlerinden yararlanmak, gelecek için örnek almak, bir belge olarak gelecek nesillere aktarılmak vb. birçok nedene dayalı olarak geçmişin bu “tanıkları”nın korunmaları gerekmektedir” (Madran ve Özgönül,2005,s.57).

Taşınmaz kültür varlıkları iki grupta incelenmektedir. 1.grupta olanlar evrensel ve ulusal düzeyde mimari değer sahiptir ve “tarihi anı ve estetik nitelikleriyle korunması” zorunludur. 2. gruptaki yapılar ise kentsel çevreyi oluşturan ve geleneksel yapım tekniği ile o yöreye karakterini vermiş yapılardır. Bu gruptaki yapılarda ise, plan özellikleri çoğunlukla değişime uğramakta ve çoğu kez ancak cepheler korunmaktadır. Kültür varlıklarının korunmasında önemli olan yapıların genel görünümüleriyle olduğu kadar özgün tarihi dokularıyla birlikte yaşatılmasıdır. Derecelendirme bu sebeple oldukça önemlidir (Ahunbay,2014,s.32-35).

Birçok tarihi çevre eskime ve yıpranma ile karşı karşıya kalarak günümüze ulaşabilmiştir. Bu çevreler yapıldıkları dönemin duygu, düşünce ve yaşam biçimini ortaya koymaktadır. Bu sebeple koruma ve koruma bilinci oldukça önemli bir kavram halini alır. Döneminde yaşanan mekânların algılanabilirliği açısından oldukça önemli yer tutan tarihi çevreler geçmiş ile günümüz arasında bir köprü görevi görmektedir. Bu yüzden tarihi çevrelerin değişmesi veya yok olması geçmiş ile olan bağın algılanabilirliğini zorlaştırır. Tarihi yapıların korunmaları ile mekânsal veya çevresel süreklilik sağlanmış olacaktır.

Bu noktada tarihi ve kültürel yapıların korunması için bakım, onarım, renovasyon ve restorasyon önemli yöntemlerden bazılarıdır. Bu eserlerin korunmasında temel amaç onların yapısal bütünlüklerini koruyarak geleceğe aktarılmasının sağlanmasıdır.

Bakım, onarım ve yenileme kavramları mimari yapılar söz konusu olduğunda koruma konusunun kapsamında yer almaktadır. Bu konuda Alsac korumanın niteliği ile ilgili olarak “koruma hem doğal, hem kültürel varlıklar için, onarım ve yenileştirme ise

daha çok kültür varlıkları için söz konusu olmaktadır” şeklinde bir ayrıştırmaya gitmiştir (Alsaç,1992,s.8).

Bu tanımlamalar ışığında farklı koruma teknikleri bulunmaktadır. Öncelikle korunacak yapının ihtiyaçlarının analiz edilmesi gerekmektedir. Tarihi bir yapı korunması için küçük müdahalelere ihtiyaç duyulabileceği gibi çok kapsamlı yeniden yapım süreçlerine veya önemli güçlendirme faaliyetlerine de ihtiyaç olabilmektedir. Bu tekniklerin her biri ayrı ayrı kullanılabilirdiği gibi, yapının ihtiyaçlarına göre birkaçı bir arada da uygulanabilmektedir. Anıtların onarımları için alttaki koruma teknikleri söz konusudur (Ahunbay,2014,s. 90);

- 1.Sağlamlaştırma
- 2.Bütünleme
- 3.Yenileme
- 4.Yeniden yapım(Rekonstrüksiyon)
- 5.Temizleme
- 6.Taşıma

Korumanın uluslararası sahiplenicilerinin amacı koruma bilincinin oluşması, üye ülkeler ile kalkınma ve işbirliği içerisinde olma, bu işbirliği ile forum oluşturma ve bu ülkelerin evrensel etiğe uygun davranmasına özendirme de yer almaktadır. Bu misyonu yüklenmiş kurumların listesi aşağıdaki gibidir(Madran ve Özgönül,2005,s.116-146):

- 1.Unesco (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
- 2.Unep/Map (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
- 3.Avrupa Konseyi

4.Avrupa Birliği

5.Icomos (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)

6.Owch (Dünya Miras Kentleri Örgütü)

7.Europa Nostra (Avrupa Kültürel Miras Kuruluşları Federasyonu)

8.Avrupa Tarihi Kentler ve Bölgeler Birliği

9.Iucn (Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği)

10.Iccrom (Uluslararası Kültürel Mirası Koruma ve Bakım Merkezi)

Modern düşünce kavramı içerisinde tarihi ve kültürel mirasımızın korunması önemlidir. Tekeli'ye göre; "Türkiye'de mimari mirasın korunmasını savunan kişi veya grupların, savlarını dört temelden birine dayandırdığını yazmaktadır. Bu temellerden birincisi, tarih bilincinin ve geçmişin işaretlerinin fiziksel çevrede bulunmasının sağlıklı bir toplumun varlığı için önemlidir. İkinci temel, mimari korumayı ulusal kimliğin bir tanımlayıcısı olarak görmektedir. Son iki temel ise estetik kaygılar ve kültürel turizm açısından mimari mirasın önemi üzerinde durmaktadır" (Akt.:Pekol:Tekeli,1987). Tarihi bir yapının korunmasında önemli olan yapıya en az müdahale ile bozulmadan özgün değerleri ile korumak olmalıdır. Tarihi ve kültürel açıdan değere sahip yapıların özgün işlevlerini yitirmeleri durumunda yeni işlevlerle kullanımlarını sürdürmelerinin sağlanması gerekmektedir.

2.1.2 Tarihi Yapı Kavramı

Birçok amaçla geçmişte inşa edilmiş ve günümüze kadar varlığını tamamen veya kısmen sürdürebilmiş, resmi makamlarca "koruma altına alınması gereken tarihi ve kültürel varlık" olarak tanımlanmış/belgelendirilmiş veya tarihsel değeri olan yapılara tarihi yapı denir. Tarihi yapılar ait oldukları dönemin duygu, düşünce, eğitim ve kültürel düzeyini ortaya koymaktadırlar. Bu nedenle geçmişle geleceğin birbirleriyle kuracağı

ilişkinin devamlılığı ve kültürel kimliklerini korumaya çalışan toplumların, tarihi ve kültürel varlıklarını sahiplenmeleri ancak tarihi yapıların korunmaları ile mümkündür.

Bir yapının tarihsel anıt ya da korunması gerekli bir kültür varlığı olarak tanımlanabilmesi için gerekli olan yol gösterici ölçütler şu şekilde sayılabilir (Alsaç,1992,s.83):

1. Yapının kendi başına bir sanat yapıtı olması ve çevresine bu özelliğiyle bir varsılık katması,

2. Düzenlenme, tasarlanma, biçimlenme gibi mimarlık özellikleri açısından belli bir türün örneği olması,

3. Toplumsal ya da kültürel tarihin belirli bir dönemini yansıtıyor olması,

4.Yapımında, gereç kullanımında bir yenilik oluşturması ya da artık yinelenemeyecek bir beceri ürünü ya da örneği olması,

5.Geçerli beğeni ile aynı yönde olmasa bile kendi çağını temsil eden bir yapı olması,

6.Ünlü kişi ya da tarihsel olaylarla bağlantısı olması,

7.Kent tasarımı ya da peyzaj düzenlemesi açısından belli bir özellik, bir değer taşıması,

8.Ünlü bir mimarın yapıtı olması

Alsaç tarihsel yapıtları koruma ve değişim kavramları ışığında üç ana başlık altında toplamıştır (Alsaç, 1992, s.83-84) :

Birinci kümedeki yapılar hiçbir değişiklik yapılmadan sadece onarılarak korunanlar.

İkinci kümedeki yapılar dış görünüşleri korunarak onarım gören yapılar.

Son kümede ise korunmasına gerek olmayan yıkılıp yeniden yapılabilecek yapılar gelir. Bu yapı grupları için çevre şartları, yükseklik, çatı eğimi gibi koşullara uyulması gerekmektedir.

Tarihi bir yapının sahip olduğu nitelikleri belirlemek ve belirlenen bu nitelikleri korumaya yönelik doğru yöntemlerle uygulanması önemlidir. Bu yapıların korunmasında temel amaç, onların yapısal bütünlüklerini ve özgün niteliklerini koruyarak geleceğe aktarılmasının sağlanmasıdır. Özellikle tarihi yapılar yaşamlarını belirli zaman dilimlerine kadar sürdürebilmiş ise bunun bozulmasına izin verilmemelidir. Bilinçsiz şekilde yapılan her müdahale yapıya büyük zararlar vererek geriye dönülmez hasarlara yol açabilmektedir. Bu sebeple tarihi bir yapıyı koruma bireysel değil toplumsal bir eğitim ve tarih bilinci ile ele alınmalıdır.

2.2. Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi

Günümüze ulaşabilen tüm yapılar insan kullanımı için inşa edilmiştir. Kullanılmayan yapılar zaman içerisinde çürümeye ve yok olmaya başlar. Bu yapılar zamanın teknolojisi içinde yenilenmediği takdirde, değişime ayak uyduramayıp harap olmaya mahkûmdur. Tarihi değer taşıyan ve o dönemin kültürel zenginliklerini barındıran yapılar zaman içinde oluşan sosyo-kültürel değişime ayak uydurabilmek için değişmek zorunda kalabilirler. Bu değişim sürecinde yapının mevcut değerleri korunarak yeniden hayata kazandırılması yeniden işlevlendirilmesi ile mümkündür.

Tarihi yapıların büyük bir bölümü günden güne yok olmakta, yeterince yararlanılmamakta ve kimliklerini kaybetmektedirler. Günümüze ulaşan her tarihi yapıt geçmişten geleceğe bir köprüdür. Zaman içinde ihtiyaç duyulan yapısal işlevler değişebilmekte ancak yapılar ayakta kalmaktadır. Mevcut yapılar değişen ihtiyaçlara cevap veremediğinde kullanım değerinin sürdürülmesi açısından yeni işlevlerle yüklenmesi gerekebilir. Böylelikle yapılar yenilenebilmekte ve ayakta kalma imkânı

bulabilmektedirler. Hamam, kervansaray, sarnıç vb. pek çok yapı günümüzde özgün işlevini sürdürmemekte ve farklı amaçlara hizmet etmek için yenilenmektedir. Yenileme veya yeniden işlevlendirme tarihi yapıların kurtarılması için bir araçtır. Venedik Tüzüğü'nün 5. maddesinde “Anıtların korunması her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanılmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanım arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir” denilerek yeniden işlevlendirmenin temel kuralları belirtilmiştir. Bir başka deyişle yeniden işlevlendirme, işlev veya fiziki şartları gereği kullanılamaz hale gelmiş korumaya değer tarihi yapıların varlıklarının korunarak aynı veya farklı işlev ile tekrar kullanıma sunulmasıdır.

“Yeniden işlevlendirme” yeniden programlama ve yeniden mimari biçiminde iki kavramı ortaya çıkarır. Yeniden programlama, mekânın yeniden kullanımı için yeniden düzenlenmesini gerektirir. Bunun yanı sıra yapının sunduğu olanakları mekânsal gerekliliklere uygun hale getirmek de buna dahildir. Yeniden mimari ise, yapının inşa edildiği dönemin dili ve tekniğinin verdiği olanaklarca yapılabilecek müdahaleleri içerir. Bu durum yeni işlev gereği pencere eklenip çıkarılması, kat döşemesi eklenmesi, ek bina yapılması gibi müdahaleleri kapsamaktadır (Selçuk,2006,s.10).

Yapısal olarak ayakta olan bir binanın işlevini yitirme nedeni ile kullanımı zorlaşabilir. Sarnıç yapıları bunun en iyi örneklerindedir. Geçmiş dönemlerde su deposu olarak kullanılmak amacıyla yapılmış olan sarnıçlar, günümüz modern su temin ve dağıtım sistemleri ile ihtiyaç dışı kalmıştır; bu nedenle sarnıçlar yeniden işlevlendirme ile farklı amaçlara yönelik kullanılarak korunabilirler. Benzer olarak geçmiş yüzyıllarda savunma amaçlı yapılmış surlar, bugün hala yapısal olarak varlıklarını sürdürmekte, fakat özgün işlevleri ile kullanılamamaktadır. İşlevsel geçerliliğini tamamen yitirmiş bu yapılar farklı bir işlevle yeniden kullanılarak varlıklarını korumalıdır, aksi takdirde zaman içinde kaybolan bir yapı tipolojisi oluşacaktır. Bu yüzden bu yapıların korunması için yeniden işlevlendirme oldukça önemli bir fırsat sunmaktadır.

2.2.1. Yeniden İşlevlendirmeyi Gerektiren Nedenler

Yeniden işlevlendirme tarihi yapıların gelecek kuşaklara aktarılması için önemli bir koruma yöntemidir. Atıl kalmış ve yok olmaya yüz tutmuş yapıların tekrar topluma kazandırılması işlevsel değerlerinin sürdürülmesi ile mümkündür.

“Koşulların, değer yargılarının ve daha pek çok şeyin hızla değiştiği, toplumsal yapının yeni biçim ve düzenlemelere yöneldiği bir çağda yaşamaktayız. Zaman boyutu içinde işlevler değişebilmekte, fakat yapılar kalabilmektedir. Bu durum, eski ya da yeni yapılmış binaların gelecekte, bu defa başka bir açıdan kullanıma açılmasını gerektirebilir.” (Altınoluk, 1998, s.19).

Yapıların fiziksel özelliklerinin işlevsel özelliklerinden daha uzun ömürlü olduğu düşünülürse zamana yenik düşmeleri kaçınılmaz hale gelmektedir. Örneğin günümüzde bazı saray, manastır, medrese, han, hamam, kervansaray, sur yapıları özgün işlevlerini kaybetmişlerdir. Değişen yaşam şartları işlevsel olarak eskimiş hamam yapılarını da çoğu yerde kullanılamaz hale getirmiştir. Üstelik ticari mülklerde yer alan modern spa mekânları tarihi hamam yapılarına ihtiyaç duymayı ortadan kaldırmıştır. İnsanların kendilerine ait konutların dışında yıkanma ihtiyacı geçmişten farklı olarak günümüzde konfor gereksinimlerinin arttığı biçimde karşılık bulmaktadır.

Savunma yapıları da işlevini tamamen yitirmiştir. Bunlardan biri olan Rumeli Hisarı günümüzde konser alanı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu yapıları korumak için toplum açısından faydalı bir işlevle kullanımları sürdürülmelidir.

Bir yapının yeniden işlevlendirilmesini gerektiren nedenler, yapının özgün değerleri ile doğrudan bağlantılıdır. Worthing'in aktarımına göre, aşağıdaki tablo “korumaya değer yapıların sahip oldukları değerler doğrultusunda kişiler ve organizasyonlar tarafından değerlendirme kriterlerinin nasıl değiştiğine dair bir örnektir” (Akt.:Kaşlı,Worthing,2009,s.61).

Reigl (1902)	Feilden and Jokihelto (1993)	English Heritage (1997)	Mason (2002)	Feilden (2003)	Throsby (2006)
*Yaş *Anma nedeni *İşlev *Yenilik	Kültürel değerler: *Görelî aristik / teknik *Nadirlik Güncel sosyo-ekonomik değerler: *Ekonomik *İşlevsel *Eğitici *Sosyal *Politik	*Kültürel değer *Estetik değer *Rekreasyon değeri *Kaynaksal değer *Ekonomik önem	Sosyokültürel değerler: *Tarihi *Kültürel/sembolik *Sosyal *Manevi /Dini Ekonomik değerler: *Kullanım (Pazar) değeri *Kullanım dışı (Pazar dışı) değeri: -mevcut durum -seçenek -miras	*Duygusal *Kültürel *İşlevsel	*Estetik *Manevi *Sosyal *Tarihi *Sembolik *Gerçeklik

Tablo 2.1. Yapı Değerleri İçin Tipoloji Örnekleri (Akt.: Kaşlı, Worthing,2008,s.61).

Tarihi yapıların sahip olduğu kültürel değerlerin özgün halleri ile korunması ve çağdaş gereksinimler doğrultusunda yeniden işlevlendirilmesi fiziksel ve manevi ömürlerinin de devamlılığı anlamını taşır. Günümüze ulaşabilen yapılara yeni işlevler yüklemek geçmişle gelecek arasındaki süreklilik sağlanmasında etkisi olduğu kadar, sosyal, kültürel ve ekonomik sürekliliğin sağlanmasında da önemli bir rol oynar.

2.2.1.1. Toplum ve Kültüre Bağlı Etkenler

Bir yapının tarihsel değerinin olabilmesi için yapının özgün değerlerinin doğru ve tam anlamıyla ortaya koyulması gereklidir. Tarihi bir yapıyı değerli kılan nitelikler farklı kaynaklar ışığında aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir. İlki, yapının o yerleşkenin tarihindeki bir olayla veya değişimle ilgisinden kaynaklanır. O kentin yaşamında önemli olan bir olaya ev sahipliği yapmak, geçmişte kalmış ve toplumda iz bırakmış olması, o taşınmaza tarih boyutu içinde güçlü bir değer katmaktadır. İkincisi ise, eski olmasıyla ilgilidir. Bir diğer deyişle, bir kültür varlığının yaşı arttıkça değeri çoğalmaktadır (Madran ve Özgönül,2005,s.62). Buradan da anlaşılacağı gibi, tarihsel değeri olan yapılar kültürel miraslarımızdandır. Bir toplumun geçmişteki değerlerine karşı hissettiği

sorumluluk duygusu sosyal ve kültürel yapısına yansır. Bu nedenlerden ötürüdür ki; geçmişlerine sahip çıkmayan toplumların geleceklerinden kaygısı olmalıdır. Geçmiş ile gelecek arasındaki bağ ancak tarihi değerlere sahip çıkılarak, onları koruyarak ve sonraki kuşaklara aktararak sağlanır. Birçok tarihi yapı geçmişten günümüze kadar ulaşmış ancak çağın gereksinimlerine cevap veremediğinden yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu yok olma gerek yapının işlevinin günümüz modern yaşamına ayak uyduramaması, gerekse özgün işlevinin geçerliliğini yitirmesi ile ilgilidir. Bu durumda yapıları kaderlerine terk etmek yerine günümüz yaşam sistematiğine uygun bir işlevle yaşatılması gereklidir.

Yeniden işlevlendirmeyi gerektiren toplumsal ve kültürel nedenlerin başında yapının yapıldığı döneme ait birçok özelliği taşıması gelir. Tarihi bir yapı inşa edildiği dönemin yapım tekniğini ve sanatsal yaklaşımının okunmasına yardımcı olur. Bu gibi birçok belge değeri olan yapıların varlıklarını sürdürebilmeleri için korunarak ihtiyaçlar doğrultusunda işlev değişikliğine gidilebilir. Burada önemli olan yapının çağın ihtiyaçlarına cevap verebilmesi ve toplumun geçmiş ve geleceği arasında kurabileceği bağın sağlanmasıdır. Tarihi yapılar sanat, mimarlık tarihi ve sosyal nitelik bakımından geleceğe iletecekleri mesajlar ile büyük önem taşır. Bu nedenle tarihe saygı duyularak günümüzdeki önemli gereksinimler karşılanmış olacaktır. Bir toplumu toplum yapan sosyal-kültürel değerleri ve gelenekleridir. Bunlar korunmazsa toplum da sağlıklı bir gelişme olanağı bulunamaz.

Yapıların işlevleri döneminin toplumsal ve kültürel özellikleriyle birebir ilişkilidir. Bu özelliklerin değişmesi ile yapıların özgün işlevleri de değişebilmektedir. Burada önemli olan yapı ilk işlevini yitirmiş de olsa onu korumak ve topluma kazandırmaktır. Ahunbay'ın kitabında Piero Gazzola'nın bu konudaki düşüncesi ise : “Bir mimari anıt artık yapıldığı amaca hizmet edemiyorsa, korunması pratik bir gereklilik olmaktan çıkar, kültürel bir görev haline gelir. Bu konuya verilen önem gelecek kuşakların kültürel olgunluğuna ve kültür mirasını koruma konusunda duyacakları ivediliğe dayanacaktır.” (Ahunbay,2014,s.8) Anlaşılacağı üzere tarihi

yapıları yeniden işlevlendirerek korumak gelecek kuşaklarda oluşacak toplum ve tarih bilincini doğrudan etkileyecektir.

Sosyal ve kültürel açıdan bakıldığında yeniden işlevlendirilen tarihi bir yapının bulunduğu çevrenin mevcut değerleriyle sıkı bir ilişki içinde olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu sosyo-kültürel yapının içerisinde bölge insanının aile ilişkileri, ekonomik statüleri, yaşam biçimleri, kültür düzeyleri, tarihi yapı bilinçlerinin önceden tespit edilmesi ve yeni işlevin seçiminde bu unsurların göz önünde bulundurulması gerekir. Örneğin, gelir seviyesi düşük bir bölgede yaşayan aynı zamanda kültürel anlamda da donanımsız olan bir grup tarihi çevrede yaşayan topluluk için, yeniden işlevlendirme kararında kültürel donanımı güçlendirecek bir işlev seçilmesi daha doğru olacaktır. Eğer yeni işlev halkın ihtiyaçlarına cevap verirse kullanımı sağlanacaktır (Uğursal,2011,s.27).

2.2.1.2. Çevreden Kaynaklanan Etkiler

Tarihi bir yapının çevre koşulları değiştiğinde, yapının kullanım değerinin sürdürülebilmesi için yeni koşullara ayak uydurması gerekebilir. Bu yüzden yapı ve çevresi bir arada değerlendirilerek gereken değişiklikler tarihi-kültürel ve sosyal sürekliliğin devamlılığına engel olmamalıdır. Böylelikle tarihi yapının kentsel bellekteki yeri de korunmuş olacaktır. Alsaç'a göre: Çevre koşulları yapıları da etkileyerek onları buldukları ortam ile bir bütün haline getirir. Yani bütün varlıklar eskir, yıpranır, bozulurlar, içinde buldukları ortamdan ayrılamazlar. Kültür varlıkları da bu kurala dahildir. Kapalı olmayan ortamlarda bu süreci yavaşlatabilmek için bazı önlemler alınabilir. Bu sürecin geri dönüşü olmadığı bilinmeli geç kalınmadan önlem alınmalıdır (Alsaç,1992,s.78).

Venedik tüzüğü' nün (1964) 7.maddesine göre; "Bir anıt tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Anıtın tümünün, ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına- anıtın korunması bunu gerektirdiği, ya da çok önemli ulusal

veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında izin verilmemelidir”. Buradan da anlaşılacağı üzere tarihi yapılar buldukları çevre ile bir bütündür. Bunlara fon oluşturan tarihi çevrelerin birlikte ele alınıp değerlendirilmeleri gerekmektedir.

Tarihi mirasımızı oluşturan yapıların yeniden işlevlendirilmesinde toplumsal değişimlerin de dikkate alınması gereklidir. Toplumsal ihtiyaçlar değişen çevresel etkenler ışığında değerlendirilerek yeni işlev seçimi gerçekleştirilmeli ve bu karar tarihi yapının sahip olduğu değerleri ortaya çıkarmaya yönelik olmalıdır. Aksi takdirde yeni işlevin tarihi yapı ve çevre ile uzun süreli uyumu söz konusu olamaz. Örneğin; İstanbul’da bulunan birçok sanayi yapısı şehrin büyümesi ile şehir merkezinde kalmış ve işlevini yitirmiştir. Bilindiği üzere sanayi yapıları gerekli ulaşım kolaylığının sağlanması için şehir merkezine uzak konumlandırılırlar. Bu nedenle gelişen ve büyüyen şehir yaşamı içinde kalan sanayi yapıları günümüzde yeniden işlevlendirilerek çağın ihtiyaçlarına uygun hale getirilebilmektedir. Sanayi yapılarının yeniden işlevlendirilmesine Cibali Tütün Fabrikası ve Tuz Ambarı örnekleri verilebilir. Haliçte bulunan Cibali Tütün Fabrikası okula dönüştürülürken, Tuz Ambarı ise ofis alanı olarak yeniden değerlendirilmiştir. Böyle yapıların yok olmak yerine, değişen çevresel etkiler ışığında yeniden işlevlendirilerek uzun zaman korunması amaçlanmıştır.

İşlevsel olarak ömürlerini tamamlamış, fakat fiziksel olarak ayakta olan yapılarda, ”tarihi yapı” olma özelliğine sahip olmaları sebebiyle korunup, yenilenerek yıkılmaktan kurtarılabilirler. Bu yapıların yeniden işlevlendirilmesini gerektiren çevresel sebeplerin ekonomik sebeplere dayandırılması da söz konusu olabilmektedir. Selçuk’a göre; Bazı tarihi semtlerimizin ticaret bölgesine dönüşmesi, bu bölgedeki tarihi yapıların işlevlerini kaybetmelerine neden olabilmektedir. Örneğin, Şişli, Beyoğlu, Galata gibi tarihi bölgelerdeki binaların zamanla ticaret bölgesi olması sebebiyle konut amaçlı yapılmış birçok yapı yeniden işlevlendirilerek ticari amaca hizmet etmek zorunda kalmıştır. Bir başka örnekte; yine yoğun olarak kullanılan tarihi bölgelerin turizm alanı ilan edilmesinden dolayı bölgede bulunan yapıların çoğu için yeniden işlevlendirme söz konusu olmuştur. Antalya Kaleiçi’nde bulunan tarihi yapılar günümüzde turizm

sektörüne hizmet vermek amacıyla konaklama, ticaret ve eğlence gibi ihtiyaçlara uygun olarak işlevsel değişikliğe uğramıştır (Selçuk,2006,s.21).

Çevresel faktörlerin risk oluşturduğu fiziksel bozulmalardan en az etkilenen yapılar yeraltındaki yapılardır. Bu açıdan bakıldığında yerüstündeki yapılar daha çok doğa şartlarının etkisi altında bozulmaya ve eskimeye karşı tehlike altındadır. Bu açıdan yeraltındaki sarnıçları yüzyıllar boyunca en az hasar ile ayakta kalabilen yapılar olarak tanımlayabiliriz. Bunun yanı sıra sarnıçlar işlevsel eskimenin koruma açısından en çok risk oluşturduğu bir yapı grubudur. İşlevsel olarak günümüz ihtiyaçlarına cevap verememeleri sebebiyle yeniden işlevlendirilen birçok sarnıç mevcuttur. İstanbul'daki en büyük sarnıç olma özelliği ile Yerebatan Sarnıcı müze olarak ziyaretçilerini ağırlamaktadır. Bir başka örnek ise; Binbirdirek Sarnıcı olup, günümüzde etkinlik alanı(konser, düğün, sergileme, vb.) olarak hizmet vermektedir. Su depolama ihtiyacı bulunmayan sarnıçlar yeniden işlevlendirilmeleri ile mekânsal olarak değerlendirilmektedirler.

Sonuç olarak; çevresel faktörlerden etkilenen birçok tarihi yapı yeniden işlevlendirme ile kullanılabilir duruma gelmektedir. Tarihi bir yapının bulunduğu çevre değişir ise yapı da bundan doğrudan etkilenir ve kullanılmayan yapıların eskiyip yok olacağı göz önünde bulundurulursa, yeniden işlevlendirme birçok tarihi yapının yeniden hayata döndürülmesi demektir.

2.2.1.3. Yapıdan Kaynaklanan Etkenler

Tarihi yapılarda yeniden işlevlendirmeyi gerektiren yapıdan kaynaklı etkenler fiziksel, işlevsel ve ekonomik olarak değerlendirilebilir. Tarihi yapılar inşa edildikleri dönemin tarihsel, kültürel, fiziksel, işlevsel ve ekonomik birçok özelliğini taşırlar. Zamanla gerçekleşen değişimler işlevsel eskimeyi getirirken, iklim koşulları gibi birçok sebep de fiziksel eskimeyi getirebilir. Bu sebeplerden dolayı tarihi birçok yapı kullanımını kaybedebilir. Yapıyı ayakta tutacak en iyi koruma şekli kullanmak olduğundan yeniden işlevlendirme ile kullanarak korumak mümkün olacaktır.

Tarihi yapılar yapıldıkları zaman diliminin tarihi kültürel ve ekonomik yapısına göre şekil alır ve o çağın kültürünü yansıtır. Zamanın sürekliliği içerisinde, o dönemdeki değişimler ve kullanıcı ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan her şey bina üretimini etkiler. Bundan ötürü birçok yapı özgün işlevini kaybeder ve beklenen kullanıcı gereksinimlerine cevap veremez. Yeniden işlevlendirmeyi gerektiren ekonomik faktörlerden en önemlisi mevcut yapının yeniden kullanılmasının yeni baştan bir yapı inşa etmekten daha az maliyetli oluşudur. Yeniden işlevlendirme maliyetinin yüksek olduğu durumlarda ise yapılan yatırımın uzun vadede maddi ve manevi getirisinin büyük olacağı unutulmamalıdır. Böylece yaşanan çevrede ekonomik bir kalkınma yaratacağı aynı zamanda kültürel mirasın da korunacağı unutulmamalıdır. Altınoluk'a göre, tarihi yapılara gelir getirecek bir meta olarak bakmanın yanı sıra, bundan da önemli olan şeyin bu yapıların değerlendirilmesi, yaşatılması ve kullanılarak korunması gereken bir kültür mirası gözüyle bakmak doğru bir görüş olacaktır(Altınoluk,1998,s.19).

Dünya üzerindeki her bir toprak parçasının bir ekonomik değeri bulunmaktadır. O toprağın üzerine inşa edilen her yapı o toprak parçasının değerlendirilmesine sebep olur ve ekonomik değerinin artmasını sağlar. Bunun yanında ekonomik değer sadece parasal olarak algılanmamalı bir yapının kültür varlığı olması veya koruma eylemine konu olması da ekonomik değerini arttırmaktadır. Yapıların özgün işlevinin devamı öngörülemediği gibi yeni bir kullanıma uyarlanması da söz konusu olabilir. Örneğin; Osmanlı döneminin eğitim kurumları günümüz eğitim sistemine uygun olmadığından özgün işlevini kaybetmiştir. Ancak yeni bir işlev programlaması ile Selçuklu ve Osmanlı dönemi eğitim yapılarının birçoğu kamu yararına kullanılmak üzere sosyal ve kültürel amaçlarla kullanılmaktadır (Madran ve Özgönül,2005.s.72).

Sonuç olarak, zaman içinde ortaya çıkan değişim, tarihi bir yapının fiziksel, işlevsel ve ekonomik olarak yeniden değerlendirilmesini gerektirebilir. Geçmişten günümüze gelebilmiş ancak fiziksel olarak tahribata uğramış yapıların yenilenerek farklı bir amaca hizmet etmesi sağlanmıştır. Çağın gereksinimleri gereği

işlevsel olarak eskiyen yapılarda ise yeni işlev seçimi, hem yapının kullanılması için hem de ekonomik sebeplerden dolayı kurtarıcı olmuştur.

2.2.2. Yeniden İşlevlendirilen Yapılarda Uygun İşlevin Belirlenmesi

Yeniden işlevlendirilecek bir yapıda uygun işlev seçimi mekân organizasyonu için en önemli faktördür. Yapıya uygun bir işlev verebilmek için mekânın kurgusunu ve yapım sürecini etkileyecek pek çok etken bulunur. Bunlar mimari ve mekânsal değerler (mekân kurgusu, strüktür, malzeme, sanatsal unsurlar), toplumsal ve çevresel etkenler olarak sınıflandırılabilir.

Uygun işlev seçimini etkileyen faktörlerden bir diğeri, yapının ait olduğu anıt grubunun bilinmesidir. Bu durum yapıya uygulanacak olan doğrudan veya dolaylı müdahalelerin belirlenmesinde oldukça önemlidir. Diğer faktör ise yapının mimari dilinin bilinmesidir. Yapının mimari tarzı yeni tasarımı da doğrudan etkilemektedir.

Toplumsal ve çevresel etkenlerde ise; tarihi yapıların ait oldukları çevre ile bir bütün olarak ele alınmaları yeniden işlevlendirmedeki uygun işlev seçiminde önemli bir diğer unsurdur. Yapı çevresi ile geçmişten gelen yaşanmışlığı, bölge insanının sosyal ve kültürel yapısı ile bir bütün olarak ele alınmalıdır. Yeni işlevin tarihi yapıya uyarlanması mekânsal potansiyeli açısından doğru planlansa da çevresel verilerden uzak bir işlevin sürekliliği beklenemez. Örneğin, Haliç gibi eski yerleşim olan ve sanayi yapısının çokça bulunduğu bir semtte alışveriş merkezi fikri çevresel olarak istenilen rağbeti göremez. Bir diğer örnek olarak, Arnavutluk'taki Kurşunlu Camii verilebilir. Daha önceleri Müslüman bir toplumun yaşadığı bir bölgede yer alan cami bugünkü toplumun dini inançları gereği ihtiyaç dışı kalmasından dolayı yeniden işlevlendirilerek restoran olarak kullanılmaktadır. Bu durum çevre halkının ihtiyaçları ile örtüşüyor gibi görünse de gerçekte tarihi bir yapının değerlerini ortadan kaldırmaya yönelik bir girişimdir. Dolayısıyla tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi çevre halkının ihtiyacı kadar yapının değerinin de sürdürülebilirliği dikkate alınarak verilen kararlarla gerçekleştirilmelidir.

Yukarıdaki iki örnek karşılaştırmalı olarak incelendiğinde yeniden işlevlendirme çok boyutlu ele alınması gereken bir durumdur. Tarihi bir yapı yeniden işlevlendirildiğinde mevcut fiziki ve coğrafi konumu, sahip olduğu değerler, bölgede yaşayan insanların sosyal, kültürel ve ekonomik gereksinimlerine göre işlev seçimi yapılmalıdır. Yapılar insanların kullanımları için var olduklarından yine insanların gereksinimlerine ve yaşadıkları çevrelere göre şekil almaları gerekmektedir. Aynı zamanda yeniden işlevlendirilecek olan tarihi mekân programlamasında çevresel etkenler ile yapı işlevinin bir bütün olarak ele alınması gerekir.

Mekânsal değerler, yeniden işlevlendirilen tarihi yapılarda yeni işlev seçimi ile ön planda tutulması gereken unsurlardır. Yeni işlev mevcut mekânsal potansiyeli zorlamamalı ve mimari programın tarihi yapı ile uyumu göz önüne alınmalıdır. Yapılar planlanırken işlevleri doğrultusunda mekânsal ve hacimsel olarak şekil alırlar ve onlara yüklenen özgün işlevler doğrultusunda tek veya çok hacimden oluşabilirler. Bu durum mekânsal açıdan olduğu kadar strüktürel açıdan da önemlidir. Yapıya getirilecek fazlaca strüktürel yük yapıda zaman içinde eskime ve harabiyetin artmasına neden olacaktır. Örneğin; tarihi bir han yapısının, çok bölmeli ve birbirini tekrarlayan bir plan şeması vardır. Yeniden kurgulandığında yine benzer özelliklerde bir otel işlevine uygun hale getirilebilir. Burada önemli olan yüklenecek yeni fonksiyona yapı performansının mekânsal ve hacimsel düzeninin hangi işleve uygun olduğu sorusudur. Bir başka örnek olarak tek hacimden oluşan bir tarihi tiyatro yapısı kısımlandırılarak çok bölmeli bir otel yapısına veya okul yapısına dönüştürülürse mevcut kimliğini kaybeder. Sonuç olarak tarihi bir yapıda yeni işlev seçiminde, yeni fonksiyonun eylemlerine ve kullanıcı gereksinimlerine mevcut binanın cevap verebilmesi, mekânsal ve hacimsel olarak uygun olmaları gerekmektedir. Önemli olan yapının en azami hasar ile yenilemek koruyarak kullanmaktır.

2.2.3. Yeniden İşlevlendirilen Yapılarda Karşılaşılan Sorunlar

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde pek çok sorunla karşılaşılmaktadır. Bunlar; finansman sorunu, yasal sorunlar, yapısal sorunlar, mekânsal konfor sorunları,

uygun işlev seçimi ve mekân-işlev adaptasyonu sorunları, yapı stoğu sorunu, koruma sorunları ve tasarıma ilişkin sorunlar olarak sıralanabilir. Yeniden işlevlendirme kapsamında değerlendirilen yapı “tarihi belge” niteliği taşıdığından yapılacak müdahalelerin en aza indirgenmesi gereklidir. Bu yüzden yukarıda sıralanan birçok sorun aşıldıktan sonra tarihi yapının yeni bir işlevle kullanılması gereklidir. Bu aşamada alınan kararlar tarihi yapıların korunması açısından dikkatle ele alınmalıdır.

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde karşılaşılan zorluklardan biri olarak finansman sorunu zaman zaman koruma açısından risk oluşturan uygulamalara yol açabilmektedir. Bunlar, müdahale yöntemlerinin belirlenmesi, doğru malzeme ve uygulama biçimleri olarak sıralanabilir. Uğursal’a göre; Tarihi yapıların yenileme çalışmaları oldukça maliyetli ve zahmetli bir iş olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapının sahibi, özel şirketler, yerel yönetim ve konuyla ilgili örgütler temel finans kaynakları olmaktadır. Restorasyon çalışmasında başlangıç noktası finansman sorununu aşmaktır. Yapılacak olan işlev seçimi ve müdahalelerinin belirlenmesinde finansmanın gelir boyutu çok önemlidir. Yeni işlev kararlarında finansman desteğinin boyutları, korunması gerekli yapıyı ve mimari kültürel değerlerimizi olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Uğursal,2011,s.27). Bu durumlarda kişi ve/veya kurumların desteği yetersiz kalabilmektedir. Bu noktada yasaların öngördüğü biçimde finansman desteği sağlanabilmektedir. 2004 ve 2009’da yapılan bazı yasal değişiklikler ile taşınmaz kültür varlıklarının onarımına kaynak yaratılmaya başlanmıştır. Bu amaçla Bakanlık bütçesinde ödenek yaratılmış, yardımlarla ilgili yönetmelikler hazırlanmıştır. Belediyeler aldıkları emlak vergilerinin %10’u oranında “Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı” ayırmaktadırlar. Bu fon içinde toplanan paralar kültür varlıklarının korunup değerlendirilmesi için hazırlanacak olan projelerde kullanılmaktadır (Ahunbay,2014,s.140-141).

Tarihi bir yapıyla ilgili korunması gerekli kültür varlığı olduğunun tescillenmesi ilk yasal başlangıçtır. Alsac’ın aktarımına göre: Tarihi yapının yenileştirme sürecinde, yapının nitelikleri doğrultusunda koruma ölçütü belirlenir ve yenileştirme tasarımı yapılarak Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’na sunulur (Alsac,1992,s.84). Bu

süreç sonrasında yapının başarılı bir koruma süreci geçirmesi için yasal düzenlemelerin olduğu kadar, gönüllü kuruluşların da önemli rolü vardır. Yapının mevcut durumunun korunması yapısal sorunları, tasarım sorunları vb. birçok unsurların çözülmesi gerekir. Gerekli prosedürlerin ışığında aşılması gereken bu sürecin uzaması müdahalelerin zamanında ve olması gerektiği gibi yapılmasına engel olabilmektedir. Türkiye’de hal böyleyken diğer ülkelerdeki durum ile ilgili Cantacuzino’nun aktardıkları dikkat çekicidir; tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde devletlerin yasal mevzuatları ve sağladıkları teşviklere bakıldığında, örneğin: İngiltere’de, tarihi yapıların onarım ve bakımlarında %15 Katma Değer Vergisi (KDV) eklenmektedir. Bu yapılarda büyük çaplı değişim veya dönüşümler söz konusu olduğunda ise bu KDV oranından muaf tutulmaktadır. Bunun yanı sıra, Almanya, Belçika ve İskandinav Ülkelerinde tarihi yapılara ayrılan katkı payları İngiltere’nin de üzerine çıkmaktadır (Akt.:Pekol, Cantacuzino,1989). Buradan da anlaşılacağı üzere, ülkemiz hukuki zemin ve teşvikte diğer ülkelere kıyasla biraz geride kalmıştır.

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde karşılaşılan strüktürel ve yapısal sorunlar süreci ve alınan kararların doğruluğunu etkileyebilmektedir. Gerek finansal gerekse yasal sorunlar aşılarak yapının strüktürel olarak güçlendirilmesi konusunda alınan kararlar tasarım, statik ve koruma açısından dikkatle ele alınmalıdır. Geriye dönülemeyen müdahalelerden kaçınılmalıdır. Nitekim yapılar ayakta kaldıkları sürece işlev değişikliğine ihtiyaç duyabilmektedir. Her işlev değişikliği gerekli özen gösterilmeden yapıya yeni getirilen bir ek ve/veya değişim ile sonuçlanması süreç içinde özgün kimliğin yitirilmesine neden olabilmektedir. Bu yüzden tarihi yapının strüktürel elemanlarına(kolon, kiriş, duvar gibi) en az müdahale ile güçlenmelerinin sağlanması gerekmektedir. Selçuk’a göre; tarihi yapı yeniden işlevlendirilirken, yapıya verilen yeni fonksiyonla birlikte güncel yönetmeliklere uygun hale getirilmedi. Bu süreç zarfında özellikle deprem yönetmeliklerinin istediği perdelerin yapıya entegrasyonu sırasında pek çok sorun çıkabilmektedir. X ve Y yönündeki akslarda, sistematik bir denge ile yerleştirilen bu perdeler, yapının deprem dayanımını arttırmaktadır. Aynı zamanda da iç mekândaki büyük açıklıkların kaybolmasına veya çeşitli bağlantıların kopmasına

sebebiyet vermektedir. Yığma duvarlı yapılarda, mevcut mekânların birleştirilerek ya da aralarında bazı geçitler eklenerek, daha büyük mekânlar elde edilmesi sağlanabilir. Bu tür yapılarda taşıyıcı olan bir duvardan alınan parçanın yerine çelik kafes formunda güçlendirmeler yapılabilmektedir (Selçuk,2006,s.34).

Tarihi bir yapıda seçilecek olan yeni işlevin uygunluğu en önemli mekânsal sorunlardan biridir. Mekân ile yeni işlevin birbirine uyumu için uygulanacak öncelikli yöntem, mekânın özgün işlevine yakın bir yeni işlevin seçilmesidir. Bu sayede yapıya yapılacak müdahale en aza indirgenmiş olacaktır. Yeni kullanımın mekâna adaptasyonu için hacimsel kurguda da bazı değişikliklere gidilebilir. İşlev ihtiyaçlarına göre mekâna ara kat eklenebilir. Örneğin Rahmi Koç Müzesi'nde dış duvarlardan bağımsız iç mekanda ara kat uygulaması başarı ile yapılmıştır (Şekil 2.1). Mekân işlev adaptasyonun tam sağlanması için mekânın başlangıç işlevinde tek bir hacimden oluşması veya birçok hacimden oluşması, yeni işlevi etkileyecek önemli bir etken olmaktadır. Örneğin; dini bir eğitim yapısı birçok hacimden oluşurken, bu yapının yeniden işlevlendirilmesinde yine çok mekânlı bir işlev seçilmelidir. Ayasofya örneğinde olduğu gibi, dini bir yapı farklı inançlara hizmet etse de yine bir dini yapıya dönüştürülmüş, en son da müze işlevi ile yaşatılmıştır.

Şekil 2.1.A. Koç Müzesi Asma Kat Uygulaması Lengerhane (Url 1)

Şekil 2.1.B. Koç Müzesi Asma Kat Uygulaması İç Mekan (Yıldırım Arşivi)

Şekil 2.1. Koç Müzesi İç Mekân Asma Kat Uygulamaları

Yeniden işlevlendirilecek olan tarihi yapıların bu süreçte karşılaştıkları bir diğer sorun ise mekânsal konfor şartları olmaktadır. Tarihi yapıların altyapıları teknik açıdan günümüz yaşam koşullarına uygun olmadığından bazı müdahaleler gerekebilir. İklimlendirme, tesisat gibi eklemeler görünmeyecek nitelikte duvar ya da döşemenin içinden ya da görünecek şekilde dışından geçirilerek eklenebilir. Bütün bu müdahaleler tarihi yapıya en az zarar vererek geriye dönülebilir uygulamalarla gerçekleştirilmelidir.

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde karşılaşılan sorunların bir bütün olarak düşünülmesi ve çözümlenmesi gerekmektedir. Nitekim sorunların birlikte çözüldüğü bir ortamda tarihi bir yapı sağlıklı olarak ayakta kalabilir ve yeni işlevlerle kullanılarak varlığını sürdürebilir.

3. TARİHİ YAPI VE KORUMA KAPSAMINDA İSTANBUL SARNIÇLARI

Tarihsel süreç içinde İstanbul, birçok imparatorluğa ev sahipliği yapan bir kent olmuştur. Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde kentin ayakta kalması için gerekli su temini önemli bir unsur olmuştur. Konumu itibari ile ilk olarak Roma döneminde şehrin yüksek kesimlerinden kemerler aracılığıyla su taşınması amacıyla isale hatları inşa edilmiş, sonrasında suyun depolanması için kuyularda biriktirmeye başlanmıştır. Yüzyıllar boyunca İstanbul'un fethi için öncelikle su kaynaklarına saldırılmış, kent susuz bırakılmak suretiyle teslim alınmaya çalışılmıştır. Bir şehrin ayakta kalabilmesi için gerekli olan suyun temin edilmesi, depolanması ve dağıtılması yüzyıllar boyunca önemini yitirmemiş, bütün medeniyetler su tesislerine önem vermişlerdir. Bu yüzden tarihi çok eskiye dayanan İstanbul'un su yapıları da her zaman önemli olmuş ve korunmalarına, yenilenmelerine özen gösterilmiştir.

Bu bölümde tezin ana konusu olan sarnıçlar tarihi yarımada kapsamında ele alınacaktır. Yapı türü olarak sarnıçların tanımı yapılarak, yapısal özellikleri ve literatür taraması ile tarihi yarımada konumları ve korunma durumları aktarılacaktır.

3.1. Tarihsel Süreçte İstanbul'daki Sarnıç Yapıları

Sarnıç kelimesi "küçük havuz" anlamında Arapça kökenli "şahrınc" dan gelmektedir. Yağmur, akarsu veya göl gibi kaynaklardan sağlanan suların biriktirilmesi amacıyla genellikle taştan yapılmış yeraltında veya yerüstünde bulunabilen depolama araçlarıdır (Hut,2010,s.114).

Sarnıçlar kentin erken, orta ve geç dönemlerinde gelişim alanlarının belirlenmesinde önemli veriler ortaya koymakta ve bağlamsal olarak ipuçları sunmaktadır. Korunmuş olan özgün yapımların teknikleri Bizans mimarisinin de anlaşılabilmesine katkıda bulunmaktadır. Jeopolitik konumu ve zenginliği nedeniyle sürekli kendini savunma durumunda olan Doğu Roma İmparatorluğu, sarnıçların yapımına oldukça önem vermiştir. İstanbul'da bulunan sarnıçların sayıca fazla olmasından da geçmişte verildiği önem anlaşılmaktadır.

Sarnıçların konumunun önemi ile ilgili Özgencil Yıldırım ve Güney'in aktarımına göre; "Sarnıçlar İstanbul'da odak noktalarını tanımlayan öğelerden olup, yanlarında yer alan tapınak ve saraylar ve burada düzenlenen etkinlikler il sosyal merkezleri oluştururlar. Kamusal yaşamda suyun önemi, İstanbul'un simge yapıları, su kemerleri, hamamlar, çeşmeler ve ayazmalar üzerinden okunabilir. Suyun kentin mekânsal yapısının kuruluşunda ve sürekliliğindeki önemli rolü İstanbul'a özgü kentsel bir özelliktir" (Özgencil Yıldırım ve Güney,2010,s.22).

İstanbul'daki sarnıçların konumu ve dağılımını öncelikle yapıldığı dönemdeki yönetim merkezine bakmayı gerektirir. Bizans döneminde İstanbul'un merkezi olan Akropolis bölgesi sarnıç yapılarının da yoğun olduğu bir adadır. Tarihi yarımada'nın ilk yerleşim bölgesi olan Byzantium kenti, doğudan itibaren 30m. kadar yükseklikte, birinci tepenin üzerinde kurulmuştur. Bu bölgede İstanbul'un Hadrianus tarafından yaptırılan ilk isale hattının beslediği iki yapının varlığı bilinmektedir (Şekil 3.1). Bunlardan ilki, Büyük Saray kompleksi, diğeri ise; zaman diliminde Akropolis düzlüğü ve yamaçlardaki yapılaşma ile ilgili bilgiler vermektedir. Bu bölge günümüzde Arkeoloji müzesinin çevresinde yer almaktadır. Eski darphanenin köşesinde ve Aya İrini'nin güneydoğusunda bulunan sarnıçlar en dikkat çekicileridir (Altuğ,2014,s.24).

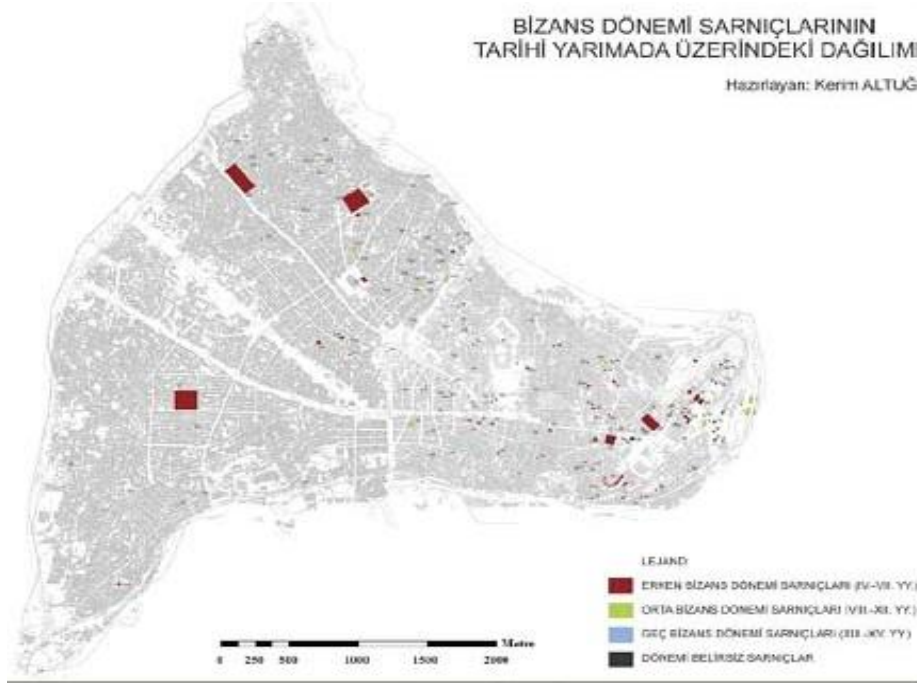

Şekil 3.1. Tarihi Yarımada (Url 2)

Altuğ'un Bizans Dönemi Sarnıçlarının Dağılımı haritasından yola çıkılarak yapılan yoğunluk haritası (Şekil 3.3) aşağıda yer almaktadır. Bu haritadan; sarnıçların yoğun olduğu bölgelerin insan nüfusunun fazla olduğu bölgeler olduğu görülmektedir. Bu dönemde okul, ibadethane veya saray gibi yapıların inşasına başlamadan önce, su teminine önem verildiği ve kalabalık yaşamın olacağı yerlere öncelikle büyük sarnıçlar inşa edildiği birçok kaynaktan yer almaktadır.

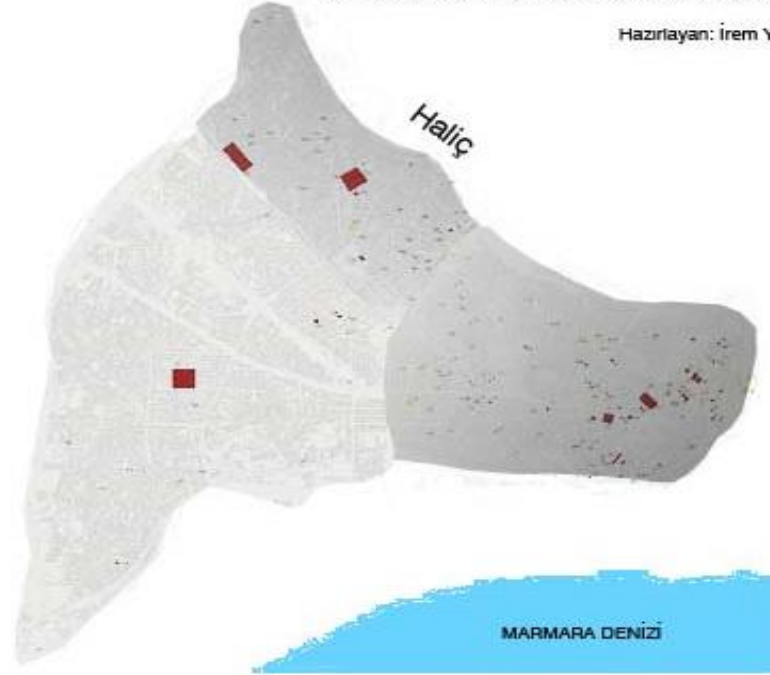
BİZANS DÖNEMİ SARNIÇLARININ TARİHİ YARIMADA ÜZERİNDEKİ DAĞILIMI

Hazırlayan: Kerim ALTUĞ

BİZANS DÖNEMİ SARNIÇLARININ TARİHİ YARIMADA ÜZERİNDEKİ YOĞUNLUK HARİTASI

Hazırlayan: İrem YILDIRIM

LEJAND

- SARNIÇARIN YOĞUNLUKLU OLDUĞU BÖLGE
- SARNIÇARIN ORTA YOĞUNLUKLU OLDUĞU BÖLGE
- SARNIÇARIN AZ YOĞUNLUKLU OLDUĞU BÖLGE

Şekil 3.2. Bizans Dönemi Sarnıçlarının Tarihi Yarımada Üzerinde Dağılımı (Altuğ,2014,s.36).

Şekil 3.3. Bizans Dönemi Sarnıçlarının Tarihi Yarımada Üzerindeki Yoğunluk Haritası. [Bu harita Altuğ'un çalışmasında yer alan sarnıçların konum bilgisi ışığında hazırlanmıştır (Altuğ,2014,s.36).]

Şekil 3.4. Binbirdirek Sarnıcı Gravürü (Akt.:Yücel, Bartlett,1967).

Tarihi devirler boyunca dünyanın birçok yerinde suyu biriktirmek için farklı teknikler kullanılarak sarnıçlar inşa edilmiştir. Müller-Wiener 5. yüzyıldan bu yana suyun, su yolları ve kemerler aracılığıyla sarnıçlara depolandığından bahsetmektedir. (Müller-Wiener,2001,s.271). Kuşatma tehlikesi eski ve ortaçağda kurulmuş hemen hemen bütün şehirler için söz konusuydu. Bu durumda ise yiyecek kadar içecek temini de çok önemliydi. Özellikle İstanbul gibi tarihten bu yana birçok kez kuşatma tehlikesi altında kalan bir kent için bu durum daha da hayati önem taşımaktaydı. Sürekli savaş

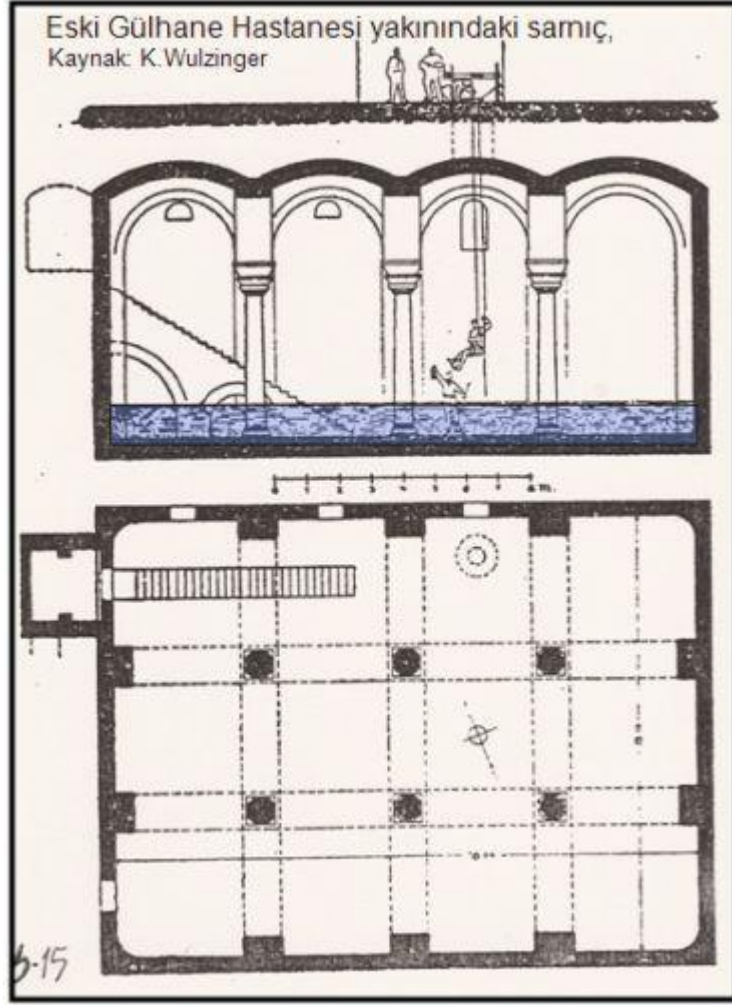
tehdidi altında kalan kentte suyun korunması amacıyla birçok sarnıç inşa edilmiştir. Günümüze kadar ulaşabilen sarnıçların tamamına yakını Roma ve Bizans dönemi eserleridir (Hut,2010,s114).

Roma döneminden bu yana sarnıçlar birçok değişim geçirerek günümüze ulaşmıştır. İlk isale hattı Hadrianus tarafından yaptırılmış, sonrasında Bizans döneminde de su yapıları önemini yitirmeden yenileri eklenmiştir. Bu dönemlerde su depolama alanı olarak kullanılan sarnıçların bazılarının Osmanlı döneminde durgun suyun sağlıklı olmadığı düşüldüğünden, su depolama mekânı yerine eşya depolama ya da imalathane olarak da kullanıldığı bilinmektedir (Şekil 3.4) (Hut,2010,s.114). Pek çok kaynağa göre isale hattından suyun şehre gelmesinde kemerleri, taksiminde ise çeşmeleri kullanmışlardır. Saray ve bahçelerin altında olan sarnıçlar da ise, yeşil alan sulanması için özgün kullanımını sürdürmüştür.

İstanbul'daki su alt yapısının Roma döneminde inşa edilerek mükemmel hale getirildiği ancak Bizans döneminde isale hatları ve şehir içi şebekesinin gerektiği kadar korunup geliştirilmediği bazı araştırmacılar tarafından savunulmaktadır. Bu ihtimaller sonucunda ise, X. yüzyıldan itibaren bu sistem çöküşe geçmiş, bazı imparatorlar bir takım faaliyetler ile sarnıçları onarmaya çalışmış ancak çöküşe engel olamamışlardır. 1204'te kenti işgal eden Haçlı Ordusu da ilk su hatlarına saldırmış ve susuz kalan kent teslim olmuştur (Kalkan,2010,s.163). Buradan da anlaşılacağı üzere; bir şehrin su alt yapısı çöktüğünde ayakta kalması mümkün olmamaktadır. Bu yüzden uzun yıllar ayakta olan kentler ya su kenarlarına inşa edilmiş ya da su sorunlarını kendi içlerinde uzun yıllar çözebilmişlerdir.

VII. yüzyıldan itibaren şehri almak için çeşitli kavimlerin İstanbul'a saldırması ile şehri kuşatanların ilk hedefleri su yapıları olmuştur. Su kemerlerinin ve isale hatlarının tahribi Bizanslıları suyu şehrin içine hapsedmeye itmiş, açık ve kapalı sarnıç yapımına önem verilmiştir. Böylelikle kuraklık ve savaş durumunda büyük fayda sağlayan üstü açık ve kapalı sarnıçların o dönemde sayısı 70'i geçmiştir. Hatta bazı

evlerin bodrum katları sıvanarak küçük sarnıçlar da yapıldığı bilinmektedir (Yıldız,2003,s.18-25).

Şekil 3.5. Eski Gülhane Hastanesi Yakınındaki Sarnıç (Akt.:Altuğ, Wulzinger,1913).

Cumhuriyet döneminde modern teknoloji ile su ihtiyacı karşılandığından sarnıçlar depolama veya imalathane olarak kullanılmaya devam edilmiştir. Büyük yangınlarda itfaiyelerin zaman zaman su çektikleri depolar olarak da kullanılmıştır. Günümüzde ise sarnıçlar özgün işlevini tamamen yitirdiğinden kimi yerlerde yeniden

işlevlendirilerek kullanılmaktadır. Halen yer altında keşfedilmeyi bekleyen sarnıçlar da bulunmaktadır.

İstanbul'un kuruluşundan itibaren su ve alt yapı sisteminin en önemli parçalarından biri olan sarnıçlar zaman içinde önemini kaybetse de yapısal olarak ayakta kalarak geçmişe ışık tutmaktadırlar. Bu sarnıçlar kentsel açıdan önemli veriler ortaya koymakla birlikte yansıttığı dönemin mimari standartlarının da algılanmasında önemli yapılardır. Sarnıçlar yapım teknikleri bakımından kendi içlerinde birçok benzerlikler göstermektedir. Şekil 3.5.'de Eski Gülhane Hastanesi yakınındaki sarnıç yapısının planı ve kesiti yer almaktadır. Üstte bulunan kesitte suyun biriktirilmesi ve kuyular aracılığı ile yukarıya çekilmesi görülmektedir. Dikdörtgen planlı sarnıcın eşit oranda akslarla bölünmüş taşıyıcı sistemi ve merdiven aracılığı ile yapıya inildiği yukarıdaki plan çiziminden anlaşılmaktadır. Duvarların payandalar ile desteklendiği görülmekte, aynı zamanda üstündeki yapının alt taşıyıcı sistemi olarak inşa edildiği kabul edilmektedir.

<p>Duvar örgü Sistemi: İstanbul'daki Bizans dönemi sarnıçlarında genellikle tuğla ve horasan harcı kullanımı görülmekte, bazı örneklerde ise kesme veya moloz taş örgü arası tuğla kuşaklardan oluşan almaşık işçilik görülmüştür.</p>	<p>Antik Otel Sarnıcı (Url 3)</p> 	<p>Ayasofya Sarnıcı (Url 4)</p>
<p>Payandalar: İstanbul'daki sarnıçlar olabildiğinde su depolama kapasitesi olabilmesi için çoğu büyük ebatlarda inşaa edilmiştir. Yapılar büyüdükçe depoladıkları suyun yan duvarlara olan basıncıda artmaktadır. Bu sebepten dış duvarlar basınca karşı payandalanmışlardır.</p>	<p>Zeyrek Sarnıcı (Yıldırım Arşivi)</p> 	
<p>Tekil Taşıyıcılar : İstanbul'daki sarnıçların taşıyıcı strüktürünün en önemli öğeleri tekil taşıyıcılarıdır. Birçok örnekte yekpare mermer ve granit devşirme sütunlardan oluşmakta, az sayıda sarnıçlarda paye kullanımı görülmüştür. Taşıyıcılar devşirme olduklarından boyutlarında değişkenlik gözlenmekte, bazen döşeme üzerine doğrudan oturtulmakta bazen de sütun kaideleri üzerine yerleştirilmektedir. Örneğin Yerebatan sarnıcında ters veya yan çevrilmiş olan günümüzde de efsaneleri ile kendinden söz ettiren medusa başlı sütun kaideleri yer almaktadır. Sarnıçlar da sütunun yanında payede kullanılmış, bu tekil taşıyıcı elemanların bazılarının özgün elemanı olabileceği gibi, bazılarının da Osmanlı döneminde de onarım gördükleri gözlenmektedir.</p>	<p>Yerebatan Sarnıcı(Yıldırım Arşivi)</p> 	<p>Binbirdirek Sarnıcı(Yıldırım Arşivi)</p>
<p>Sütun Başlıkları: Sarnıçlarda sütunlardaki gibi sütun başlıklarının büyük bir bölümü devşirmedir. BU devşirme malzemenin büyük kısmının Marmara Adası mermer ocaklarının faaliyette olduğu IV., V., VI., yüzyıllarda buradan temin edildiği tahmin edilmektedir. Örneğin Binbirdirek Sarnıcında görülen trapezoidal formdaki 224 başlığın hiçbirisi devşirme değil, sarnıç için yapılmış elemanlardır.</p>	<p>Sultan Sarnıcı (Url 5)</p> 	<p>Şerefiye Sarnıcı (Url 6)</p>
<p>Kemerler : Sarnıç yapılarında sütunlar kemerler ile birbirine bağlanarak, biçim olarak yuvarlak kemeler kullanılmaktadır. Geleneksel olarak tek tuğla kalınlığında uygulanır, derzleri de bu kalınlığa uygun yapılmaktadır. Ayrıca kemerlerin üzengi hizalarında görülen gergi giriş yuvalarının da depremde yapının hareketini sağlaması için yapıldığı düşünülmektedir.</p>	<p>Nakkaş Sarnıcı(Yıldırım Arşivi)</p> 	<p>Yerebatan Sarnıcı(Yıldırım Arşivi)</p>
<p>Örtü Sistemi : İstanbul'da Tarihi Yarımada da bulunan desteksiz tipteki sarnıç yapılarının tavan örtüsü yarım daire kesitli ve beşik tonozdan yapılmıştır. Bu örtü sisteminin tuğlada yapıldığı görülmektedir. Destekli tipteki sarnıç yapılarında ise örtü sistemi sütunları birbirine bağlayan tuğla kemerlerin meydana getirdiği kare bölümlerin üzerine mesnetlendiği görülmektedir. Çapraz yelken tonoz yada yarım küre kesitli kubbelerden oluşmaktadır.</p>	<p>Nakkaş Sarnıcı(Yıldırım Arşivi)</p> 	<p>Myrelaion Sarnıcı(Yıldırım Arşivi)</p>
<p>Havalandırma Menfezleri : Sarnıç yapılarında suyun depolanmasının önemi olduğu kadar o suyun bozulmadan kalmasını sağlamakta oldukça önemlidir. Bunun için gerekli olan şey suyun havalandırılmasını olup, bu ihtiyacı tonozlar üzerine açılan menfezlerle yapılmaktaydı. Beden duvarı kısmen yer üstünde olan sarnıç yapılarının duvarlarında kemerlerin altına gelecek şekilde havalandırma pencereleri açılmaktaydı. Açılan menfezler hem havalandırma hem de suyun çekilmesi amacıyla kullanılmaktaydı.</p>	<p>Hoca hamza Mescidi Altındaki Sarnic (Altuğ,2012,s.14)</p> 	<p>İbadethane Sokağı Sarnıcı (Altuğ,2012,s.14)</p>
<p>Besleme ve Tahliye Kanalları : İstanbuldaki sarnıçların birçoğunda giriş ve çıkış kanalları olup olmadığı tam olarak aydınlatılamamıştır. Sarnıçlara su girişinin tasarlanan en yüksek depolama seviyesinin üzerindeki bir noktadan olduğu düşünülmektedir. Teknik açıdan bakıldığında sarnıçların taban seviyesinden su tahliyesi yapılması gerektiği, kabalın kapaklarını mevcut basınca dayanıklı olması gerekmektedir. Ancak günümüzde pek çok sarnıç moloz ile dolu olduğundan bu bilgilere net şekilde erişilememiştir.</p>	<p>Bible House Sarnıcı (Altuğ,2012,s.15)</p> 	<p>Eski imaret cami altındaki Sarnic (Altuğ,2012,s.14)</p>

Tablo 3.1. İstanbul'da Kapalı Sarnıçların Örnekler Işığında Yapım Teknikleri (Bu tablo Altuğ'un makalesinde yer alan metinler ışığında hazırlanmıştır (Altuğ,2012,s.8-15).

Tablo 3.1'deki bilgiler ışığında anlaşılmaktadır ki: kapalı sarnıçların yapım teknikleri benzerlik göstermektedir. Yapıldıkları dönemin işçiliğini, malzeme özelliğini, teknolojik imkânlarını, yapım tekniklerini gösteren kapalı sarnıçlar, döneminin mimari standartlarını yansıtan yapılar olarak İstanbul'un kentsel belleğinde önemli bir yere sahiptir.

3.1.1. Açık Sarnıçlar

Açık sarnıçlar; açık hava su toplama ve dağıtım havuzu olarak adlandırılabilirler. Dört tarafı kalın duvarlarla çevrili olan bu yapılar dikdörtgen veya kare planlı olabilirler. Yapılış amaçları yağmur veya sel sularını biriktirmek olan açık sarnıçların ihtiyaç halinde suyun şehir kanallarına aktarımının sağlandığı havuzlar olduğu düşünülmektedir.

Açık hava sarnıçları, suyun duvarlara olan basıncı azaltmak ve yıkılmasını önlemek amacıyla şehrin yüksek noktalarına inşa edilmişlerdir. Roma inşaat tekniklerine göre yapılan bu sarnıçların duvarlarında blok taşlar, tuğla ve horasan harcı kullanılmıştır. Ayrıca sızdırmaya karşı havuzun iç kısmında tuğla, mermer parçaları dövülerek kireç ve keten yağı ile karıştırılarak ince noktalar sıvanarak kapatılmıştır (Yücel,1967,s.17).

Bizans döneminde açık sarnıçlara önem verilmesinin sebeplerinden birisi de, kent kuşatma altında olduğunda su ihtiyacının rahat karşılanabilmesidir. Kuşatma ve yağmalarda su hatlarının tahrip olmasından sonra da şehirde suyun temininin sağlanması şehre avantaj sağlamaktaydı. Çok yüksek metreküplerde su depolayabilen bu sarnıçların duvarları yaklaşık 4-6 m kalınlığında olup yükseklikleri 10-15m arasında değişkenlik göstermektedir (Savaş,2009,s.16).

İstanbul'da dört adet açık sarnıç bulunmaktadır (Şekil 3.6.). Üç tanesi tarihi surların içinde bir tanesi dışında kalmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir;

-Aspar Sarnıcı(Fatih)-Suriçi

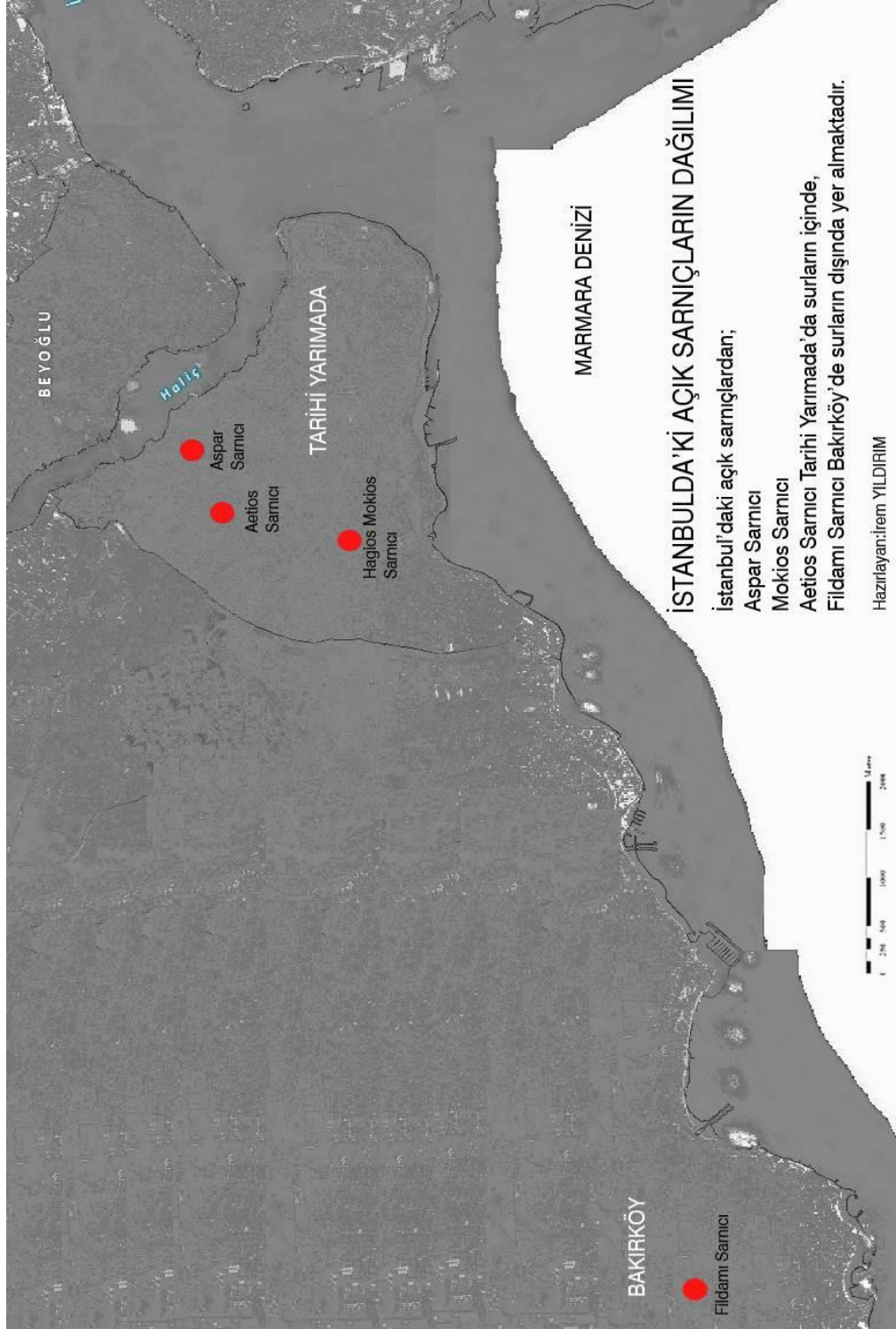
-Hebdemon Fildamı Sarnıcı (Bakırköy)-Surdışı

-Mokios Sarnıcı (Altımermer)-Suriçi

-Aetios Sarnıcı (Fatih)-Suriçi

Açık sarnıçların kapalı sarnıçlardan sayıca az olmasının sebebi hijyen ve denetim zorluğudur. Bu yüzden kapalı sarnıç yapımına daha sıklıkla rastlanmaktadır. Altuğ'a göre; açık sarnıçlardaki su kapalı sarnıçlara oranla günlük kullanıma daha az elverişlidir. Bu sebeple açık sarnıçlarda biriken sular endüstriyel ve zirai amaçlarla kullanılmış, kamuya ait çeşmelere dağıtım yapılmadığı sıklıkla öne sürülmektedir. VI. yy. dan sonra çok fazla kuşatma geçiren Konstantinus'un surların içerisine yapılan tarım arazilerinin önemi artmıştır. Böylelikle tarım alanları açık sarnıçlar aracılığıyla sulanmıştır (Altuğ,2013,s.46). Birçok kaynakta yer aldığı gibi; Bizans döneminin faal şekilde kullanılan açık sarnıçlarının Osmanlı döneminde hayvan barınağı ve bostan tarlası olarak kullanım eğilimi görülmüştür. Sonrasında ise açık alan kullanımı olarak kente kazandırılmış kamusal alanlar (Oyun parkı, halı saha vb.) oldukları görülmektedir (Tablo 3.2.).

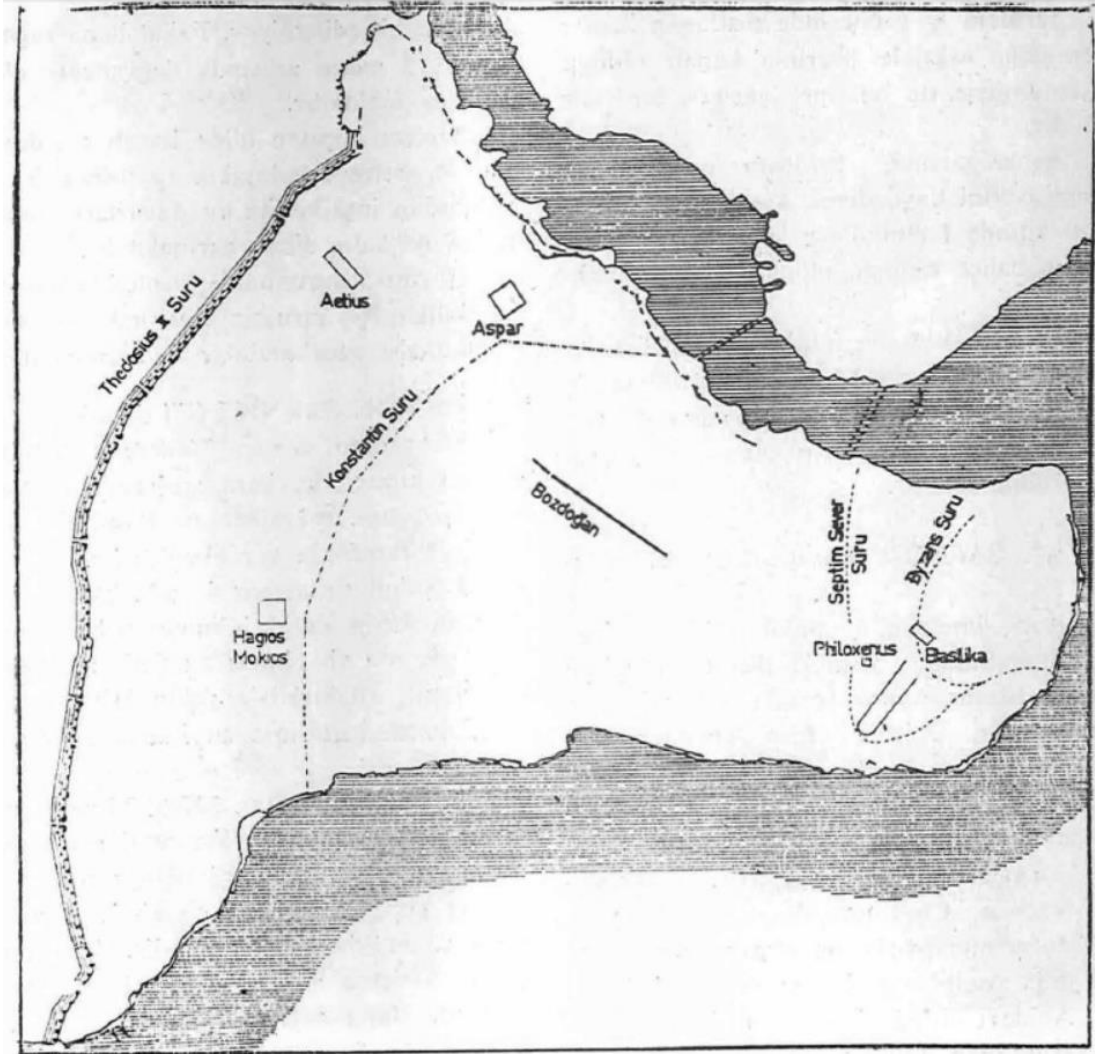
Açık hava sarnıçları özgün işlevlerini yitirseler de üstleri kapatılacak boyutlarda olmadıklarından özgün yapılarını korumuşlardır. Yapıldığı dönemden günümüze pek çok işlev üstlenen açık sarnıçlar; Osmanlı döneminde tarımsal alan olarak kullanılırken, günümüzde sosyal alanlar olarak kullanılmaktadırlar.

Şekil 3.6. İstanbul'daki Açık Sarnıçların Dağılımı

Surların içinde yer alan sarnıçların kent dışından Valens isale hattının galerileri ile gelen suları biriktirip kentin su dağıtım şebekesine aktaran yüksek yerlere konumlanmışlardır.

Şekil 3.7.'deki haritaya göre Konstantin sınırlarındaki açık sarnıçlar ve Theodosius zamanındaki surların içerisinde kalan Aetius sarnıcı görülmektedir.

Şekil 3.7. Bizans Dönemi Açık Sarnıçları Gösteren Harita (Yücel, 1967,s.17)

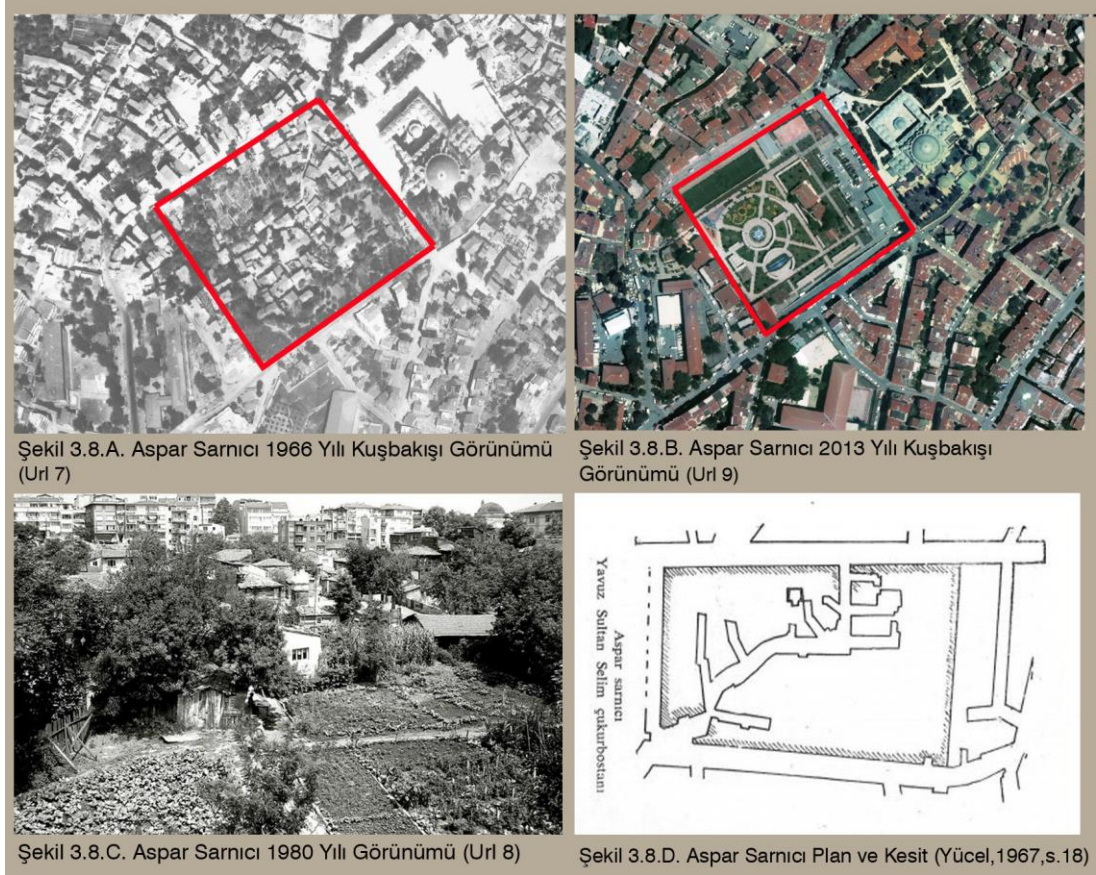
	ROMA DÖNEMİ	BİZANS DÖNEMİ	OSMANLI DÖNEMİ	CUMHURİYET DÖNEMİ
ASPAR SARNICI (MS.459)	Sarnıç	Sarnıç	Çukurbostan	*1980 öncesi kullanım: Çukurbostan Mahallesi Yerleşim Alanı *1998 sonrası kullanım: Eğitim Parkı
AETIOS SARNICI (MS.421)	Sarnıç	Sarnıç	Çukurbostan (Karagümrük çukurbostanı)	*1940 sonrası kullanım: Vefa Stadyumu
ALTIMERMER SARNICI (AYIOS MOKIOS) (6.YY)	_____	Sarnıç	Çukurbostan	*1980 sonrası kullanım: Açık Hava Çarşısı *1997 sonrası kullanım: Fatih Eğitim Parkı
HEBDEMON SARNICI (8.YY)	_____	Sarnıç	Fildamı (mezarlık) 1853-56)	*1990 sonrası kullanım: Etkinlik Alanı
<p>Amaç :Açık sarnıçların dönemsel olarak kullanım değişikliklerinin incelenmesi Saptama : Açık sarnıçların bugün işlevlerinden sonra dönemsel olarak çağın ihtiyaçlarına göre kullanıldıkları görülmektedir. Bu ihtiyaçların Osmanlı Döneminde ağırlıklı olarak bostan tarlası, günümüzde ise açık hava etkinlik-egitim alanı olduğu görülmektedir. Bu tablodaki sarnıçların dönemleri ile ilgili veriler Hut'un yayınından alınmıştır (Hut,2010,s.143-147). Hazırlayan: İrem YILDIRIM</p>				

Tablo 3.2. Açık sarnıçların Dönemsel Olarak İşlev Tablosu

Aspar Sarnıcı (Yavuz Sultan Selim Çukurbostanı)

Yavuz Sultan Selim Camii'nin güneybatısında yer almaktadır. Bizans döneminde buraya "xerakopion" (kare bahçe) denilmekteydi. 'Aspar', 1.Leon döneminde bir komutanın isminden gelmektedir. Günümüzde hala bazı duvar kalıntıları görünen bu yapı açık sarnıçlar içinde ikinci büyük sarnıç olma özelliği taşımaktadır (Şekil 3.8) (Hut,2010,s.143). Wolfgang Müller Wiener'e göre: bir kenarı yaklaşık 152m olan kare formundaki sarnıcın yüksekliği 10-11m olup tuğla hatıllı örgü tekniği ile çevrelendiği görülmektedir. 23.100 metrekare alana yayılan yapı yaklaşık 0,23-0,25 milyon metreküp kapasitelidir.16.yy dan sonra kuruyan sarnıcın yanına I. Süleyman tarafından camii yaptırılmıştır (Müller-Wiener,2001,s.279). Günümüzde ise sarnıcın duvarlarının sınırları içinde Fatih Belediyesine ait bir ek bina ve çocuk oyun parkları bulunduğu görülüyor.

Şekil 3.8. Aspar Sarnıcının Görünümü ve Çizimleri

Hebdemon Fildamı Sarnıcı (Bakırköy)

Veliefendi Hipodromunun kuzeyinde yer alan sarnıç 127x76m. ölçülerinde dikdörtgen planlı ve 11m. derinliktedir. Osmanlı döneminde padişahlara hediye gelen fillerin burada barındırılması sebebiyle bu ismi aldığı düşünülmektedir. Hebdemon adını ise Bizans sarayından almıştır. Sarnıcın Bizans Sarayı ve ordusunun su ihtiyacını karşılamak amacı ile yapıldığı düşünülmektedir. Açık sarnıçlar içerisinde durumu en iyi olan sarnıçtır. Ayrıca bu sarnıç surların dışındaki tek açık hava sarnıcı olma özelliğini de barındırmaktadır (Hut,2010,s.147).

Hebdemon (Bakırköy'ün içinde kalan bölge), Bizans döneminde askeri ve siyasi merkez konumundaydı. Bu sebeple sarnıç bu bölgeye konumlandırılmıştır. 5. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Konumu itibari ile şehir merkezine uzak olduğundan korunmayı başarmıştır. Sarnıç son yıllara kadar bostan olarak kullanılmış, daha sonraları ise konser alanı olarak işlevi değişmiştir. Konser alanı için sarnıcın içine eklenen betonarme platform ve altına yapılan ıslak hacimler hala varlığını korumaktadır (Şekil 3.9). Günümüzde ise spor sahası ve koşu parkuru olarak kullanılmaktadır (Savaş,2009,s.23-31).

Şekil 3.9.A. Sarnıcın Bostan Tarlası Olarak Kullanıldığı Dönem (Akt.:Savaş,Kurul Arşivi,1969)

Şekil 3.9.B. Fildamı Sarnıcı Günümüz Görünümü (Savaş,2009)

Şekil 3.9.C. Fildamı Sarnıcı Kuşbakışı Görünümü (Url 10)

Şekil 3.9. Hebdemon Fildamı Sarnıcı Görünümü

Mokios Sarnıcı (Altımermer)

Fatih'in Altımermer semtinde yer almaktadır. Aspar ve Aeitos ile birlikte surların içinde kalan en büyük sarnıçtır. Adını ise yanındaki Ayios Mokios kilisesinden almıştır. Açık hava sarnıçlarındaki sular çok temiz olmadığından bu sarnıçtaki suların savaş

sırasında önündeki hendeğe verildiği düşünülmektedir. 170x140m. ebatlarında yaklaşık olarak 24 dönüm olan sarnıç 10-12m. derinliğindedir. Duvar kalınlığı 6m. olan bu sarnıç tuğla ve kesme taştan yapılmıştır (Hut,2010,s.146). Yıllara göre kullanımına bakıldığında özgün halinden sonra çukurbostan, halı saha olarak kullanılmış, günümüzde ise TEGEV'e ait spor sahası tesisi olarak kullanılmaktadır (Savaş,2009,s.21).

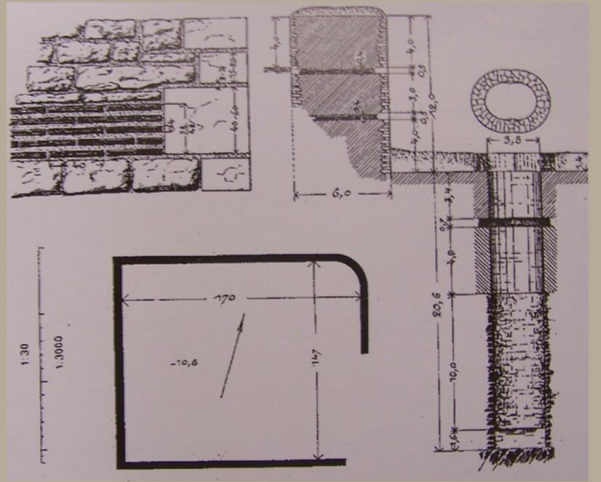
Şekil 3.10.A. 1982 Yılında Mokios Sarnıcı (Url 11)

Şekil 3.10.B. 1982 Yılında Mokios Sarnıcı (Url 12)

Şekil 3.10.C. 2013 Yılında Mokios Sarnıcı (Url 13)

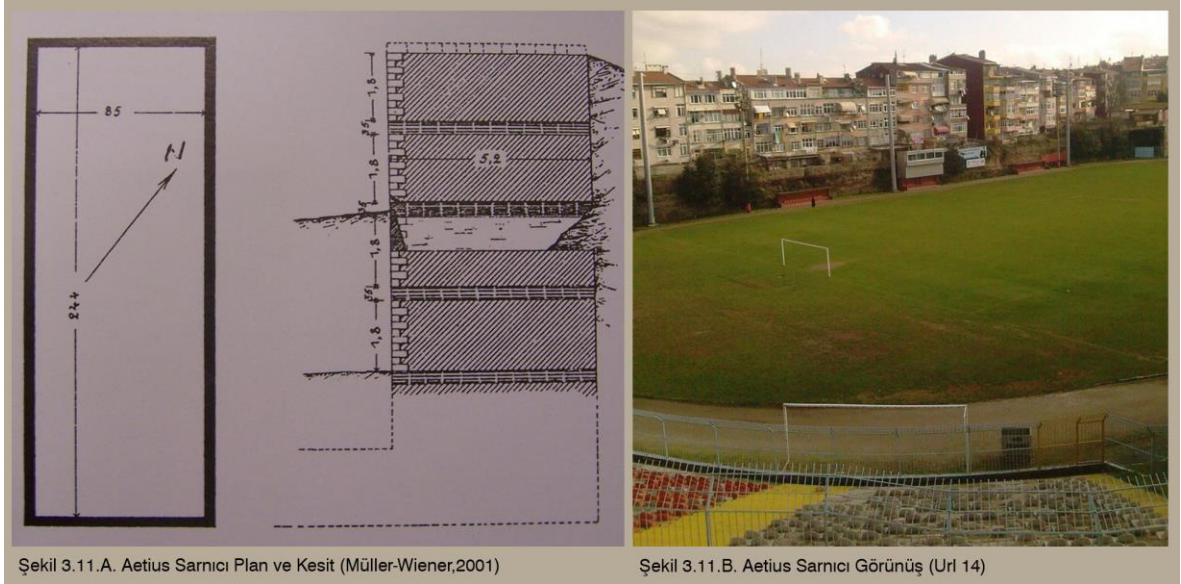

Şekil 3.10.D. Mokios Sarnıcı Plan ve Kesit (Altuğ,2013,s.387)

Şekil 3.10. Mokios Sarnıcı Yıllara Göre Görünümü ve Çizimleri

Aetios Sarnıcı (Fatih)

421 yılında yapımına başlanmış olduğu düşünülen sarnıç Edirnekapı'dan yaklaşık 300m. uzaklıkta olup 244x85m. boyutlarında dikdörtgen planlıdır. Ortalama olarak 13-15m. yüksekliğinde duvarlarının olduğu tahmin edilmektedir. Yaklaşık 0,25-0,3 milyon metreküp su hacmi bulunmaktadır. 16.yüzyılda bostan tarlası olarak kullanılan sarnıç sonrasında diğer açık sarnıçlar gibi spor sahası olarak kullanılmıştır. Sarnıç Karagümruk semtinde Vefa Stadinin yanında bulunmaktadır. Aynı zamanda en küçük açık sarnıç olma özelliğindedir. (Müller-Wiener,2001,s.278). Sarnıcın iç duvarlarındaki tuğlaları ve taş kaplamaları özgünlüğünü günümüze kadar koruyamamıştır. Duvarların iç yüzeyinin çeşitli dönemlerde onarıldığı görülmektedir. Günümüzde ise Vefa Spor Kulübü'nün stadyumu olarak kullanılmaktadır (Savaş,2009,s.18).

Şekil 3.11. Aetios Sarnıcının Günümüzdeki Görünümü ve Çizimleri

Sarnıcın günümüzdeki haline bakıldığında, yeni işlevin özgün yapıyı yok edici eklemeler getirdiği görülüyor. Duvarın üzerine eklenen tribün, sarnıç yapısının mekânsal izinin yok olmasına sebep olmaktadır.

3.1.2. Kapalı Sarnıçlar

Kapalı sarnıçlar suyun isale hatlarından veya kemerler vasıtasıyla şehir merkezine taşınmasının ardından yer altında biriktirilmesi için yapılan depolama alanlarıdır. Suyu ulaşımın kolay olması açısından saraylar, kiliseler, medreseler, konaklar vb. gibi kalabalık veya önemli yapıların altlarına inşa edilmişlerdir. Bizans döneminde açık sarnıçların hijyenik açıdan elverişsiz olmasından dolayı daha çok kapalı sarnıç yapımına gidildiği görülmüştür. İstanbul'da ihtiyaca göre irili ufaklı yapılan kapalı sarnıçların sayılarının tam bilinmemesinin yanında Altuğ'a göre 158 adet kapalı sarnıç olduğu tahmin edilmektedir. Bunların bir kısmı günümüze kadar ulaşabilmiş bir kısmı yıkılmış, bir kısmı da toprak altında olduğundan halen korunur durumda keşfedilmeyi beklemektedir (Altuğ,2012,s.17).

Hut'un aktarımına göre; Bizans döneminde devasa sarnıçların birbirleri ile bağlantıları olup ve olası kuşatma ihtimaline karşı suların zehirlenip zehirlenmediğini anlamak için sarnıçlarda balıklar bulunduruluyordu. Osmanlı döneminde ise sarnıçlara verilen önem azalmıştır. Buna Osmanlı toplumunun inancına göre durgun suyun temiz olmadığı görüşü de eklendiğinde sarnıç yapıları bu dönemde imalathane, iplik eğirme, çöplük ve mapushane gibi ihtiyaçlar için kullanılmıştır. Osmanlı devleti su ihtiyacını su kemerleri vasıtası ile şehir merkezlerine kurduğu çeşmeler ile gidermiştir (Hut,2010,s115).

Toprak altında yapılmış olan kapalı sarnıçların su depolama işlevi yanında üzerine inşa edilecek olan yapıya sağlam bir temel vazifesi görmektedir. Bu özellik aynı zamanda binaların denizden görünmelerini kolaylaştırmak ve ayrıcalıklı bir yükseklik kazanmak için de kullanılmıştır (Özgencil Yıldırım ve Güney,2010,s.87). Bu yüzden sirkülasyonu fazla olan merkezlere büyük sarnıçlar yapılmış üzerlerine de önemli dini yapılar veya toplanma alanları inşa edilmiştir. Örneğin; Ayasofya'nın bahçesinde irili ufaklı birçok sarnıç olduğu bilinmektedir. Bu sarnıçlar yapının gereksinim duyduğu su ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Büyük sarnıç yapılarının yanı sıra önemli kişilerin yaptıracağı konakların altlarına da öncesinde sarnıç yaptırılır, böylece hem yapının su ihtiyacı karşılanır hem de sarnıç yapısı sağlam bir temel vazifesi görürdü. Pek çok

kaynakta yer alan sarnıç yapılarının bu sebeple kullanımını Uludağ'ın makalesi de desteklemektedir. Uludağ'ın aktarımına göre kapalı sarnıçlar; kamu ya da özel binalarda alt yapı olarak veya bağımsız olarak inşa edilmiş tesislerdir. Bunların çeşitli fonksiyonları vardır (Uludağ,2014):

1-Su ihtiyacı için yapılanlar şehrin suyunu karşılamak amacıyla inşa edilmişlerdir

2-Meyilli bir araziyi düzeltmek için yapılanlar üzerine oturacak binaya düz bir zemin teşkil eder. Bu tip kapalı sarnıçlara emprovize sarnıç da denir.

3-Bazen de bu alt yapılar sığınak olarak kullanılmışlardır.

Kapalı sarnıç yapılarına mimari pencereden bakıldığında genellikle kare veya dikdörtgen planlı oldukları gözlenmektedir. Su kaybını ve basıncı önlemek amacıyla köşeler pahlanmış, yan duvarlar ise basıncı karşılayabilmesi için payandalar ile dıştan desteklenmiştir. Taşıyıcı strüktür dıştan kalın tuğla malzemeden, içten ise mermer sütunlar ile sağlanmaktadır. Bu mermer sütunlar birbirine kemerler ve çapraz tonozlarla bağlanmaktadır. Birçok hallerde korint başlıklardan daha kaba olan kompozit tipte kolon başlıkları bulunur. Bunların üstlerine ise kemer ayağının altına impost başlık yerleştirilmiştir. Örnek olarak; Binbirdirek Sarnıcı'nda yüzeyleri işlenmemiş kesik piramit biçimli başlıklar kullanılmıştır. Yerebatan Sarnıcı'nda ise, gövdeleri stilize edilmiş hurma ağacı şeklinde işlenmiş sütunlar vardır. İki sarnıçta da sütunların kaideleri, gövdeleri ve başları devşirmedir. Sarnıç yapılarının tabanları ise genellikle tuğla veya mermer ile döşenmiştir. Pek çok sarnıcın içine inebilmek için duvar kenarından taş merdivenler yapılmıştır. Tuğla işçiliklerine çok önem vermişlerdir. Tonozlar sık sık yuvarlak ve köşeli şekilde delinerek depolanan suyun bozulması önlenmeye çalışılmaktadır (Kaleli,2004,s10). Taşıyıcı dış duvar beden malzemesi olarak tuğla duvar ve horasan harcı kullanılmış, bazılarında ise kesme taş ve moloz taş örgü arası tuğla kuşaklardan oluşan bir işçilik uygulanmıştır.

Altuğ'un makalesinde sarnıçların yapım sistemi ve yapısal elemanlarına ilişkin konular aşağıdaki gibi sıralanabilir (Altuğ,2012,s.8-16):

- Duvar örgü sistemi
- Payandalar
- Tekil taşıyıcılar
- Sütun başları
- Kemerler
- Örtü Sistemi
- Havalandırma menfezleri
- Besleme ve tahliye kanalları

Duvar örgü Sistemi: İstanbul'da bulunan Bizans dönemi sarnıçlarında tuğla ve horasan harcı işçiliği çoğunlukla görülmektedir. Kasapseçkin'e göre; sarnıçlarda kullanılan harç malzeme, kireç harçlarının çeşitlerinden olan horasan harcıdır. Suya dayanıklı olan bu harçlar sadece hava yoluyla sertleşebilir ve hidrolik özelliklidir (Kasapseçkin,2012,s.44-45).

Altuğ'a göre ise; Tuğla ve horasan harcının yanında, bazı örneklerde ise kesme veya moloz taş örgü arası tuğla kuşaklardan oluşan almaşık işçilik yer alır. Açık sarnıçlardan Aetius ve Aspar yapım teknikleri açısından benzerlikler göstermektedir. Bu sarnıçların duvarlarının kireçtaşı bloklardan örüldüğü ve moloz ve harç karışımı dolgu ile tuğla kuşaklardan almaşık bir işçilik olduğu görülmektedir. Her iki sarnıçta da tuğlalarının üzerindeki damgalara bakıldığında 456-457 yıllarında üretildikleri düşünülmektedir. Tarihi Yarımada'daki kapalı sarnıçlarda ise 99 tanesinde tuğla ve horasan harç işçiliği görülmüştür Bunların içinde 54 adedi kesme taş veya moloz taş örgü arası tuğla kuşaklardan almaşık bir işçilik görülmüş, derzleri ise genelde tek tuğla

kalınlığındadır. Kapalı sarnıçlarda sızdırmazlık sağlanması için havalandırma pencerelerinin hizasına kadar eski tuğlalar yakılarak öğütülmekte ve içine kum, kireç ve öküz veya manda kılı da eklenerek su geçirmez bir sıva (hidrolik sıva) ile kaplanmaktaydı. Sıvama yapılırken duvar ve zemin köşeleri pahlanmak suretiyle basınca karşı koyması amaçlanmıştır. Böylece sarnıcın tüm kapasitesi ile su tutma seviyesine erişmesi sağlanmaktaydı (Altuğ,2012,s.8-16).

Şekil 3.12.A. Antik Hotel Sarnıcı (Ur1 3)

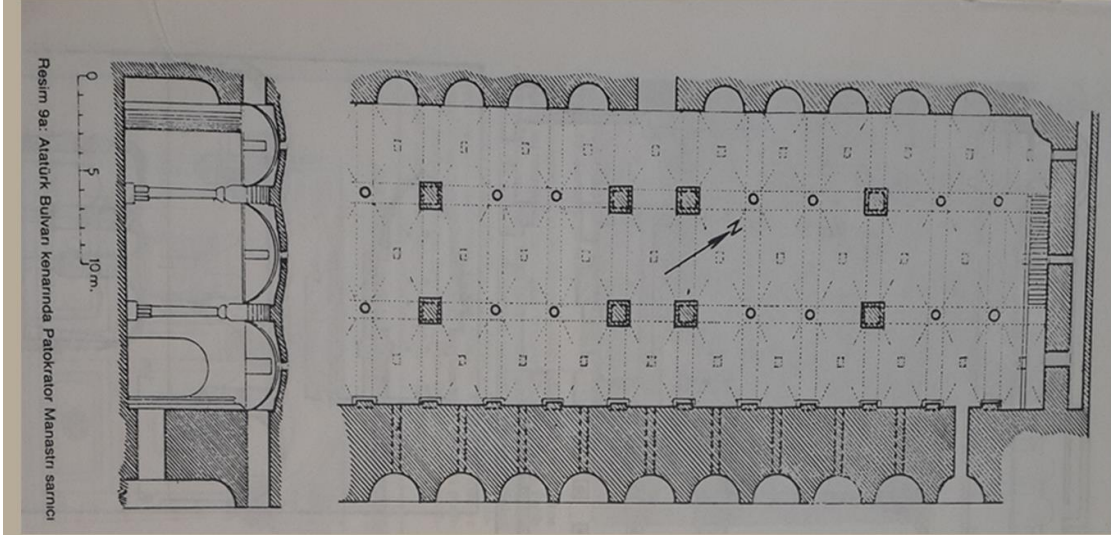
Şekil 3.12.B. Myrelaion Sarnıcı (Yıldırım Arşivi)

Şekil 3.12. Sarnıçların Duvar Örgü Sistemi Detay Görüntüleri

Payandalar: İstanbul'daki sarnıçlar yüksek kapasitede su depolama yapabilmesi için büyük ebatlarda inşa edilmiştir. Yapılar büyüdükçe depoladıkları suyun yan duvarlara olan basıncı da artmaktadır. Açık sarnıçlarda bu ihtiyaç sadece dıştan payandalanarak çözülürken, kapalı sarnıçların yer altında olması sebebiyle başka yöntemlere de ihtiyaç duyulmuştur. Kaleli'ye göre; Bu basıncı karşılayabilmek için sarnıç yapıları içten ve dıştan olmak üzere payandalanırlar. Bunun yanında içerideki suyun sızması ve basıncın karşılanması için yapılar içten köşe noktalardan da pahlanmaktadır (Kaleli,2004,s.9-10).

Şekil 3.13.A. Zeyrek Sarıncı Dış Duvar (Payanda) Görşeli (Yıldırım Arşivi)

Şekil 3.13.B. Zeyrek Sarıncı Plan ve Kesit (Eyice,1989,s.9)

Şekil 3.13. Zeyrek Sarıncının Görünümü (Dış Duvar) ve Çizimleri

Tekil Taşıyıcılar: Sarıncıların taşıyıcı strüktürünün en önemli öğeleri tekil taşıyıcılardır. Pek çok kaynakta yer aldığı üzere; Binbirdirek Sarıncı dışındaki sarıncılarda kullanılan sütunlar çoğunlukla devşirme olduğundan, yapı içerisinde farklı dönemlerin bir arada bulunmasına sebep olmuştur. Altuğ'un makalesinde şu açıklamalara yer verilmiştir: Sarıncıların pek çoğunda yekpare mermer ve granit

devşirme sütunlardan oluşmakta, az sayıda sarnıçta paye kullanımı görülmektedir. Taşıyıcılar devşirme olduklarından boyutlarında değişkenlik gözlenmekte, bazen döşeme üzerine doğrudan oturtulmakta, bazen de sütun kaideleri üzerine yerleştirilmektedir. Örneğin; Yerebatan Sarnıcında ters veya yan devrilmiş olan günümüzde de efsaneleri ile kendinden önemle söz ettiren medusa başlı sütun kaideleri yer almaktadır. Sarnıçlarda sütunun yanında paye de kullanılmış, bu tekil taşıyıcı elemanların bazıları yapının özgün elemanı olabileceği gibi, bazılarının da Osmanlı döneminde onarım gördükleri gözlenmektedir. Taşıyıcı sütunlar devşirme olduklarından boyut olarak da birbirinden farklı olabilmektedir. Bu sebeple sütunların altına kaideler yerleştirilerek istenilen yükseklik sağlanmaktadır. Pek çok sarnıçta tek parça sütun kullanılırken Binbirdirek Sarnıcında iki parçalı sütun kullanımı görülmektedir. 14-15 m yüksekliğinde 2 parça sütun üst üste yerleştirilmek suretiyle aralarına mermer bir bilezikle istenilen yükseklik elde edilmiştir (Altuğ,2012,s.8-16).

Şekil 3.14.A. Geçmişten Yerebatan Sarnıcı Ağlayan Sütun (Uludağ,2014)

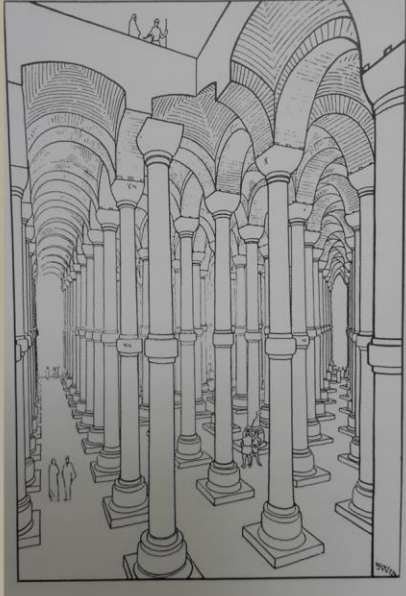

Şekil 3.14.B Yerebatan Sarnıcı Ağlayan Sütun (Yıldırım Arşivi)

Şekil 3.14.C Yerebatan Sarnıcı Medusa Başlı Kaide ve Sütun (Yıldırım Arşivi)

17. Sarnıcın içi (K. Wulzinger'in rekonstrüksiyonu) Kasnakla birleştirilmiş iki sütundan oluşan taşıyıcıların yüksekliği yükseklği, kaidenin üstünden sütun başlığının bitimine kadar yak. 11.8 m'dir. Mekânın yüksekliği ise tonozların tepe noktasına kadar yak. 14.3 m'dir. Çizimde gösterilmeyen ve tonoz kemerler arasında çapraz ve yatay uzanan ahşap gergilerin eklenmesi gerekmektedir.

Şekil 3.14.D. Binbirdirek Sarnıcı Çizimi (Müller-Wiener,2001,s.280)

Şekil 3.14.E. Binbirdirek Sarnıcı Parçalı Sütun Görünümü (Yıldırım Arşivi)

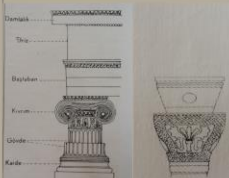
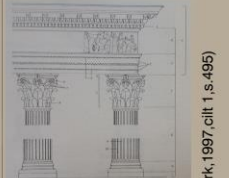

Şekil 3.14.F. Nakkaş (Nakilbent Sokağı) Sarnıcı Sütun Görünümü (Yıldırım Arşivi)

Şekil 3.14. Kapalı Sarnıçlarda Tekil Taşıyıcılardan Örnekler

Sütun Başlıkları: Sarnıçlarda sütunlardaki gibi sütun başlıklarının büyük bir bölümü eski yapılardan devşirmedir, bu sebeple sarnıç yapılarında bir uyum gözetilmediği de görülmektedir. Altuğ'a göre; sütun başlıklarının büyük kısmının Marmara Adası mermer ocaklarının faaliyette olduğu IV., V., VI., yüzyıllarda buradan temin edildiği tahmin edilmektedir. Şerefiye Sarnıcında üzeri kesik piramit biçiminde *impost* başlıklar *korint* üslubunda kullanılmıştır. Yerebatan Sarnıcında ise başlıkların hemen hemen hepsi devşirmedir. Sütunların üzerinde *trapezoidal* formdaki başlıktan başka *korint* üslubunda da sütun başlıkları görülmektedir. Yedinci yüzyılın sonunda Marmara Adasındaki mermer ocaklarının kapanmasıyla birlikte devşirme malzeme kullanımı artmıştır. Pek çok kaynakta yangından ve depremden arta kalan malzemelerin tekrar tekrar kullanımı olduğuna yer verilmektedir. Geç Antik Çağda ise İstanbul'daki yapı tahribatının fazlalığı sebebiyle Bizans dönemindeki sütun başlığı üretiminin azaldığı gözlemlenmektedir. İncelenen sarnıçlarda en çok V. Yüzyıl başında ortaya çıkan *iyonik impost* tipinde başlık kullanıldığı görülmektedir. İstanbul'da bulunan 29 adet sarnıçta bu stil kullanılmakta, stilize edilmiş bir iyon başlığı üzerine *impost* başlık tipinin oyulmasıyla oluşturulduğu gözlenmiştir. VI. Yüzyıl sonlarında bu başlık imparatorluğun birçok bölgesinde kullanıldığı görülmüştür. Bu tarzdaki başlıklarda alt kısım genellikle *iyon* aralarında oransal bir ilişki ile üst tarafında *impost* işçilik görülmektedir. Bu tip başlıklarda haç motifi akantus yaprağı ve monogram bezemeler görülmektedir. İstanbul'da bulunan kapalı sarnıçların 19 tanesinde *korint* sütun başlığı bulunmaktadır. Bu üsluptaki başlıklar yumuşak hatlı iki sıra *akantus* yaprağı ile bezenmiş ve keskin hatlarla stilize edilmişlerdir. Bir başka sütun başlığı çeşidi ise *kompozit* olmakta ve sadece iki örnekte rastlanmaktadır. İbadethane Sokağı Sarnıcı ve Şeyh Murat Mescidi yakınındaki sarnıç buna örnek oluşturur. Justinianus döneminde üretilen ve bir daha örneğine rastlamayan ajurlu sepet formundaki sütun başlığı ise İbadethane Sokağı Sarnıcında ve Yavuz Sultan Selim Camii avlusundaki sarnıçta görüyoruz (Altuğ,2012,s.8-16).

Yukarıda adı geçen sütun başları tanımları ve örnek görselleriyle aşağıdaki tabloda incelenmiştir (Tablo 3.3).

İONİK İPOST BAŞLIK	KORİNT BAŞLIK	KOMPOZİT BAŞLIK	PANEL BAŞLIK	AJURLU SEPET BAŞLIK
<p>İon: "İki VOLÜT ile arasındaki YUMURTA DİZİSİ'nden (lon kymation) oluşan sütun başlığı, ion düzeninin belirleyici unsurlarından biridir" (Öztürk, 1997, cilt 1, s.495). İmpost: "BİZANS döneminden önce Korinth başlıkları kullanılmış, zamanla özgün biçimler gelişmeye başlamış, özellikle 6. yy'da İPOST SÜTUN BAŞLIĞI yaygınlaşmıştır. Sütun başlıklarının helezonlu ve yivli olmak üzere iki tipi vardır" (Öztürk, 1997, cilt 3, s.1716).</p>	<p>"Korinth sütun başlığının sepet biçiminde yukarıya doğru genişleyen orta bölümü <i>Kalathos</i> olarak adlandırılır. <i>Kalathos</i> olarak adlandırılır. <i>Kalathos</i> yapraklarıyla bezelidir. Klasik bir korinth başlığında <i>abacus</i>'un altında stilize edilmiş bitki dalları (heliks) bulunur. Profili <i>abacus</i>'un dört cephesinde, cepheyi ortlayan birer rozet yer alır" (Öztürk, 1997, cilt 1, s.495).</p>	<p>"Kompozit sütun başlığı, Korint başlığı ile İon başlığının birleşimidir. İki sıra akant yaprağıyla çevrelenmiş <i>Kalathos</i> üstünde yumurta ok dizisi ve volüter bulunur. <i>Abacus</i>, Korinth başlığında olduğu gibi profilli ya da bezemelidir" (Öztürk, 1997, cilt 1, s.496).</p>	<p>Panel başlıklar sarnıçlarda çok az görülmekte ancak başlangıcı VI. yüzyıla aittir. Çerçeve ve trapezoidal içerisinde asma yaprağı veya haç motifleri barındıran panel başlıklarda ayrıca madalyon bezemeleri de görülmektedir (Altuğ, 2013, s.73).</p>	<p>Sepet başlığı hasır örgüsü biçiminde bezemiş küresel biçimli sütun başlığıdır (Öztürk, 1997, cilt 3, s.1716). Ajurlu sepet başlığına sadece Justinianus döneminde rastlanmıştır, daha sonra Osmanlı döneminde de bir kaç örneği bulunmaktadır (Altuğ, 2012, s.12)</p>
 <p>(Öztürk, 1997, cilt 5, s.2248)</p>	 <p>(Öztürk, 1997, cilt 3, s.1716)</p>	 <p>(Öztürk, 1997, cilt 1, s.496)</p>	 <p>İpek Bodrumu Sarnıcı Üstte Korint, altta Panel Başlık (Akt.: Altuğ, Artamonoff, 1937; Kautzch, 1936)</p>	 <p>Yavuz Sultan Selim Camii Avlu Yanındaki Sarnıcı Ajurlu Sepet Başlık (Altuğ, 2013, s.403)</p>
 <p>Istanbul Lisesi Altındaki Sarnıcı İonik İpost Başlık (Akt.: Altuğ, Artamon off, 1938, s.11)</p>	 <p>Bible House Sarnıcı İonik İpost Başlık (Akt.: Altuğ, Artamon off, 1938, s.11)</p>	 <p>İbadethane Sokağı I. nolu Sarnıcı ve Şeyh Murad Mescidi yakınındaki Sarnıcı Kompozit Başlık (Akt.: Altuğ, Forchheimer-Strzygowski, 1893)</p>	 <p>Seferikoz Sarnıcı Panel Başlık (Altuğ, 2012, s.12)</p>	 <p>Yavuz Sultan Selim Camii Avlu Yanındaki Sarnıcı Ajurlu Sepet Başlık (Sav, 2010, s.9)</p>
<p>Bu başlığa; *Bible House Sarnıcı *Şeyh Murat Mescidi Yakınındaki Sarnıcı *İstanbul Lisesi altındaki Sarnıcı *Mryleon Manastırı Sarnıcı'nda da rastlanmaktadır.</p>	<p>Bu başlığa; *Yerebatan Sarnıcı *Şerefiye Sarnıcı *Binbirdirek Sarnıcı *Sultan Sarnıcı *Ahmediye Camii altındaki Sarnıcı *Sarnıçlı Han Sarnıcı *İpek Bodrumu Sarnıcı'nda da rastlanmaktadır.</p>	<p>Bu başlığa; *İbadethane Sokağı Sarnıcı *Şeyh Murad Mescidi yakınındaki Sarnıcı'ta rastlanmaktadır.</p>	<p>Bu başlığa; *İpek Bodrumu Sarnıcı *Seferikoz Sarnıcı'nda da rastlanmaktadır.</p>	<p>Bu başlığa; *Yavuz Sultan Selim Camii avlu yanındaki Sarnıcı'ta rastlanmaktadır.</p>

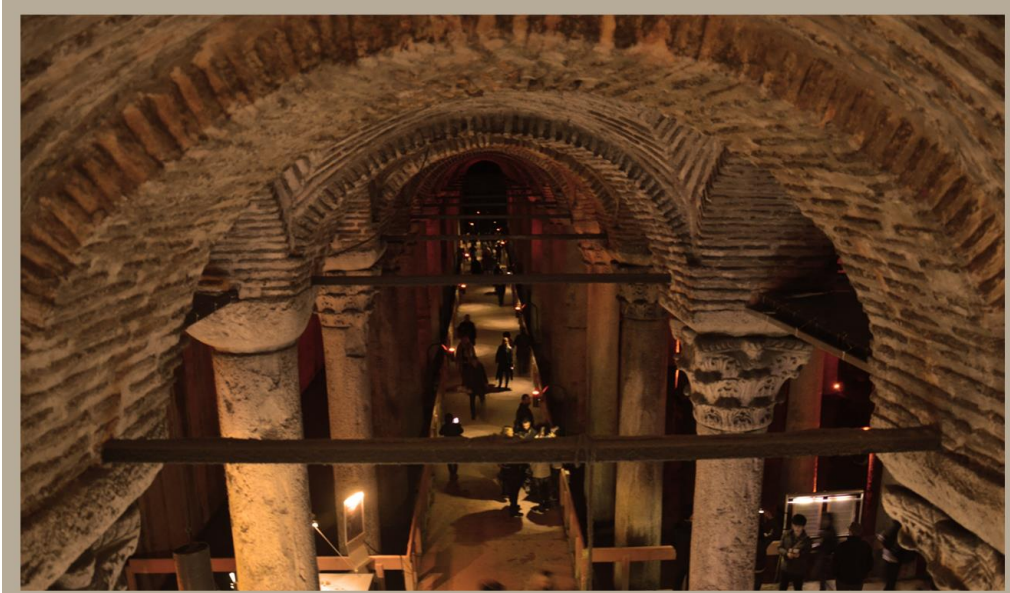
Sonuç: Sarnıçlarda kullanılan sütun başlarının hemen hemen hepsine yakını devşirme olduğundan iç mekandaki stil farklılıkları gözlemlenmesi normal kabul edilmelidir. Sütun başlarının gösterdiği çeşitliliğe bakıldığında, İstanbul'da V.yüzyıldan itibaren yaşanan tarz değişimi de göz çarpmaktadır.

*Seçilen sütun başlıklarının çeşitlerinde sarnıçlarda görülenler yer almaktadır. Kaynak olarak Altuğ'un makalesinden yararlanılmıştır (Altuğ, 2012).

Hazırlayan: İrem YILDIRIM

Tablo 3.3. İstanbul'daki Kapalı Sarnıçlarda Tespit Edilen Sütun Başlığı Türleri

Kemerler: Sarnıç yapılarında sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmaktadır. Mutlu'ya göre; kemerler geniş açıklıkları saran duvarların ağırlıklarını belirli noktalara toplayarak hafifletmektedir. Roma döneminden bu yana kemerlerin yapım tekniği bilgisi kubbe ve tonoz yapımının gelişmesine temel olmuştur (Mutlu,2012,s.72). Bu yapım tekniklerinin gelişmesiyle su yapıları olan sarnıçlarda da, tek tuğla kalınlığında kemer uygulamaları görülmektedir. Ayrıca kemerlerde görülen gergi kirişi yuvalarının da; yeraltındaki sarsıntılara karşı yapının hareket kabiliyeti için yapıldığı düşünülmektedir.

Şekil 3.15.A. Yerebatan Sarnıcı Kemer Görünümü (Yıldırım Arşivi)

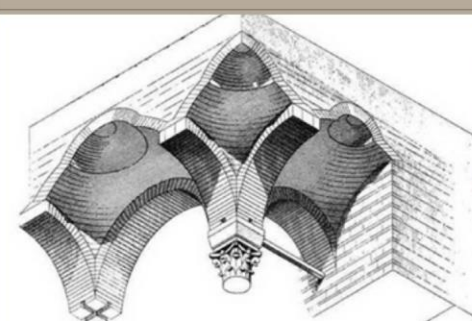

Şekil 3.15.B. Nakkaş Sarnıcı Kemer Görünümü (Yıldırım Arşivi)

Şekil 3.15. Kapalı Sarnıçlardaki Kemer Örnekleri

Örtü Sistemi: Sarnıçlardaki tonozların yuvarlak formlarda ve sık sık delindiği görülmektedir. Bu uygulamanın hem suyun kalitesini arttırmak amacıyla, hem de hava bacası görevi görmesi için yapıldığı düşünülmektedir (Kaleli,2004,s.9-10). İstanbul'da Tarihi Yarımada da bulunan desteksiz tipteki sarnıç yapılarının tavan örtüsü tuğla malzemedir, yarım daire kesitli ve beşik tonozdan yapılmıştır. Destekli tipteki sarnıç yapılarında; örtü sistemi sütunları birbirine bağlayan tuğla kemerlerin meydana getirdiği kare bölümlerin üzerine mesnetlendiği görülmektedir. Çapraz yelken tonoz ya da yarım küre kesitli kubbelerden oluşmaktadır (Altuğ,2012,s.8-16).

BEŞİK TONUZ	 <p>Imaret Sabunhanesi Sokağı Sarnıcı (Altuğ,2012,s.14)</p>	 <p>Kapağası Mahmut Ağa Camiinin Altındaki Sarnıcı (Altuğ,2012,s.14)</p>
YELKEN TONUZ	 <p>Şerefiye Sarnıcı (Url 15)</p>	 <p>Myrelaion Sarnıcı (Yıldırım Arşivi)</p>
ÇAPRAZ TONUZ	 <p>Zeyrek Sarnıcı (Url 16)</p>	 <p>Yerebatan Sarnıcı (Yıldırım Arşivi)</p>
KUBBE TONUZ	 <p>Ahmediye Camiinin altındaki Sarnıcı (Akt.:Altuğ, Choisy, 1893)</p>	 <p>İbadethane Sokağı Sarnıcı (Altuğ,2013,s.78)</p>

Hazırlayan:İrem YILDIRIM

Tablo 3.4. İstanbul'daki Kapalı Sarnıçlarda Örtü Sistemi Türleri

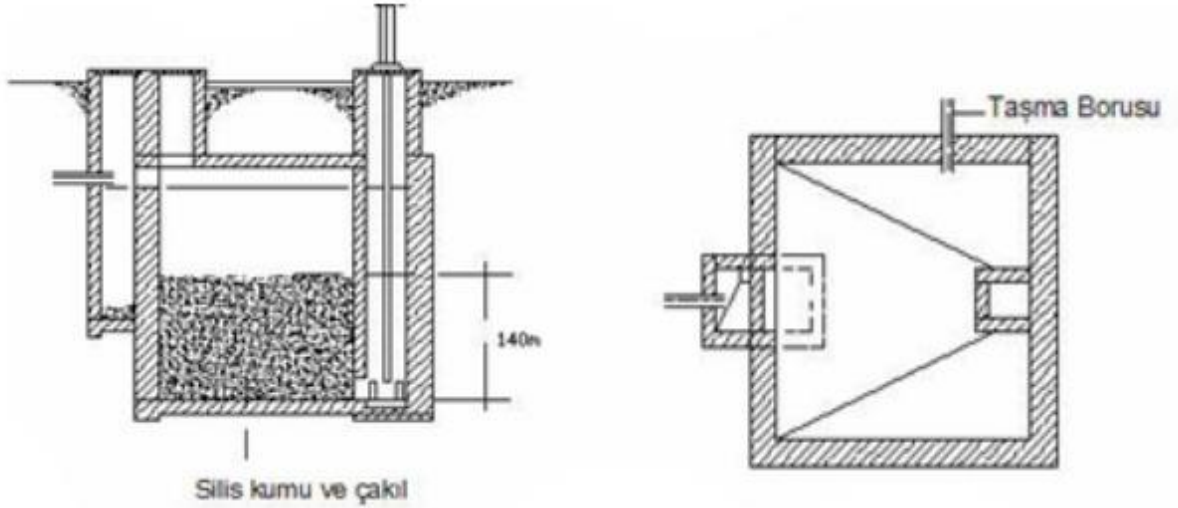
Havalandırma Menfezleri: Sarnıç yapılarında suyun depolanması ne kadar önemliyse bozulmadan kalması da o kadar önemlidir. Bunun için gerekli olan şey suyun havalandırılması olup, bu ihtiyaç tonozlar üzerine açılan menfezlerle giderilmekteydi. Beden duvarı kısmen yer üstünde olan sarnıç yapılarının duvarlarında kemerlerin altına gelecek şekilde havalandırma pencereleri açılmaktaydı. Açılan menfezler hem havalandırma hem de suyun çekilmesi amacıyla kullanılmaktaydı (Altuğ,2012,s.6-15).

Besleme ve Tahliye Kanalları: İstanbul'daki sarnıçların birçoğunda giriş ve çıkış kanalları olup olmadığı tam olarak aydınlatılamamıştır. Teknik açıdan bakıldığında, tahliye kanallarının anlaşılabilmesi için sarnıçların zeminine kadar boşaltılmaları gerekmektedir. Ancak günümüzde pek çok sarnıç moloz ile dolu olduğundan tahliye kanallarına net bir erişim mümkün olamamıştır. Sarnıçlara su girişinin tasarlanan en yüksek depolama seviyesinin üzerindeki bir noktadan olduğu düşünülmektedir (Altuğ,2012,s.6-15).

Sarnıçlara yine yapısal açıdan bakıldığında yapımları sırasında dikkat edilmesi gereken farklı etkenler bulunmaktadır. Vitruvius “Mimarlık Üzerine On Kitap” adlı eserinde sarnıçların yapım tekniğinden detaylıca bahsetmiştir. Buna göre; sarnıçların yapılırken, iki veya üç bölmeli olması gerektiği, suyun süzdürme yöntemi ile birinden diğerine aktarılması ile temizliğinin yapılabileceği belirtilmiştir. Bu sarnıçların Osmanlı döneminde kullanılan suyun dinlendirildiği çökertme havuzlara benzediği görülmektedir. Ayrıca sarnıç yapılırken; “ Zemin sert veya damarlar fazla derinde ise su, çatılardan veya yüksek yerlerden toplanarak ve “signinum işi” sarnıçlarda biriktirilerek sağlanmalıdır. Signinum işi şöyle yapılır: İlk önce kumun en temizini ve keskinini bulunuz; lavları, her birinin ağırlığı bir poundtan fazla olmayacak küçük parçalar halinde kırıp, kumla kireci bir harç teknesinde beş ölçü kuma iki ölçü kireç oranında karıştırınız. Signinum işinin çukuru, sarnıcın önerilen derinliğine kadar demirle kaplanmış ahşap tokmaklarla dövülmelidir. ”(Vitruvius,1990,s.168). Bu işlemle suyun biriktirileceği haznenin iç yüzeyinde yalıtım yapılmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır. Bu yalıtımın amacının suyun temizliğinin ve berraklığının artırılması olduğu Vitruvius'un şu satırlarından anlaşılmaktadır. “Bu tür yapılar, suyu birinden diğerine süzdürme yoluyla

temizliğinin sağlanması için iki veya üç bölmeli olmaladırlar: bu Şekilde su çok daha sağlıklı ve tatlı olacaktır. Çünkü amurun çökebileceği bir yer olduğunda su berraklaŐacak, kokusuz olacak ve tadını koruyacaktır, aksi durumda ise, tuz katılarak temizlenmesi gerekecektir” (Vitruvius,1990,s.168). Bu satırlardan Roma döneminde yapılan sarnıçların suyun dinlendirilerek kirli kısmının kertildiği havuzlar/depolar olarak kullanıldığı da anlaşılmaktadır. Şekil 3.16’ da sarnıçların kesit ve planından yağmur suyunun toplanma ve temizlenme sistemi görülmektedir. İstanbul’da küçük boyutlardaki pek çok sarnıç yapısının bazıları konak ve evler için özel yapılmıştır. “Emprovize sarnıç” adı verilen bu yapılar, bodrum katları veya mahzenler sıvanarak yapılmıştır (Hut,2010,s.114).

Şekil 3.16. Sarnıçların Kesiti ve Yağmur Suyunun Kullanılması (Şahin-Manioğlu,2011,s.23)

3.1.3. Yeniden İşlevlendirilen Kapalı Sarnıçlar

İstanbul'daki yeniden işlevlendirilen sarnıçların geçmişten günümüze geçirdiği evreler, konumları, korunma durumları ile ilgili kısa bilgiler aşağıdaki gibidir:

Yerebatan Sarnıcı (Basilika Sarnıcı): Sultanahmet'te bulunan bu sarnıç bulunduğu mevki itibariyle merkezi konumda ve en büyük sarnıç olma özelliğini taşımaktadır. Pek çok kaynağa göre, I. Justinyen tarafından yaptırılan sarnıcın 5.yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Yerebatan Caddesi'nden girildiğinden bu ismi alan sarnıç Ayasofya'nın yakınındaki revaklı Ticaret Bazilikasından dolayı kaynaklarda "Basilika Sarnıcı" olarak geçmektedir. 1987 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yenilenmesi tamamlanarak müze olarak kullanıma açılmıştır.

Bizans döneminde inşa edilen yapının 4.yüzyılın sonu 5.yüzyılın başında inşa edilmeye başlandığı düşünülmekte, ancak yapım tarihi tam olarak bilinmemektedir (Müller-Wiener,2001,s.283). Yapı kayalık bir zeminin oyulması ile oluşturulmuştur. 542 yılından sonra tamamlandığı tahmin edilmektedir. Bu dönemde Basilike Stoa denen revaklı meydanın köşesinde yer alan sarnıç, zamanla bütünlüğü bozulan meydana üzerine yapılan yapılar tarafından delik açılarak su çekmek için kullanılmıştır. 18.yüzyılda 8 adet daha sütun eklenmiştir. Boyutları 198x64,4m. olan sarnıcın 28x12 adet sütunu bulunmaktadır. Genel olarak korint düzeni üzerinde impost başlıklar bulunmaktadır. Sütunların çoğu devşirme olup, duvarları su geçirmez harç ile sıvalıdır (Cansever,2009,s.151).

Mango' ya göre: Sarnıç 543'e 213 ayak boyutlarında bir dikdörtgen planlı yapıdır. 366 sütunlu yapıda birbirinin aynısı 98 adet akantus yapraklı başlığının bulunması zamanının modası geçmiş ancak stokta olan ürünlerini kapsamaktadır. Tüm sütunların devşirme olması mekânda estetik duygusunun güdülmediğini göstermektedir (Mango,2006,s.99).

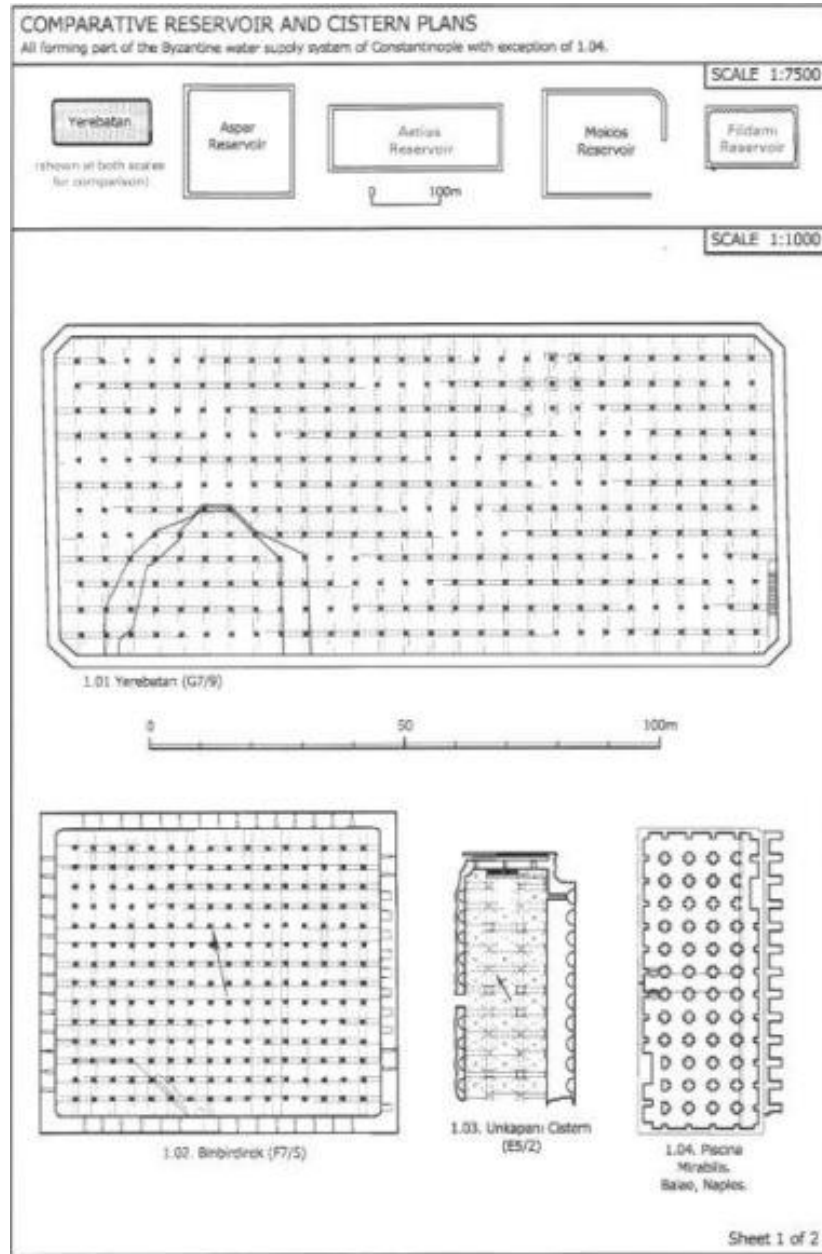

FIG. 9.1 Comparative size of selected cisterns.

Şekil 3.17. Boyutlarına Göre Sarnıç Planları (Uludağ,2014)

Yerebatan Sarnıcı İstanbul'da yer alan en büyük yeraltı su yapısı olma özelliğindedir. Kendisinden sonra gelen en büyük ikinci sarnıcın iki katı boyutundadır (Şekil 3.17).

Semavi Eyice'nin İstanbul Yazıları adlı Osmanlı arşivlerinden derlenen kitabında: Yapı uzun zaman kullanılmadığından içinde bir kısmının yoğun çamur birikintisi ile dolduğu ve onarıma ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. 19x11.40m ölçülerindeki kısmın harap biçimde kullanılmadığı, 133x49.40m'lik kısmının su ile dolu olduğu kitapta yer alan detaylar arasındadır. Osmanlı döneminde Topkapı Sarayının bahçelerinin Yerebatan Sarnıcından alınan su ile sulandığı düşünülmektedir. 1943 yılında sarnıcın içerisinde sandal ile dolaşıldığı ve elektrik hattı ile aydınlatıldığı bilinmektedir. 9 Nisan 1951'de müze olarak ziyarete açılan sarnıcın içinde yaz aylarında su miktarının arttığı, belediye tarafından hortumlar yardımı ile çekildiği belirtilmiştir (Eyice,1992,s.116).

Günümüzde Yerebatan Sarnıcına merdivenler yardımı ile inilmekte, yürüme yolları ile mekânın büyük bölümü dolaşılabilir. Sarnıcın ortalarına gelindiğinde gözyaşı damlası motifiyle süslenmiş kolon görülmektedir. Aynı motif Theodosios Forumunda bulunan zafer takının üzerindeki sütun kalıntılarında da bulunmaktadır. Aynı tip bir diğer örnek ise, İstanbul Arkeoloji Müzesinin dışında yer almaktadır. Sarnıcın içinde birçok mitolojik öge barındıran sütun ve sütun başı bulunmaktadır (Freely-Çakmak,2005,s.124).

Binbirdirek Sarnıcı (Philoxenus Sarnıcı) : Yerebatan Sarnıcından sonra ikinci en büyük sarnıç olma özelliğine sahiptir. Sultanahmet Adliye Sarayının arkasında yer almaktadır. İstanbul'un fethiyle birlikte iplik imalathanesi olarak kullanılan sarnıç, 1974 yılında onarım kararı alınmış ancak 1990 yıllarında içi temizlenerek yenilenmesine başlanabilmiştir. 2001 yılından itibaren müze, sanat galerisi, eğlence merkezi, restoran olarak çok işlevli biçimde kullanılmaya başlanmıştır.

İmparator I. Constantinus tarafından 4. yüzyılda yaptırılmıştır. Philoxenus Sarayının su ihtiyacını karşılamak amacıyla yaptırıldığı düşünülmektedir (Eyice,1994,s.232). Binbirdirek Sarnıcı 64x56,4m. boyutlarında olup, Yerebatan Sarnıcının kapladığı alanın üçte biri kadardır. 14x16 adet, toplam 224 adet ikili sütun tarafından desteklenmektedir. Sütunlar bileziklerle birbirine bağlanmış çift gövdelerden

oluşurlar. İmpost başlıkların süslü olmadıkları gözlenmiş, bazı bölgelerde taş ustalarının monogramları (imza) görülmektedir (Freely- Çakmak,2005,s.124).

15.yüzyılın sonlarına doğru Yerebatan Sarnıcının içinde su bulunmadığı seyyahların yazılarından anlaşılmaktadır. 16.yüzyılda ise ipek işleyenlerin işyeri niteliğindedir, sonrasında ise halatçılar tarafından kullanılmıştır. 17.yüzyılın ortalarında ise sarnıcın üzerine Vezir Fazlı Paşa tarafından bir saray yaptırılır. 19.yüzyıldan başlangıcında ise sarnıç yine ipek işleyenlerin işyeri olarak kullanımını sürdürmüştür. 20.yüzyılın başlarından itibaren yerel pazar yerinin ambarı olarak kullanılan sarnıç, sonraları müze yönetiminin denetimi altına girmiştir (Müller-Wiener,2001,s.280).

2003'ten günümüze sarnıç toplantı-organizasyon alanı olarak kullanılmaktadır. Geçirdiği kapsamlı restorasyon çalışması başarılı olamamış, temizleme çalışmaları çarşı inşaatına dönüştürülmüştür. Zeminine beton dökülen sarnıçta mekânsal izler kaybedilmiştir. Yapılan bir diğer işlem ise tonozlardan bazılarında havalandırma deliklerinin açılması ve kuzeydoğu duvarının tahrip edilerek giriş açılmasıdır (Altuğ,2013,s.246).

Soğukçeşme Sokağı (Ayasofya) Sarnıcı: Ayasofya'nın kuzeyi, Topkapı Sarayı'nın dış duvarları arasında kalan Soğukçeşme Sokağında bulunan bu sarnıç adını bulunduğu sokağın isminden almıştır. 18.yüzyıl kayıtlarına göre İplikçiler bu sarnıçta çalışmaktaydı. 1980'li yıllara kadar da oto tamirhanesi olarak kullanılan bu sarnıç 1985 yılında sokaktaki bazı evler yenilenirken Turing Vakfı tarafından keşfedilmiş ve temizlenerek yeni bir işlev ile kullanıma açılmıştır. Çelik Gülersoy'un Soğukçeşme Sokağı isimli kitabında bu sarnıç ile ilgili şu bilgilere yer verilmiştir: Turing Kurumunun bölgeyi satın almasıyla yeniden keşfedilen sarnıç oto tamirhanesi olarak kullanılmaktaydı. Sarnıcın cephesi tahrip edilmiş ve içi moloz ile dolu durumdaydı. Hafriyat sırasında 10m dipte asıl zeminin olduğu fark edildi, ancak 7m derinlik yeterli olacağından hafriyat durdurulmuştur. Tek parçadan oluşan mekânı 6 taş sütun taşımaktadır. Böyle bir hacme verilecek olan yeni işlevin "Roma Tavernası" olabileceği düşünülmüştür. Anıtlar Kurulu izni ile sol duvarına bir şömine eklenmiş, ancak başka

ilave yapılmamıştır. Orta Çağ üslubunda yenilenen mekân, masif ahşap masalarla ve siyah demir avizelerle, büyük şarap fıçıları ile dekore edilerek ziyaretçiyi loş ve serin bir ortama çekmek istenmiştir. Burasının geçmişle günümüz arası bir sentez olduğunu ifade eden Çelik Gülersoy modern turizmi yani Cumhuriyeti, geçmiş Roma ve Osmanlı ile bir araya getirdiklerine kitabında yer vermektedir (Gülersoy,2001,s.48).

Zemin Binbirdirek Sarnıcı'nda olduğu gibi dolu şekilde kapatılmış, gerçek mekân yüksekliğine tam ulaşılmamıştır. Duvarlara yapılan bazı müdahaleler ise; kuzey duvarına şömine eklenmesi, duvarlara raflar çakılması ve 4 adet pencere boşluğu açılmasıdır. Özgün sarnıç mekânına yapılan müdahalelerin pek çoğu, yeni işlev programının getirdiği gereklilikler olmamaktadır.

2015 yılında Turing A.Ş. tarafından başka bir kuruma işletilmek üzere kiralanın sarnıç günümüzde tekrar restorasyon geçirmekte ve ziyaretçi kabul edilmemektedir.

Teodosius (Şerefiye) Sarnıcı: Eminönü'nde Piyer Loti Caddesi'nde yıkılan Eminönü Belediye binasının altında yer almaktadır. Yücel'e göre: sarnıcın yapı tarzından Iustinianus'dan daha önceki bir dönemde, Theodosius zamanında (378-395) yapıldığı tahmin edilmektedir (Yücel,1967,s.62).

Altuğ'un aktardıklarına göre; bu sarnıç Theodosius ve Şerefiye isimleriyle tanınmaktadır. 23.63x40.13m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. 32 adet sütunu bulunan yapıda 16 adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Yapıya taş bir merdivenle inilmekte olan sarnıcın zemini 40x40 tuğla ile döşenmiştir. Taşıyıcı sistemi sağlam olan sarnıcın içinde 45cm. su bulunmaktadır (Altuğ,2013,s.250) 2004 yılından bu yana restorasyonu devam etmekte ziyarete açılmayı beklemektedir.

Myrelaion Manastırı (Bodrum Camii) Sarnıcı: İstanbul Laleli semtinde bulunan Bodrum camii (Mesih Ali Paşa) eski bir Bizans kilise yapısıdır. İstanbul'un fethi sırasında eserin durumu bilinmemekte, fetihten sonra II.Sultan Beyazıd döneminde (1481-1512) Sadrazam Mesih Ali Paşa kiliseyi camiye çevirmiştir. Altında bulunan sarnıca da bu sebeple caminin ve sadrazamın isimleri verilmiştir (Tamer, ,2003,s.176).

Sarnıcın yapılışının Roma Dönemi olduğu bilinmekte ancak yapılış amacı bilinmemektedir. X. yy.'da I. Romanos Lekapenos burada bir saray ve Myrelaion Manastırını yaptırdığında bu yapının içerisinde de devşirme yetmiş adet sütun yerleştirmiştir. Sarayın alt tarafına gelen kısmına ise ağırlığı taşıması için yelken tonozlar örölmüş ve duvarları su geçirmez sıva ile sıvanarak sarnıç haline getirilmiştir. 1992 yılına kadar moloz ile dolu olan sarnıç, temizlenerek çarşı haline getirilmiştir. Sarnıcın kolon aralıkları kapatılarak çarşı bölümlenmesi sağlanmış, duvarlara ve sütun başlarına demirler çakılarak aydınlatmalar asılmıştır. Bir başka ekleme ise kuzey duvarından mekâna inebilmek için yapılan merdiven bölümüdür. Kazılar sırasında orijinal tuğla zemin malzemesi bulunmuş ancak üzerine seramik malzeme döşenmiştir. Günümüzde halen çarşı işlevini sürdürmektedir (Altuğ,2013,s.246-328).

Zeyrek (Pantokrator) Sarnıcı: Fatih'te eski Pantokrator Manastırı şimdi ise Zeyrek Cami olan yapının yanında olduğundan bu ismi almıştır. Fatih Belediyesi tarafından 2005 yılında restorasyonu başlatılan sarnıcın kültürel işlevle hizmete açılması beklenmektedir.

Orta Bizans döneminde inşa edilen en büyük kapalı sarnıç olmasının yanı sıra kısmen toprak üstünde olması sebebiyle diğer sarnıçlardan ayrılır. Su ihtiyacının yanı sıra üzerinde yer alan manastır yapılarına platform görevi görmesi için de yapılmıştır. Sarnıcın üç tarafı toprak seviyesinin altında bir tarafı üstünde yer almaktadır. 18x55m. ölçülerinde olup simetrik bir plan yapısına sahiptir. Bir başka istisnai durumu olarak, sarnıcın doğu, batı ve kuzey duvarlarının üzerinde uzanan tonozlu dehlizler bulunmaktadır (Altuğ,2013,s.350).

Pantokrator Manastırı İmparator II.Ioannes Komnenos döneminde (1118-1453) yapılmıştır, buradan sarnıcın da aynı dönemde yapıldığı tahmin edilmektedir. Zemin yapısı itibari ile üzerindeki yapıya düz bir teras sağlaması amacıyla sarnıç yapılmıştır. Fetihden sonraki yıllardan 18.yüzyıla kadar içinin su dolu olduğu, ancak sonrasında kuruduğı düşünülmektedir. Osmanlı döneminde ise, limon deposu olarak kullanılmakta olan sarnıç hakkında 19.yüzyılda J.Strzygowski ve Ph. Forchheimer'in incelemelerine

göre zemininin balçık ile dolu olduğu ve üzerindeki evlerin atık sularının dolduğu bildirilmiştir. Unkapanı cephesinden oyularak bir nişten içeriye giriş açılmıştır (Eyice,1994,s.218).

Seferikos Sarnıcı: Osmanlı döneminden kalan Cibali Tütün Fabrikası günümüze restore edilerek Kadir Has Üniversitesi yapısı olarak gelmiştir. Bu bina 4 katmandan oluşmakta en alt katmanda yer alan bu sarnıç ve bir de hamam yapısı bulunmaktadır. Bu sarnıç aynı zamanda cadde üzerinde bulunan Seferikos Camii'nin bir bölümünün de altında bulunmaktadır. Günümüzde yapı hem Seferikos Sarnıcı hem de Kadir Has Üniversitesinin altındaki sarnıç olarak anılmaktadır (Kalkan,2010,s.183).

Altuğ'un aktarımına göre; yapı dikdörtgen planlıdır, ölçüleri 21,85x27,1m.' dir. Sarnıca yapının C Blok binasının güneyinden bir rampa aracılığı ile girilmektedir. Sütun başları da diğer sarnıçlar gibi devşirme olup, impost, ionik impost ve trapezoidal formda başlıklar bulunmaktadır. Taş ve tuğladan oluşan almaşık örgü sistemi ile inşa edilmiştir. Günümüzde Kadir Has Üniversitesi altında korunmakta olan sarnıç yenilenerek Rezan Has Müzesine katılması söz konusudur (Altuğ,2013,s.358).

Sultan Selim Sarnıcı: Yavuz Sultan Selim Çukurbostanının karşısında, Ali Naki Sokakta yer alan bu sarnıcın 5.yy.'da yapıldığı tahmin edilmektedir. Burası da pek çok sarnıç gibi, uzun yıllar iplik atölyesi olarak kullanılmıştır. 2000 yılında bir iş adamı tarafından Vakıflardan kiralanmıştır. Restorasyonu sırasında içine ahşap platform eklenmiş ve zeminine ahşap malzeme kaplanmıştır. 2007 yılından bu yana düğün, seminer, organizasyon gibi etkinlikler yapılmak üzere kullanılmaktadır.

Ölçüleri 29x19m. olan sarnıç dikdörtgen planlıdır. Sarnıcın inşai tarzından Iustinianus döneminden daha öncelere dayandığı söylenebilir. Yapının sütunlarının bazıları granit bazıları mermerden yapılmış, korent tarzında olduğu görülmektedir. Sarnıç kısmen toprak üzerinde bulunur ve 2.8m. kalınlığında duvarlarıyla taş-tuğla almaşık işçiliği sergilemektedir (Yücel,1967,s.63).

Antik Otel Sarnıcı: Beyazıt Darphane Sokakta yer alan bu sarnıç 1984 yılında İstanbul Arkeoloji Müzeleri denetiminde gerçekleştirilen kazıda ortaya çıkarılmıştır. Bir kısmı harap olan sarnıcın tamamı günümüze ulaşamamıştır. 20x15m. ölçülerinde olan sarnıcın içerisinde 13 adet sütun bulunmaktadır. Örtü sistemiyle ilgili herhangi bir iz bulunamayan sarnıcın içi tümüyle su geçirmez sıva ile kaplıdır. Köşeleri su basıncına karşı pahlanmış, doğu duvarı ise payandalar yardımı ile desteklenmiştir. Zemini oldukça meyillidir. Korunmuş ve günümüze ulaşmış en yüksek noktası 6.5m'dir. Sarnıç kalıntısının bulunduğu kısmın üzerine otel inşa edilmiş, yapı otelin 2. bodrum katında kalmıştır. Günümüzde otelin bodrum katında restoran ve bar işlevini sürdürmektedir (Altuğ,2013,s.318).

Nakkaş (Nakilbent Sokağı) Sarnıcı: Dikdörtgen planlı sarnıcın ölçüleri 9.2x33.78m.'dir. Tonozlarda ve yenilenen sütunların olduğu kısımlarda aşırı yüklenmeden kaynaklanan bozulmalar olduğu gözlemlenmiş ancak çatlakların stabil olup olmadığı anlaşılamamıştır. Sütunlarda ise kopmalar ve yüzeylerinde olan bozulmalar dışında hasar gözlemlenmemiştir. Kemerlerin başlangıç seviyesine kadar su geçirmez sıva ile kaplanan sarnıcın köşeleri pahlanmıştır. Ayrıca taşıyıcı duvarlarda düşey çatlaklar bulunmaktadır. Taşıyıcı sütunların 7 tanesinin Osmanlı Dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Restorasyondan sonra yapıya merdiven ve zeminine ahşap zemin kaplaması yapılmıştır (Altuğ,2013,s.214).

Sultanahmet'te 4 katlı bir halı mağazasının altında bulunan bu sarnıç adını mağazanın ve sokağın adından almıştır. Sarnıç 1951 yılında temizlenmiş ancak zamanla molozla dolmuştur. Günümüzde aynı adla bilinen halı mağazası sahipleri sarnıcı keşfettikten sonra sarnıcın üzerindeki yapıyı çelik strüktür ile destekleyip sarnıcın zarar görmesini engellemiş ve temizleterek restore ettirmişlerdir. Günümüzde ücretsiz olarak halka açık galeri ve seminer alanı olarak kullanılmaktadır.

Turing Konukevi Sarnıcı: Soğukçeşme Sokağı'nda yer alan sarnıç yapısı Turing Konukevinin alt katında yer almaktadır. Turing Kurumunun yaptığı ikinci sarnıç restorasyonu olan yapı günümüze kadar yemekhane olarak kullanılmaktaydı.2015 yılı

başlarında kurum tarafından Soğukçeşme Sokağındaki bazı yapıların kiraya verilmesiyle sarnıç yapısı tekrar restorasyon sürecine girmiştir. Sarnıca verilecek yeni işlev ile ilgili bilgiye ulaşılamamaktadır.

Altuğ'un aktarımına göre; Erken Bizans yapısı olan sarnıç, üzerinde bulunan yapıya teras vazifesi görmesi amacıyla da yapılmıştır. 10x5m ölçülerinde dikdörtgen planlı olan yapıda 2 adet sütun bulunmaktadır. Yapı kısmen toprak üstünde bulunmakta, buradan sarnıca giriş kapısı açıldığı düşünülmektedir (Altuğ,2013,s.200).

Mercan Sarnıcı: Kare planlı 14.1x14.1m. ölçülerinde, 1.52m. yüksekliğinde olan sarnıç yapısı İstanbul Üniversitesi'nin merkez binasının yanında yer almaktadır. Üniversitenin Mercan'a açılan kapısının yanındaki dükkânın alt katında bulunmaktadır (Eyice,1992,s.113).

1984 yılında otopark kazısı sırasında sarnıcın bir kısmı ortaya çıkmıştır. Açığa çıkan bölümde 11m. uzunluğunda 4 adet mermer sütun tespit edilmiştir. Kalıntı rölövesi çıkarılmadan kapatılarak yol seviyesi altında bırakılmıştır. İncelenen kısımlarının oldukça iyi korunduğu görülen sarnıcın zemininin beton ile kapatıldığı ve iç bölümünün sıvandığı görülmüştür. Günümüzde üzerindeki işletmenin deposu olarak kullanılmaktadır (Altuğ,2013,s.252).

Besler Han Sarnıcı: 1988 yılında İstanbul Arkeoloji Müzeleri denetiminde yapılan kazılar sırasında ortaya çıkarılmıştır. 35cmx35cm. ölçülerinde 3.5cm. kalınlığında tuğla ile örülen sarnıcın yüksekliği yaklaşık 4m.' dir. 6x11.5m ölçülerinde olan yapının içinde 5adet duvar ile bitişik paye bulunmaktadır. Sarnıç duvarlarında su geçirmez sıva kalıntıları bulunmaktadır. Günümüzde Besler Han'ın altında bulunan sarnıç, kumaş deposu olarak kullanılmaktadır (Altuğ,2013,s.266).

Kirazlı Mescid Sarnıcı: Kirazlı Mescit Sokak'ta ahşap bir yapının alt katında bulunan sarnıç, Erken Bizans dönemine aittir. Yapı iki kısımdan meydana gelmiştir. Sonradan sarnıca dönüştürülmüş bir alt yapı olduğu tahmin edilmektedir. Batısındaki narteks kısmının güney duvarında sarnıca su sağlayan 3 adet pişmiş toprak malzemenen

künk (dairesel kesitli su borusu) görülmüştür. Günümüzde kafeterya işlevi ile kullanılmaktadır. Elektrik tesisatı döşenen ve duvarları boyanan sarniç yapısı sağlam durumdadır (Altuğ,2013,s.290).

Adem İş Hanı Altındaki Sarniç: 1991 yılında İstanbul Arkeoloji Müzeleri denetiminde yapılan temel kazılarında ortaya çıkarılmıştır. 3 adet iyonik impost başlık bulunan sarniçta, sütun başlarının sonradan eklendiği düşünülmektedir. 4cm. kalınlığında tuğla ile örülmüş olan sarniçin duvarlarında sıva kalıntısına rastlanmamıştır. Ahmet Şuayip Sokak'ta yer alan yapı Adem İş Hanı'nın alt katında bulunmaktadır. Hanın içinde bulunan bir tekstil mağazasından sarniç ulaşılabilmektedir. Yapı depo olarak yeniden işlevlendirilmiştir (Altuğ,2013,s.306).

Çiftesaraylar Sarniç: Çemberlitaş Kafar Han'ın altında bulunan sarniçin, Erken Bizans dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Sarniçin Çiftesaraylar adını alması, bulunduğu çevrede saray yapısı olduğuna işaret etmektedir. 1935 yılında ilk kez Mamboury tarafından keşfedilmiş ve yayınlanmıştır (Mamboury,1936,s.167-190).

Sarniçin üst örtüsünde 6 adet sütun ve duvar payesi bulunmaktadır. 12 çapraz tonozlu bölümden oluşan yapıya inmek amacıyla merdiven yapılmış, bazı kısımlar tahrip olmuştur. Sarniç kalıntısı 12.26x9.78m. ebatlarındadır. Tonoz yüksekliği 3.5m. olan yapının içi 2m. kadar doldurulmuştur (Sav,2012,s.20).

Kambur Mustafa Paşa Camii Sarniç: Yayla Camii olarak bilinen yapının alt katında bulunan sarniç yapısı, 12.2x23.6m. ölçülerindedir. 17. Yüzyılın ikinci yarısında sarniçin üzerine(Mahzen-i Kebir) Bağdat valisi Kambur Mustafa Paşa tarafından vakfedilen cami yapılmıştır. 13.6.1918 tarihindeki kent yangınında caminin harap olmasından dolayı sarniç uzun süre kullanılamaz hale gelmiştir (Müller-Wiener,2001,s.282).

Günümüzde caminin kadınlar mescidi olarak kullanılan sarniçin, üst örtüsü, sütunları ve duvarları boyanmış durumdadır.

Kirmasti Sarnıcı: 26.60x22.80m. ölçülerinde 4.56m. yüksekliğinde olan sarnıç, Fatih Camii yakınında yer almaktadır (Eyice,1992,s.114).

Yapının kuzey kısmı 1964 yılında yapılan bir temel kazısı sırasında tamamen ortadan kalkmıştır. Doğu kısmında ise 1997 yılında İstanbul Arkeoloji Müzelerinin bilgisi dışında yapılan temel kazısı sırasında tahribata uğramıştır. Günümüze ulaşan kısım 20x20m. ölçülerindedir. İnşaatlarda yapılan tahribat sebebiyle yapının içinde bulun 9 adet sütundan 6 adedi tahrip olduğundan yerlerine beton taşıyıcılar yapılmıştır. Sarnıcın Haliç Caddesine bakan cephesi duvar örülerek kapatılmış, yapı semt pazarı deposu olarak kullanılmaktadır (Altuğ,2013,s.406).

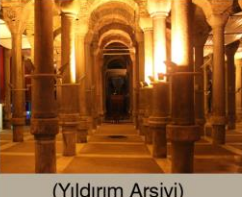

Şeyh Murat Mescidi Yakınındaki Sarnıç: Ahşap bir yapının alt katında bulunan sarnıca, bodrum katından veya bahçeden giriş bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı sarnıcın ölçülebilen kısmı 19x8.1m. ölçülerindedir. Özgün mekân yüksekliği içerisinde bulunan dolgu malzeme sebebiyle anlaşılammaktadır. 14 adet 2 sıra halinde dizilmiş sütunlardan oluşan yapının üst örtüsü yelken tonozlardan meydana gelmektedir. Sarnıcın günümüze ulaşabilen kalıntısı kurul kararı ile korunmakta, depolama alanı olarak kullanılmaktadır (Altuğ,2013,s.438).

Ayakapı Şapeli Sarnıcı: 3 kısımdan oluşan yapıda, mekânlar arası geçiş kemerli aralıklarla sağlanmaktadır. Orta Bizans döneminde yapıldığı düşünülen sarnıcın Osmanlı döneminde de onarımlar geçirdiği görülmektedir. Ayakapı Hamamı ile yan yana olan kalıntının sonradan sarnıca dönüştürüldüğü düşünülmektedir. Günümüzde sarnıç kereste deposu olarak kullanılmaktadır (Altuğ,2013,s.422).

Haydar Hamamı Sokağı Sarnıcı: Haydar Hamamı 2.çıkma sokakta yer alan sarnıç, binanın bahçesinde bulunmaktadır. 'L' şeklinde plana sahiptir. 5x3m. ölçülerinde dikdörtgen planlı bir bölüm ile güney yönüne doğru dik açıyla devam eden 2m. lik bir başka kısımdan meydana gelmektedir. İkinci bölüm yan parselde bulunan yapı hizasına ulaştığında taş malzeme ile kapatılmıştır. Sarnıca dönüştürülmüş eski bir altyapı olduğu düşünülmektedir. Beşik tonoz örtüye sahip sarnıcın, beden duvarları taş tuğla almaşık

işçilik ile örölmüştür. Yapının tamamı su geçirmez sıva ile sıvanmıştır. Günümüzde apartman dairesinin deposu olarak kullanılmaktadır (Altuğ,2013,s.416).

Aşağıda bulunan tablolarda yeniden işlevlendirilmiş sarnıçların konum, korunma durumu, yeni işlevleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır (Tablo 3.5, Tablo 3.6, Tablo 3.7, Tablo 3.8)

	ÖNCESİ	SONRASI	AÇIKLAMA
YEREBATAN SARNICI	 (Çelik,2009,s.26)	 (Yıldırım Arşivi)	Yerebatan Sarnıcı (Basilika Sarnıcı) : Konum: Sultanahmet Ölçü :140x70m Yapım Yılı: IV.yy Restorasyon Tarihi: 1987 Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Sarnıç Günümüzdeki İşlevi: Müze
BİNBİRDİREK SARNICI	 (Akt.:Yücel, Bartlett,1967)	 (Yıldırım Arşivi)	Binbirdirek Sarnıcı (Philoxenus Sarnıcı) : Konum: Sultanahmet Ölçü :64x56m Yapım Yılı: IV.yy Restorasyon Tarihi: 1990 Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: İplik İmalathanesi-Sebze Depolama Alanı Günümüzdeki İşlevi: Organizasyon Alanı
AYASOFYA SARNICI	 (Gülersoy,2001,s.49)	 (Url 17)	Soğukçeşme Sokağı (Ayasofya) Sarnıcı: Konum: Sultanahmet Ölçü :16,3x10,75m Yapım Yılı: M.S 428 Restorasyon Tarihi: 1985/2015 Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: İplik İmalathanesi Günümüzdeki İşlevi: Restoran
ŞEREFİYE SARNICI	 (Url 18)	 (Url 19)	Teodosius (Şerefiye) Sarnıcı: Konum: Eminönü Ölçü :45x25m Yapım Yılı: M.S 408 Restorasyon Tarihi: 1992 Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Kullanılmıyor Günümüzdeki İşlevi: Müze
ZEYREK SARNICI	 (Çelik,2009,s.18)	 (Url 20)	Zeyrek (Pantokrator) Sarnıcı : Konum: Fatih Ölçü :61x25m Yapım Yılı: 12.yy Restorasyon Tarihi: 2005 Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Kullanılmıyor Günümüzdeki İşlevi: Müze

Hazırlayan: İrem YILDIRIM

Tablo 3.5. İstanbul'daki Kapalı Sarnıçların Yeniden İşlevlendirme Kapsamında İncelenmesi

	ÖNCESİ	SONRASI	AÇIKLAMA
MYRELAION SARNICI	 (Url 21)	 (Yıldırım Arşivi)	Myrelaion(Bodrum Camii) Sarnıcı : Konum: Sultanahmet Ölçü :28x22m Yapım Yılı: V.yy Restorasyon Tarihi: 1992 Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Kullanılmıyor Günümüzdeki İşlevi: Çarşı
SEFERİKOZ SARNICI	 (Url 22)	 (Url 23)	Seferikoz Sarnıcı : Konum: Haliç Ölçü :24,5x29m Yapım Yılı: 11.yy Restorasyon Tarihi: 1997 Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Depo Günümüzdeki İşlevi: Müze
SULTAN SELİM SARNICI		 (Url 24)	Sultan Selim Sarnıcı : Konum: Fatih Ölçü :29x19m Yapım Yılı: V.yy Restorasyon Tarihi: 2000 Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: İplik Atölyesi Günümüzdeki İşlevi: Organizasyon Alanı
ANTİK OTEL SARNICI	 (Altuğ,2013,s.319)	 (Url 25)	Antik Otel Sarnıcı : Konum: Beyazıt Ölçü :--- Yapım Yılı: M.S 450 Restorasyon Tarihi: 1984 Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Kullanılmıyor Günümüzdeki İşlevi: Organizasyon Alanı
NAKKAŞ SARNICI		 (Yıldırım Arşivi)	Nakkaş Sarnıcı : Konum: Sultanahmet Ölçü : 34,3x9,3m Yapım Yılı: V.yy Restorasyon Tarihi: 1951 Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Kullanılmıyor Günümüzdeki İşlevi: Etkinlik Alanı

Hazırlayan: İrem YILDIRIM

Tablo 3.6. İstanbul'daki Kapalı Sarnıçların Yeniden İşlevlendirme Kapsamında İncelenmesi

	ÖNCESİ	SONRASI	AÇIKLAMA
TURING KONUKEVİ SARNICI		 (Altuğ,2013,s.201)	Turing Konukevi Sarnıcı : Konum: Sultanahmet Ölçü :10x5m Yapım Yılı: V.yy Restorasyon Tarihi: .. Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Bilinmiyor Günümüzdeki İşlevi: Yemekhane
MERCAN SARNICI	 (Altuğ,2013,s.253)	 (Altuğ,2013,s.253)	Mercan Sarnıcı : Konum: Mercan/Fatih Ölçü : 14.1x14.xm. Yapım Yılı: V.yy Restorasyon Tarihi: Yapılmamıştır. Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Bilinmiyor Günümüzdeki İşlevi: Depo
BESLER HAN SARNICI	 (Altuğ,2013,s.267)	 (Altuğ,2013,s.267)	Besler Han Sarnıcı : Konum: Hobyar/Fatih Ölçü :6x11.5m Yapım Yılı: V.yy Restorasyon Tarihi: Yapılmamıştır. Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Bilinmiyor Günümüzdeki İşlevi: Kumaş Deposu
KIRAZLI MESCİD SARNICI		 (Altuğ,2013,s.291)	Kirazlı Mescid Sarnıcı : Konum: Molla Hüsrev/Fatih Ölçü :---- Yapım Yılı: V.yy Restorasyon Tarihi: Yapılmamıştır Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Bilinmiyor Günümüzdeki İşlevi: Kafeterya
ADEM İŞ HANI ALTINDAKİ SARNIÇ		 (Altuğ,2013,s.307)	Adem İşhane Altındaki Sarnıç: Konum: Balabanağa/Fatih Ölçü : ... Yapım Yılı: VI.yy Restorasyon Tarihi: Yapılmamıştır Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Bilinmiyor Günümüzdeki İşlevi: Depo

Hazırlayan: İrem YILDIRIM

Tablo 3.7. İstanbul'daki Kapalı Sarnıçların Yeniden İşlevlendirme Kapsamında İncelenmesi

	ÖNCESİ	SONRASI	AÇIKLAMA
ÇİFTESARAYLAR SARNICI	 (Altuğ,2013,s.365)	 (Url 26)	Çiftesaraylar Sarnıcı : Konum: Mimar Hayrettin/Fatih Ölçü :12.26x9.78m. Yapım Yılı: Bilinmiyor Restorasyon Tarihi: Yapılmamıştır Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Bilinmiyor Günümüzdeki İşlevi: Depo
KAMBUR MUSTAFA PAŞA CAMII SARNICI	 (Müller-Wiener,2001 , s.282)	 (Yıldırım Arşivi)	Kambur Mustafa Camii Sarnıcı : Konum: İskenderpaşa/Fatih Ölçü :12.2x23.6m. Yapım Yılı: VI-VII.yy Restorasyon Tarihi: 2003 Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Bilinmiyor Günümüzdeki İşlevi: Kadınlar Mescidi
KIRMASTI SARNICI		 (Altuğ,2013,s.407)	Kirmasti Sarnıcı : Konum: Kirmasti/Fatih Ölçü :22.6x22.8m.özgün / 20x20m.günümüze ulaşan Yapım Yılı: VII.yy Restorasyon Tarihi: Yapılmamıştır Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Bilinmiyor Günümüzdeki İşlevi: Depo
ŞEYH MURAT MESCİDİ YAKININDAKİ SARNIÇ		 (Altuğ,2013,s.439)	Şeyh Murat Mescidi Yakınındaki Sarnıç : Konum: Müftüali/Fatih Ölçü :26x6m. Yapım Yılı: IX-XII.yy Restorasyon Tarihi: Yapılmamıştır Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Bilinmiyor Günümüzdeki İşlevi: Depo
AYAKAPI ŞAPELİ SARNICI		 (Altuğ,2013,s.422)	Ayakapı Şapeli Sarnıcı : Konum: Küçük Mustafapaşa/Fatih Ölçü :15.6x7.7m. Yapım Yılı: XII.yy Restorasyon Tarihi: Yapılmamıştır Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Bilinmiyor Günümüzdeki İşlevi: Kereste Deposu
HAYDAR HAMAMI SOKAĞI SARNICI		 (Altuğ,2013,s.417)	Haydar Hamamı Sokağı Sarnıcı : Konum: Kasap Demirhan/Fatih Ölçü :5x5m.-2m. L Formunda Yapım Yılı: Bilinmiyor Restorasyon Tarihi: Yapılmamıştır Bizans Dönemi İşlevi: Sarnıç Osmanlı Dönemi İşlevi: Bilinmiyor Günümüzdeki İşlevi: Depo

Hazırlayan: İrem YILDIRIM

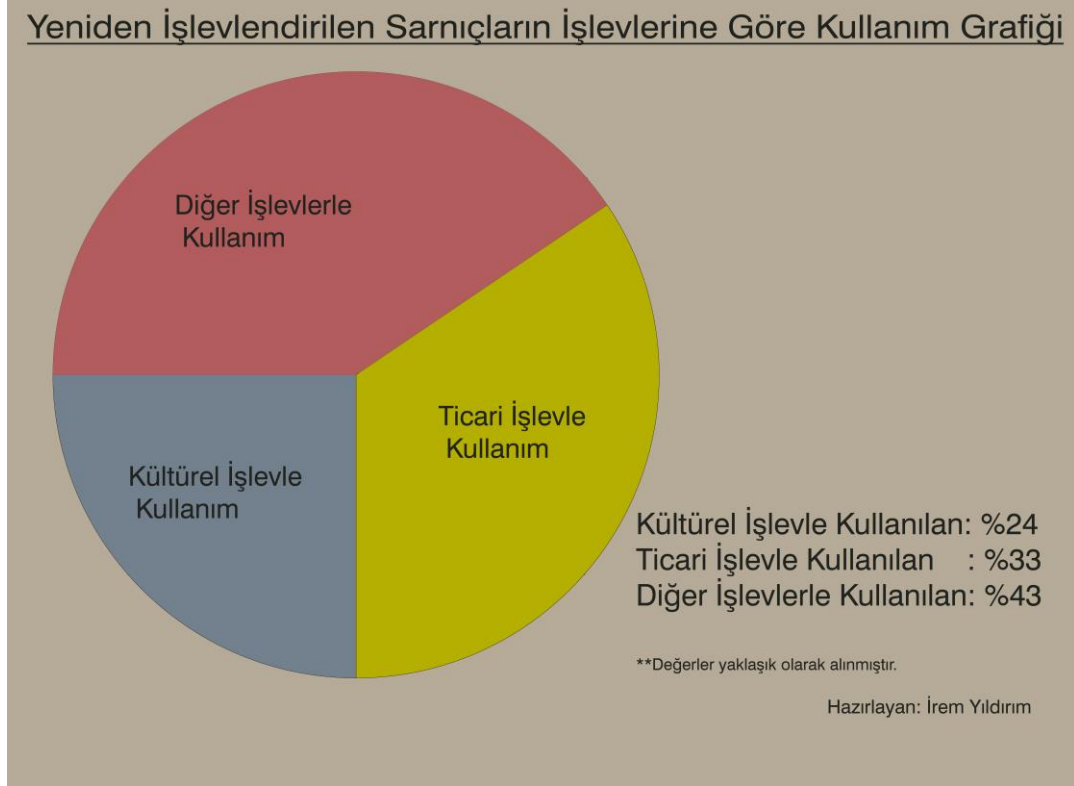
Tablo 3.8. İstanbul'daki Kapalı Sarnıçların Yeniden İşlevlendirme Kapsamında İncelenmesi

İstanbul'da bulunan sarnıçların birçoğu yer altında olduğundan keşfedilenler kadar keşfedilmeyenlerin de olduğu tahmin edilmektedir. Sarnıç yapılarının günümüze gelebilmesindeki en büyük etken toprak altında olmaları ve yüzyıllar geçse de toprağın altında korunuyor olmalarıdır. Yeraltında olma durumlarının dezavantajı ise kullanılmadıkça moloz ve şehir pislikleriyle dolmaları sonucu yenilenmelerinin maliyetli olmasıdır. Tarihi yarımada da bulunan sarnıçların çok azının yenilenmiş/korunmuş olduğu düşünüldüğünde, yeraltında açığa çıkarılmayı bekleyen birçok sarnıç bulunduğu varsayılabilir.

4. İSTANBUL KAPALI SARNIÇLARININ İŞLEVSEL DÖNÜŞÜMÜNÜN MEKÂNSAL BAĞLAMDA İRDELENMESİ

Günümüze gelebilen sarnıçların tarihsel süreç içinde özgün işlevini yitirdiklerinde yeni bir işlevle kullanılması söz konusu olmuştur. Kimi zaman da işlevlendirilemeyerek kullanım dışı kalan bazı sarnıçlar zaman içinde yok olmuştur. Roma ve Bizans döneminden bu yana ayakta kalabilen sarnıçlar geçmişin bir göstergesi olarak gelecek kuşaklara bilgi aktarabilecektir. Bu yüzden özgün işlevini tamamen yitirmiş tarihi yapıların yeniden işlevlendirilerek kullanımlarının sürdürülmesi kültürel mirasımızı koruma açısından doğru bir yaklaşımdır.

Şüphesiz, yeniden işlevlendirilecek tarihi bir yapıya özgün işlevinden farklı bir işlev seçmek, yeni baştan bir yapıyı inşa etmeden önce yapılacak planlamadan farklı olacaktır. Venedik Tüzüğü'nün 5. maddesinde “Anıtların korunması her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanılmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanım arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir” denilerek yeniden işlevlendirmenin temel kuralları belirtilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken, yeni işlevin var olan tarihi yapının mekânsal performansına uygun olması gerekliliğidir. Bu bölümde İstanbul’da yer alan kapalı sarnıçların çeşitli işlevlerle kullanımları mekânsal olarak incelenecektir. Genel olarak kültürel, ticari ve dini olmak üzere pek çok farklı işlevle kullanılan sarnıçların özgün ve sonraki mekânsal durumu incelenecektir.

Tablo 4.1. İstanbul’da Yeniden İşlevlendirilen Kapalı Sarnıçların İşlev Türlerine Göre Dağılımı

İstanbul’da bulunan kapalı sarnıçlar işlev türlerine göre kültürel, ticari, dini ve diğer olmak üzere 4 gruba ayrılmaktadır. Toplamda 21 adet yeniden işlevlendirilmiş kapalı sarnıç bulunmaktadır. Yeniden işlevlendirilen sarnıçların, işlev türlerine göre dağılımı ise Tablo 4.1. ’deki grafikte yer almaktadır. Grafikten de anlaşılacağı üzere İstanbul’daki sarnıçların büyük bölümü(%43) diğer işlevlerle kullanılmaktadır. Diğer işlevler genellikle depolama alanı kullanımı olarak ayrılmıştır. Sonrasında gelen ticari kullanımda (%33) ise ağırlıklı olarak organizasyon alanı ve restoran kullanımı görülmektedir. Kültürel işlevle kullanımda (%24) çoğunlukla müze kullanımı kapsamındadır. Ancak sarnıç yapılarının yeraltında olmaları sebebiyle, kullanımı bilinmeyen yeni yapılar olma olasılığı yüksektir. Bu bölümün alt başlıklarında yeniden işlevlendirilen kapalı sarnıçlar işlev türlerine göre örnekler ışığında detaylı olarak incelenecektir.

4.1. Kültürel İşlevle Kullanılan Sarnıçların Mekânsal Açından İncelenmesi: Yerebatan (Basilica) ve Nakkaş (Nakilbent Sokağı) Sarnıçları

Kültürel İşlevle Kullanılan Sarnıçlar					
Sarnıç	Kamu / Özel Mülk	İşlev	Korunma Durumu		
			İyi	Orta	Kötü
Yerebatan Sarnıcı	Kamu Yapısı	Müze	●		
Şerefiye Sarnıcı	Kamu Yapısı	Müze (Restorasyon Devam Ediyor)	●		
Zeyrek Sarnıcı (Pantakror)	Kamu Yapısı	Müze (Restorasyon Devam Ediyor)	●		
Seferikoz Sarnıcı	Özel Mülk (Kadir Has Üniversitesi)	Müze (Restorasyon Devam Ediyor)	●		
Nakkaş Sarnıcı (Nakilbent Sokağı)	Özel Mülk (Nakkaş Halı Mağazası)	Kültürel Etkinlik Alanı	●		

Hazırlayan: İrem Yıldırım

Tablo 4.2. İstanbul'daki Kültürel İşlevle Kullanılan Sarnıçların Korunma Durumları

İşleve bağlı detayların önemli olduğu bu bölümde restorasyonları halen devam eden Şerefiye, Zeyrek ve Seferikoz Sarnıçlarına yer verilmesi söz konusu olamamıştır. Ancak bu yapıların restorasyonları bittiğinde, planlanan biçimde işlevsel değişim gerçekleştirildiği takdirde, kültürel kullanımın oranının da artış olacağı söylenebilir. Bu sarnıçların konum, korunma durumları, tarihsel süreçleri, mimari-plan özellikleri “Kapalı Sarnıçlar” bölümünde detaylı olarak yer almıştır. Bu bölümde öne çıkan iki örnek olan Yerebatan Sarnıcı ve Nakkaş Sarnıcı (Nakilbent Sokağı) incelenecektir.

Şekil 4.1. Kültürel İşlevle Kullanılan Kapalı Sarnıçlar

Kültür: “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü”dür (TDK). Kültür sözcüğünün kaynağı inşa etmek ve işlemekten geldiğinden, kültürel faaliyet/etkinlik de toplum yararına farklı kimliklerin bir araya gelmesiyle oluşan paylaşım ve kişisel gelişim aracı olmaktadır.

Günümüze kadar ulaşabilen mimari açıdan değerli pek çok tarihi yapının, gelecek kuşaklara aktarılması toplumsal bir sorumluluktur. Tarihi yapıların toplum yararına yeniden kullanımı kültürel, sosyal ve ekonomik olarak pek çok fayda sağlayacaktır. Bu sebeple işlevsel olarak ömrünü tamamlamış ancak yapısal olarak ayakta olan su yapılarının kullanımının sürdürülmesi için yeniden işlevlendirilmesi gerekmektedir. Sarnıç yapılarının kültürel alanda değerlendirilmesi toplumların hedeflenen yönde ilerlemesine katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda insanların tarihi bugüne taşınmış haliyle görmelerine de olanak sağlanacaktır. Hem kültürel etkinlikleri hem de sarnıçları görmeye gelen bireylerin, geçmişten izler taşıyan mekânlarda bir araya

gelmeleriyle kültürel zenginliklerimizi görmeleri, tarihi daha iyi anlamalarına sebep olacaktır.

Kamu yapısı olan sarnıçların kültürel işlevle kullanılmak üzere yeniden kullanımında en sık görülen örnek anıtsal yaklaşım olarak müze işlevidir. Uluslararası Müzeler Konseyi ICOM'a göre *müze* tanımı : “Müze, yapıtların ya da nesnelerin bir koleksiyon oluşturacak şekilde seçilmesi, alımı onların uygun bir biçimde depolanması, teşhir mekânlarında korunmalarının sağlanması ile geçici ve kalıcı olmak üzere sergiler yoluyla halka sunulmasını amaçlayan kurumlardır.” Müzecilik ise yalnızca tarihi ve kültürel değerlerin sergilenmesi değil, geçmişteki sosyo-kültürel hayata konu olmuş yapılarında sergilenmesi olmuştur. Erbay'a göre; Müzeler toplumun geçmişini yansıtan sanat ve kültürel değerlerin, geleceğini biçimlendiren öğelerle birleştiren eğitim yapılarıdır. Müze yapılarının eğitim kurumu olarak kabul görmeleri ise 1980 yıllarında başlamıştır. *Mimari anıtların sergilenmesi* ise; binanın kendisini çevresinden ayırarak ele alan sergileme çeşididir (Erbay,2011,s.5-6). Buradan anlaşılacağı üzere yapının kendisi eser olarak öne çıkmaktadır. Tanımın diğer adı ise sergi mimarlığı olmaktadır.

Şekil 4.2. Yerebatan Sarnıcı Konser Etkinlikleri (Url 28-29)

Şekil 4.2. Yerebatan Sarnıcı'nın Farklı Etkinlikler ile Kullanımı

Müze olarak yeniden işlevlendirilerek kullanımı devam eden sarnıçlardan en çarpıcı olanı Yerebatan Sarnıcıdır. 1984 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından kapsamlı bir restorasyon geçiren sarnıç, müze işlevi ile aynı zamanda pek çok etkinliğe de ev sahipliği yapmaktadır. Sarnıcın anıt yapı olması sebebiyle öncelikle kendini sergileyen bir müze yapısı olduğu görülmekte, aynı zamanda ulusal ve uluslararası birçok etkinlik olarak; konser, sergi, özel organizasyonlar, ney dinletileri gibi etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 4.2). İstanbul'a gelen yerli/yabancı pek çok turist'in ziyaret ettiği sarnıcın yılda yaklaşık 2 milyon ziyaretçisi bulunmaktadır.

SERGİLER	SÖYLEŞİLER	KONSERLER
<p>Şekil 4.3.A. Nakkaş Sarnıcı Sergi (Yıldırım Arşivi)</p>	<p>Şekil 4.3.C. Nakkaş Sarnıcı Söyleşi (Url 30)</p>	<p>Şekil 4.3.E. Nakkaş Sarnıcı Konser (Url 32)</p>
<p>Şekil 4.3.B. Nakkaş Sarnıcı Sergi (Yıldırım Arşivi)</p>	<p>Şekil 4.3.D. Nakkaş Sarnıcı Söyleşi (Url 31)</p>	<p>Şekil 4.3.F. Nakkaş Sarnıcı Konser (Url 33)</p>
<p>Nakkaş Sarnıcında düzenlenen ücretsiz etkinliklerin başında resim sergileri yer almaktadır.Uluslararası sergilerden,kişisel sergilere br çok etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır.</p>	<p>Berirli aralıklarla düzenlenen söyleşiler yapılan etkinliklerin bir diğeridir.</p>	<p>Yale Üniversitesinin verdiği konserden örnek görseller görülmektedir.</p>

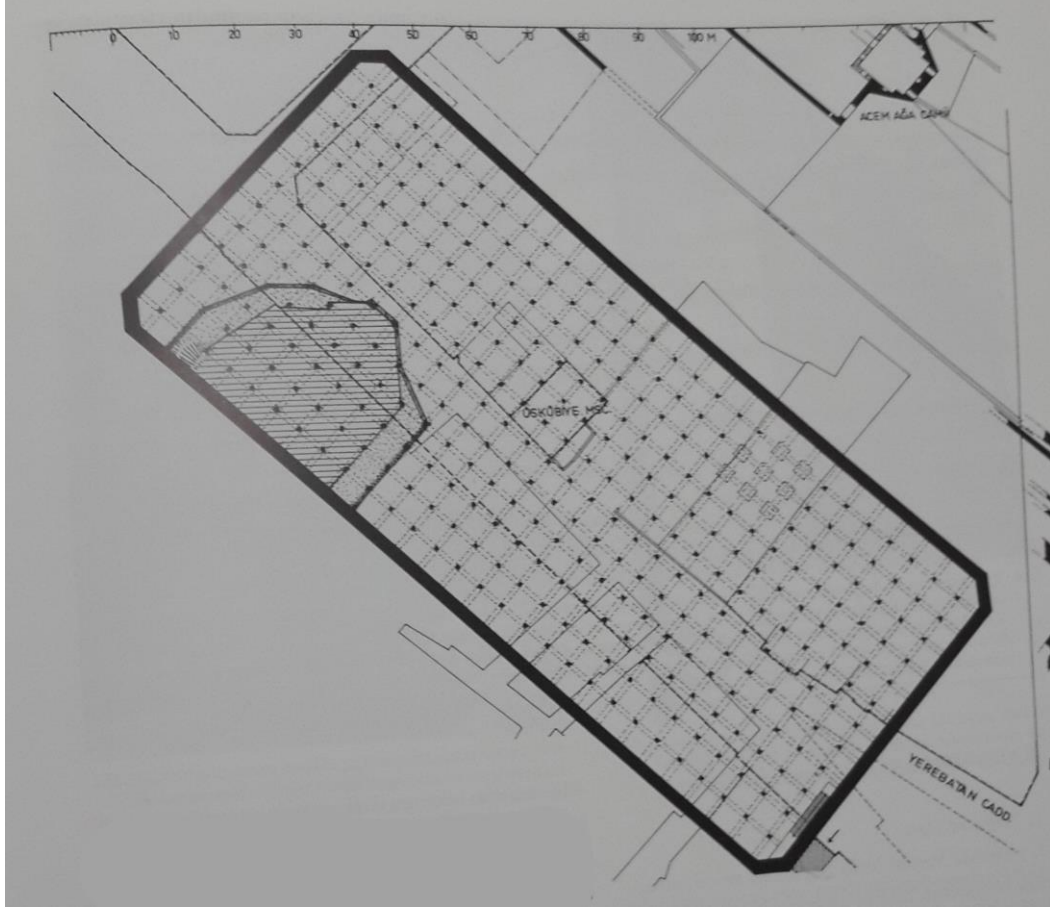
Hazırlayan: İrem YILDIRIM

Şekil 4.3. Nakkaş Sarnıcı'nın Farklı Etkinlikler ile Kullanımı

Kültürel işlevle kullanılan bir diğer sarnıç ise Nakkaş (Nakilbent Sokağı) Sarnıcıdır. Yapı üzerinde bulunan halı mağazasının ismini almış, özel mülke ait olmasına rağmen kamu yararına kullanımı söz konusu olmuştur. Sarnıç aynı isimdeki halı mağazasının yapımı sırasındaki kazılarda fark edilmiştir. Sonrasında mağazanın yapımı durdurulmuş sarnıcın restorasyonu yapılmıştır. Güçlendirme çalışmalarından sonra sarnıcın konumuna göre mağazanın yerleşimi değiştirilmiş, alttaki yapının zarar görmemesi amaçlanmıştır. Sarnıcın sahipleri restorasyonundan sonra yapının ücretsiz olarak yapılacak etkinliklere ev sahipliği yapmasını hedeflemiştir. Böylece yapı sahibi sarnıcın kamu yapısı olmamasına rağmen, özel mülkte de kâr amacı gütmeyen toplum yararına bir kullanım olabileceğini de göstermiştir. Nakkaş Sarnıcında; galeri, sergi, konser, seminer gibi etkinlikler sıklıkla yapılmakta, bazen mağaza sahibi bazen de farklı kuruluşlar bu buluşmaları organize etmektedir.

4.1.1. Yapısal Özelliklerin İncelenmesi

Kültürel işlevle kullanılan Yerebatan ve Nakkaş Sarnıçlarının yeniden işlevlendirilmesi yapısal özelliklerinin özgünlük değeri açısından değerlendirilmesini gerektirmiştir.

Şekil 4.4. Yerebatan Sarnıcı Plan Çizimi (Müller-Wiener,2001,s.285).

Sarnıçların özgün yapısal özellikleri “Kapalı Sarnıçlar” bölümünde detaylı olarak anlatılmıştır. Kültürel işlevle kullanılan sarnıçların özgünlük değerlerini çoğunlukla koruduğu, az sayılabilecek müdahalelerin söz konusu olduğu görülmektedir. Bu gruptaki sarnıçların çoğunluğunun kamuya ait olması sebebiyle yapılan müdahaleler kurallara uygun ve bilinçli bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Yerebatan Sarnıcı “sarnıç

yapısı” olma özelliğini tümüyle korumakta ve özgün yapı malzemesinin çoğunlukla korunduğu görülmektedir. 1984’te yapılan restorasyon sırasında sarnıcın içinde bulunan tüm molozlar boşaltılmış, temizleme işleminden sonra restorasyon çalışmaları başlamıştır.

Şekil 4.5. Yerebatan Sarnıcı, Su Sızıntılarını Gösteren Duvar Bozulmaları

Yerebatan Sarnıcı yapısal olarak ele alındığında; 198m.x64.6m. ölçülerinde dikdörtgen planlı bir yapıdır (Şekil 4.4). 28 ve 12 sıradan oluşan 336 adet sütunu bulunan sarnıcın her bir sütunu 9m yüksekliğindedir. Yapıya taş malzemedan 52 basamaklı bir merdiven ile inilmektedir (Müller-Wiener,2001,s.283-285). Yapının üst örtüsü çapraz tonozlardan oluşmakta ve yapısal yük kemerler aracılığı ile sütunlara aktarılmaktadır. Bu üst örtü tuğla malzemedan örülmüştür. Tuğla malzemedan oluşan duvarlar ise horasan harcı ile sıvanarak su geçirmemesi sağlanmıştır. Yerebatan

sarnıcının zaman içinde geçirdiği değişimlerle taşıyıcı sisteminin zarar gördüğü belirtilmektedir. Mermer ve granitten yapılan sütunların diferansiyel gerilmeden dolayı bazı bölümlerinde çatlaklar olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.6). Bu deformasyonlar olduğu gibi bırakılarak çelik kasnaklar yardımı ile güçlendirmeleri yapılmıştır. Yapıda ayrıca sızıntılar yüzünden de tavan ve duvarlarda bozulmalar ve lekelenmeler görülmektedir (Şekil 4.5) (Kasapseçkin,2012,s.83-87).

Şekil 4.6. Yerebatan Sarnıcı Sütun Deformasyonları (Yıldırım Arşivi)

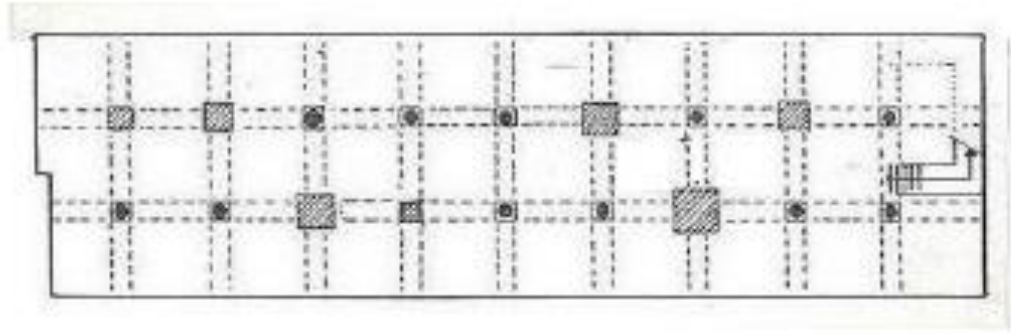
Şekil 4.6. Yerebatan Sarnıcı Sütunlardaki Çatlak ve Deformasyonlar

Sarnıç kullanıldığında yaklaşık 80.000 ton su depolama hacmine sahiptir (Altuğ,2013,s.194). Müze olarak yeniden işlevlendirildiğinde yapının içindeki su tamamen boşaltılmamış, 1m yüksekliğe kadar sarnıcın içinde olmasına izin verilmiştir. Zaman zaman su miktarında artış görüldüğünde suyun tahliyesi yapılmaktadır.

Yerebatan Sarnıcı onarımlardan sonra bugün özgün yapısını korumaktadır. Yapının taşıyıcı sistemi, zemin ve üst örtüsünde ufak hasarlar olduğu tespit edilmiş, ancak bu hasarların yapının yeraltı yapısı olduğundan ve içerisinde halen su barındırmasından dolayı önemli hasarlar olmadıkları belirlenmiştir. Ancak sarnıçlar yeniden işlevlendirildiklerinde mevcut hasarların çoğunlukla giderilmesi gerekmektedir.

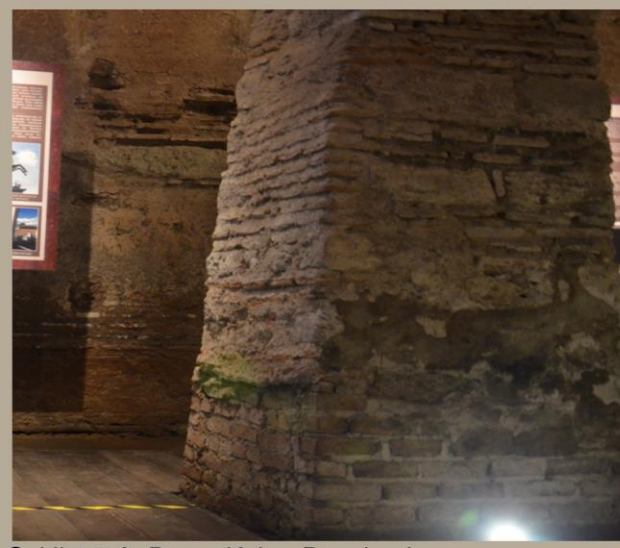
Yapının kullanıldığı süreçte oluşan hasarların sıklıkla kontrol edilip gereken müdahaleler hızla yapılmalıdır.

Nakkaş (Nakilbent Sokağı Sarıncı) Planı
(Altuğ,2013,s.215)

Şekil 4.7. Nakkaş Sarıncı Plan Çizimi

Nakkaş (Nakilbent Sokağı) Sarıncı yapısal olarak ele alındığında; 9.20m.x33.78m. ölçülerinde dikdörtgen planlı bir yapıdır. Kuzey köşesinde merdiven kalıntısı bulunan sarıncıda 2 sıra halinde dizilmiş 18 adet sütun bulunmaktadır(Şekil 4.7). İmpost bloklara yerleştirilen korint üsluplu sütun başları yapının V. yüzyılda inşa edildiği yönündeki tahminleri kuvvetlendirmektedir. Sarıncı sütunlarının 7 tanesinin Osmanlı döneminde yenilendiği, tuğla ve kesme taştan kılıf içerisine alındığı bilinmektedir. Yapı günümüzde restore edilirken yenilenen bazı sütunlarda ufak bozulmalar gözlemlenmiştir. Ayrıca yapının konumunun eski hipodrom yapısının yanında bulunması sebebiyle büyük saray yapı grubuna ait, önemli bir yapının altında olduğu tahmin edilmektedir (Altuğ,2013,s.214).

Şekil 4.8.A. Duvar-Kolon Bozulmaları
(Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.8.B. Giriş Alanı Duvar Bozulmaları
(Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.8.C. Tonz Betonarme Kapatması
(Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.8.D. Sütun Durumu
(Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.8. Nakkaş Sarnıcı Bozulmaları

Nakkaş Sarnıcı üzerinde halı mağazası sahiplerine göre; mağazanın inşaatı esnasındaki kazılar sırasında bulunan sarnıç hemen korumaya alınmış ve restorasyonuna başlanmıştır. Sarnıç yapısının korunması için mağazanın inşaatı iki katı zaman ve finansman artışı gerektirmiştir. Sarnıcın üzerindeki yapı zemin ve üzerinde iki kat olarak yaklaşık 1900 metrekare planlanmış, ancak sarnıç bulunduktan sonra yapının konumu

sarnıcın zarar görmemesi için kaydırılmıştır. Bu kaydırma ile sarnıca yapılan baskı 30 kolondan 8 kolona düşürülmüştür. Aynı zamanda mağazadaki kolonların betonarme yerine çelik olarak seçilmesi ile sarnıç yapısına gelen yapısal yükün azaltılması amaçlanmıştır.

Nakkaş Sarnıcının özgün elemanları tümüyle temizlendikten sonra gereken korumacı müdahalelerin yapıldığı görülmektedir. Sarnıcın özgün yapısını korumak amacıyla olası bir sarsıntıya karşı, kemer üzenği hizasına kadar gergiler yapılmıştır. Yapı duvarlarındaki çatlak ve duvar bozulmaları dışında ciddi bir deformasyon bulunmamaktadır (Şekil 4.8.A-B). Yapının tonozlarından birinin restorasyondan önce delindiği belirlenmiş, sonrasında beton ile kapatıldığı görülmüştür (Şekil 4.8.C).

İçe dönük bir mekânsal karaktere sahip kapalı sarnıçların yeraltında bulunmaları korunmalarını ve bu durumun kontrolünü güçleştirmektedir. Kültürel işlevle kullanılan sarnıçların büyük bölümü kamu yapısı olması sebebiyle yapılan müdahalelerin daha kontrollü olduğu düşünülmektedir. Ancak bu düşünce Nakkaş Sarnıcı ile yapının özel bir şahsa ait olmasına rağmen, toplum yararına kültürel amaçla kullanılıp, korunabildiğini göstermektedir. Ticari kaygıların önüne geçen bu koruma anlayışı toplumdaki tarihi yapı bilincinin önemine dikkat çekmektedir. Kültürel amaçla yeniden işlevlendirilen sarnıçlar toplumun daha bilinçli ve sosyal olması yönündeki ilerlemesine fayda sağlamaktadır. Bütün bunlardan anlaşılmaktadır ki; kültürel bir işlev kapalı sarnıçların yeniden işlevlendirilmesinde uygun ve faydalı sonuçlar ortaya koymaktadır.

4.1.2. Mekânsal Özelliklerinin İncelenmesi

Kültürel işlevle kullanılan Yerebatan ve Nakkaş Sarnıçlarında yeni işlevin gerektirdiği değişim ve eklemeler; merdiven, teknik donanım, kafe ve etkinlik köşesi, dolaşım güzergâhı olarak göze çarpmaktadır. Sarnıçların özgün işlevleri su depolama alanları olduğundan, günümüze gelebilen yapılar pek çok kez işlev değişikliğine uğramıştır. İplikhane, oto tamirhanesi, sebze deposu gibi farklı işlevlerde kullanılmışlardır. Bu kullanımlarda yapılar her yeni kazandırılan işlevde tahribata uğramışlardır. Suyun depolandığı kapalı sarnıçlarda özgün iç mekân kurgusunda insan hareketi olmadığından yeni işlev mekânsal açıdan yeni bazı düzenlemeler yapmayı gerektirmiştir. Bunun sonucunda yer altında olan yapıya ulaşılan yeni merdivenler, iç mekândaki aydınlatma elemanları ve ziyaretçiler için gezi alanları gibi eklemeler ortaya çıkmıştır. İçinde su bulunan yapılarda iç mekânın dolaşılabilceği yükseltilmiş bir platform planlanmaktadır. Yerebatan Sarnıcında restorasyon çalışmalarından sonra özgün zemin malzemesinin üzerine konumlandırılan yükseltilmiş döşeme platformla yapıya zarar vermeden içerisinin gezilmesi amaçlanmıştır (Şekil 4.9). Ek olarak konser gibi kültürel faaliyetler yapılacağında kurulup kaldırılabilen bir yükseltilmiş döşeme konser alanı da bulunmaktadır. Bunun kaldırılabilir bir eklenti olması, özgün mekânsal yapıya sürekli bir yük getirilmemesi ve mekânsal kimliğin korunması açısından olumlu bir yaklaşımdır.

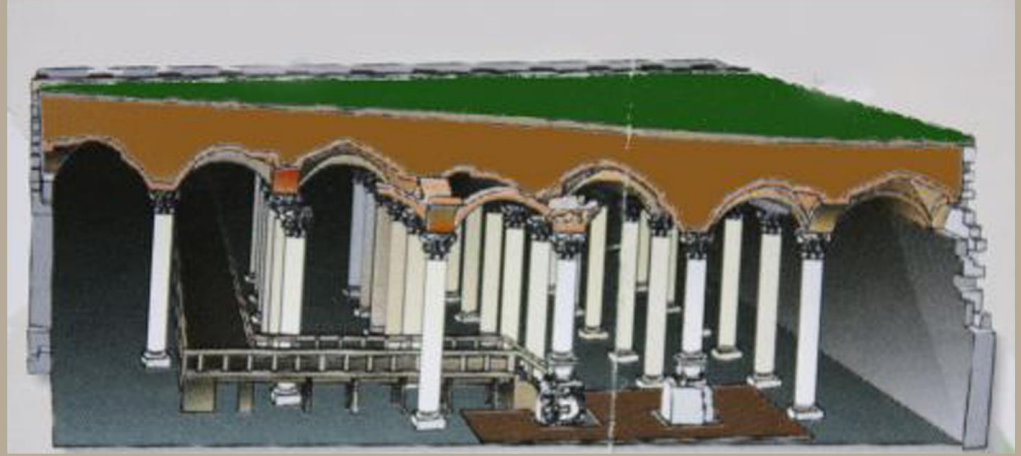

Şekil 4.9.A. Yerebatan Sarnıcı Sirkulasyon Alanı
(Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.9.B. Yerebatan Sarnıcı Sirkulasyon Alanı
(Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.9.C. Yerebatan Sarnıcı Sirkulasyon Alanı 3D Çizimi (URL 34)

Şekil 4.9. Yerebatan Sarnıcı Yükseltilmiş Döşeme Sirkülasyon Alanı

Özgün sarnıçlarda bulunması gereken bir diğer özellik ise duvar kenarlarından yapılan merdivenlerdir. Bu merdivenler bazen tuğladan bazen de mermerden yapılabilmektedir. Sarnıç yapılarının bazılarında özgün yapı malzemesi olan merdivenler yeniden işlevlendirilen bazı sarnıçlarda korunmaktadır. Geçmişte acil bir müdahale durumunda kullanılmak üzere yapılan merdivenler, sarnıçlar yeniden işlevlendirildiğinde de kullanım kolaylığı sağlamaktadır.

Şekil 4.10. A. Yerebatan Sarnıcı Özgün Merdiven Yapısı (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.10. B. Yerebatan Sarnıcı Eklenen Merdiven Yapısı (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.10. Yerebatan Sarnıcı Özgün/Eklenen Merdivenler

Yerebatan Sarnıcındaki özgün yapı elemanı olan merdiven de günümüzde halen korunarak kullanılmaktadır. Bu merdivenin yapıya gelecek ziyaretçilere yetmeyeceği düşünülerek ve yapının giriş-çıkış sirkülasyonunu kontrol etmek amacıyla yeni bir merdiven daha eklenmiştir. Bunlardan biri giriş, diğeri çıkış için kullanılmaktadır. Yapıya özgün merdivenlerden giren ziyaretçiler, sonradan eklenen merdiven ile yapıyı terk etmektedir. Özgün yapı malzemesine uygun mermer basamakları bulunan merdivenden inildiğinde ziyaretçilerin dinlenme ve içecek ihtiyaçları için yapılmış olan kafe mekânına ulaşılmaktadır (Şekil 4.11.B). Yeni işlevin getirdiği bir diğer mekân eklemesi ise, giriş alanında bulunan fotoğraf çekim alanıdır. Gelen ziyaretçilerin bu ortamda Osmanlı dönemini yansıtan giysiler ile fotoğrafı çekilebilmektedir. Bu etkinlik köşesinin Bizans döneminde inşa edilen sarnıç yapısının mekânsal kimliğiyle bağlantısı bulunmamaktadır (Şekil 4.11.A).

Şekil 4.11.A. Fotoğraf Çekilen Alan (Yıldırım Arşivi)

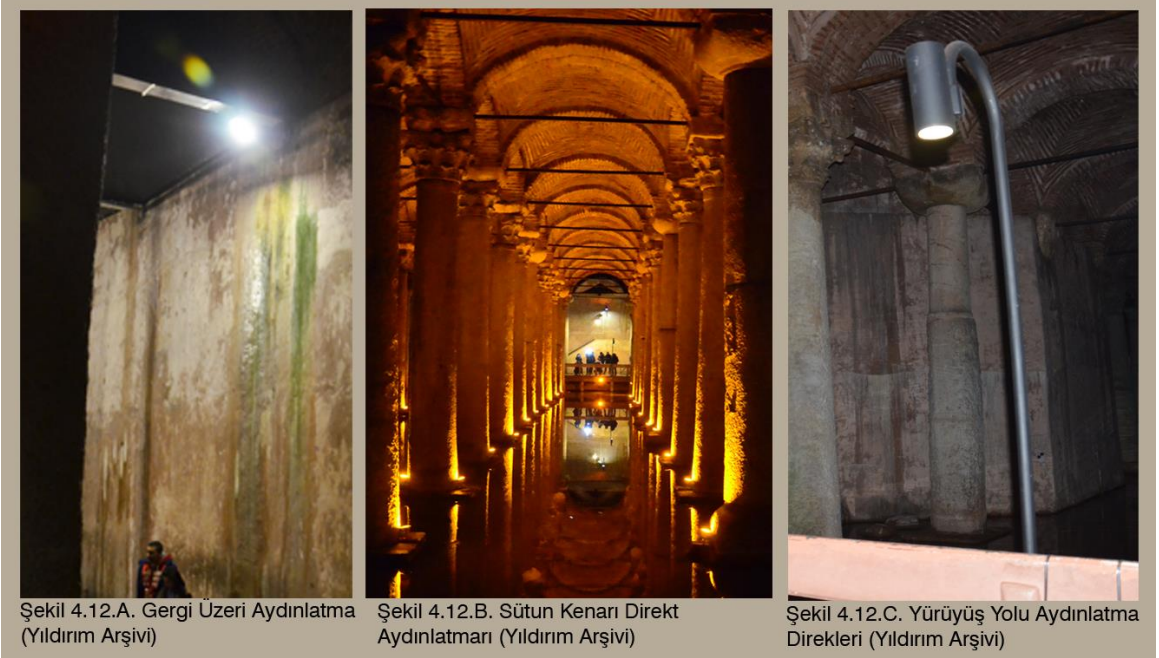

Şekil 4.11.B. Kafeterya Alanı (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.11. Yerebatan Sarnıcı Yeni İşlevin Getirdiği Etkinlikler

Sarnıçlar yeraltında bulunan yapılar olduğundan yeniden işlevlendirilmesi sırasında karşılaşılan bir diğer ihtiyaç ise iç mekândaki aydınlatma şartlarının sağlanmasıdır. Yer altındaki kapalı sarnıçlarda yapay aydınlatma şartlarının gerek tasarımı gerekse yapısal açıdan koruma anlayışı içerecek biçimde belirlenmesi gerekmektedir. Yerebatan Sarnıcında üst örtüyü taşıyan sütunların ve yürüyüş yollarının aydınlatıldığı görülmektedir. Sütun ve kemerler arasındaki gergi demirlerinde direkt aydınlatma yapılmıştır. Bu aydınlatma elemanlarında dimmer sistemi(loşlaştırma) bulunmadığından aydınlık seviyesi yeterli gelmemekte, karanlık alanlar oluşmaktadır. Zemindeki sarı renkli direkt aydınlatma elemanlarıyla taşıyıcı sütunların vurgulanması sağlanmış, gergi elemanlarına asılan elemanlarla da genel aydınlatma yapılmaya çalışılmıştır. Yürüyüş yollarında ise belirli aralıklarla dikey aydınlatma elemanları ile loş bir aydınlatma ortamı oluşturulmuştur (Şekil 4.12). Ancak nem nedeniyle bu elemanlarda paslanmalar görülmektedir (Kasapseçkin,2012,s.88-89).

Şekil 4.12. Yerebatan Sarnıcı Aydınlatma Elemanları

Yerebatan Sarnıcı mekânsal olarak ele alındığında yeni işlevin gerektirdiği eklemelerin yapının özgün niteliğini bozmayacak oranda olduğu gözlenmektedir. Daha önceleri su depolama alanı iken bugün insan kullanımının olduğu bir müze yapısı olarak işlevlendirildiğinden, sirkülasyon için dolaşım güzergahına ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla yapılan yükseltilmiş döşemenin mekânsal olarak yapının tarihi dokusuna uyumlu olduğu görülmektedir. Bu bölümün aydınlatılması amacıyla gerek taşıyıcı sütunları vurgulayan biçimde zeminde yer alan, gerekse sütunların arasındaki gergi demirlerine asılan aydınlatma elemanlarının özgün strüktüre zarar vermediği ve mekânın tarihi yapısıyla uyumlu olduğu görülmektedir. Ortamın nemli olmasından dolayı aydınlatma elemanlarındaki paslanmalar yapısal bir bozulma gibi görünse de yapının tarihi iç mekân kimliğine katkı sağlamaktadır. Ayrıca 2015 yılında paslanan yürüyüş yolu elemanların yenilendiği de görülmektedir.

Kültürel işlevle kullanılan Nakkaş Sarnıcındaki yeni eklemeler yeni işlevin gerektirdiği nitelikte gerçekleştirilmiştir. Özgün yapıya uyumlu tuğla malzemeden yapılan merdivenin mekânsal olarak yapıyla da uyum içindedir. Nakkaş Sarnıcı Yerebatan Sarnıcının aksine içerisinde su barındırmadığından yükseltilmiş döşeme uygulaması yapılmamıştır. Özgün zeminin üzeri ahşap malzeme ile kaplanmıştır. Bu kaplama tüm zemine uygulanmamış, yapı duvarlarının kenarlarında yaklaşık 40-50 cm boşluk bırakılarak özgün malzemenin görülebilmesi istenmiştir (Şekil 4.13.C). Bu uygulama ile yeni ile eski ayırt edilebilir niteliktedir.

Şekil 4.13.A. Sarnıca
Giriş/Merdiven (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.13.B. Merdiven
(Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.13.C. Sarnıcın Duvar Kenarlarındaki Boşluk (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.13. Nakkaş Sarnıcı Yeni İşlev Gereklilikleri

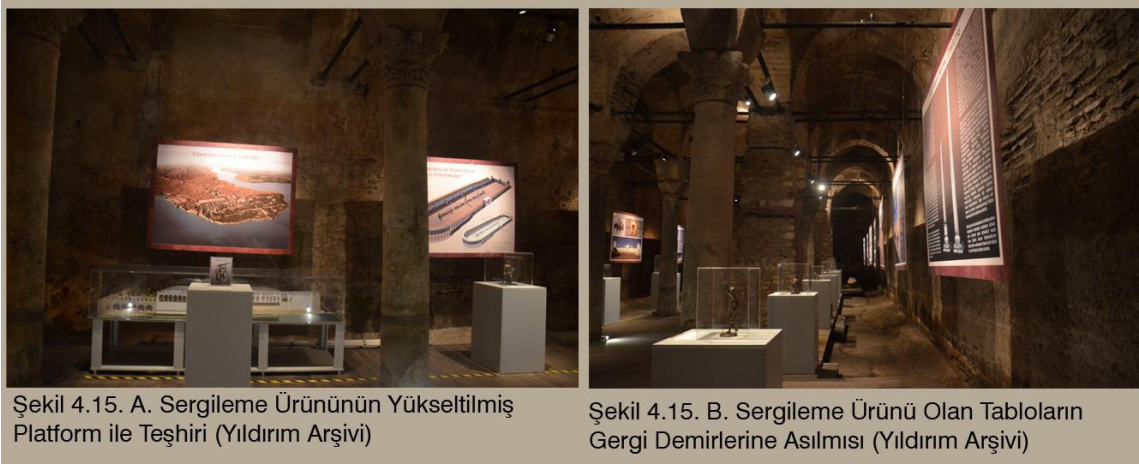

Şekil 4.14. Nakkaş Sarnıcı Aydınlatma Elemanları

Nakkaş Sarnıcına yapılan bir diğer müdahale ise aydınlatma elemanlarının kullanımınıdır. Taşıyıcı sütunların zemininde yer alan ve yukarı doğru aydınlatma sağlayan elemanlar mekânda derinlik duygusu yaratmaktadır. Yerebatan Sarnıcında da olduğu gibi, diğer aydınlatma elemanları sütunlar arası gergi demirleri üzerinde bulunmaktadır. Ancak burada yer yer birden fazla sayıda aydınlatma elemanı olup, sergi alanında eserler direkt olarak aydınlatılarak vurgu yapılmaktadır. Bütün bu elemanlar mekânda genel olarak loş bir aydınlatma ortamı oluşturmaktadır (Şekil 4.14). Giriş alanındaki merdiven ve sütunlarda loş aydınlatma armatürleri ile aydınlatılmıştır. Yapı

bir sanat galerisi işleviyle kullanılacağında, sergilenecek ürünler tablo ise gergi demirlerine asılmakta, diğer objeler ise yükseltilmiş platformlara yerleştirilmektedir. Böylece tarihi yapıya doğrudan hiçbir müdahale yapılmamakta, hem sergilenecek ürünün hem de yapının birbirinin önüne geçmediği görülmektedir (Şekil 4.15).

Şekil 4.15. A. Sergileme Ürününün Yükseltilmiş Platform ile Teşhiri (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.15. B. Sergileme Ürünü Olan Tabloların Gergi Demirlerine Asılması (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.15. Nakkaş Sarnıcı'nın Sanat Galerisi Olarak Kullanımı

Nakkaş Sarnıcı'na mekânsal olarak bakıldığında yapılan müdahalelerin yeterli ve yapının tarihi kimliğine uyumlu olduğu gözlemlenmektedir. Yapılan müdahalelerin minimum düzeyde tutulması sebebiyle yapı hem kendini sergileyen bir müze yapısı olmakta, hem de yeni sergileme elemanlarını öne çıkarabilecek mekânsal boşluğa sahip olmaktadır.

Kültürel işlevle kullanılan kapalı sarnıçlarda yeni işlevin gerektirdiği değişim ya da eklemelerin yer yer benzerlik gösterebileceği görülmüştür. Ancak işlev müze olduğunda ve burada sergilenin mekânın kendisi olduğu düşünüldüğünde, sarnıçların özgün işlevinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bir diğer yandan mekânda su olmadığına kültürel bir işlevle kullanılan kapalı sarnıçta, özgün işlev müze işlevi kadar net bir algı oluşturmamaktadır. Bütün kapalı sarnıçlar genel olarak değerlendirildiğinde su deposu olmaktan çıktığı düşünülürse dolaşım için bir platforma ihtiyaç duyulacağı kesindir. Nakkaş Sarnıcında mekânın kendisinin müze olarak kullanımında yeni dolaşım platformu daha az yüzey yoğunluğu oluşturacak nitelikte tasarlanmıştır (şekil 4.16).

Yine Nakkaş Sarnıcında yeni eklenen döşemenin zeminde özgün duvar yüzeyinden ayrılarak tasarlanmış olması olumlu bir koruma yaklaşımıdır. Kültürel işlevle kullanılan kapalı sarnıçlarda aydınlatma sistemleri büyük oranda benzerlik göstermektedir, keskin olmayan ışık kaynağı ve loş bir ortam yaratılmak istenmektedir. Yapıya eklenen merdivenlerin yapının tarihi dokusuna zıt düşmeyecek nitelikte olduğu görülmüştür. İki sarnıcında kültürel işlevle kullanılması sebebiyle müdahalelerin dikkatle gerçekleştirildiği görülmüştür.

Şekil 4.16.A. Yerebatan Sarnıcı Gezi Platformu (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.16.B. Nakkaş Sarnıcı Gezi Alanı (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.16. Yerebatan Sarnıcı-Nakkaş Sarnıcı Zemin Malzemesi Kullanımları

4.2. Ticari İşlevle Kullanılan Sarnıçların Mekânsal Açından İncelenmesi: Binbirdirek (Philoxenus) ve Myrelaion (Bodrum Camii) Sarnıçları

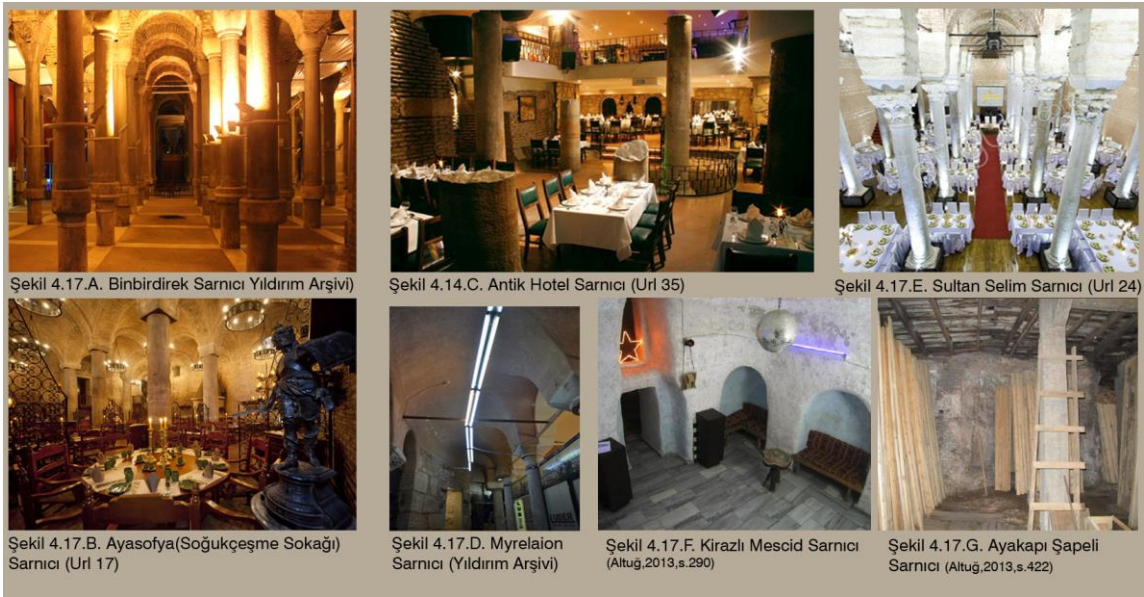
Ticari İşlevle Kullanılan Sarnıçlar					
Sarnıç	Kamu / Özel Mülk	İşlev	Korunma Durumu		
			İyi	Orta	Kötü
Binbirdirek Sarnıcı	Özel Mülk	Organizasyon Alanı Restoran		●	
Ayasofya Sarnıcı	Özel Mülk	Rum Tavernası Restoran	●		
Myrelaion Sarnıcı (Bodrum Camii)	Özel Mülk	Alışveriş Alanı Çarşı			●
Sultan Selim Sarnıcı	Özel Mülk	Organizasyon Alanı Restoran	●		
Antik Hotel Sarnıcı	Özel Mülk	Restoran		●	
Kirazlı Mescid Sarnıcı	Özel Mülk	Kafe			●
Ayakapı Şapeli Sarnıcı	Özel Mülk	Ahşap Atölyesi			●

Hazırlayan: İrem Yıldırım

Tablo 4.3. İstanbul'daki Ticari İşlevle Kullanılan Sarnıçların Korunma Durumları

Ticari işlev kısaca mal sahibinin kâr amacıyla mekân veya ürünü pazarlaması olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda sarnıçların bakımına kaynak sağlayan yapı sahipleri veya geçici kiracılar kazanç sağlama amacıyla mekânı kullanıcıyla buluşturmaktadır. Bu ticari etken bazen tarihi bir yapının yenilenmesine finansman sağlarken, bazen de yapının korunma kararlarının göz ardı edilerek gelir beklentisinin öne çıkmasına sebep olabilmektedir.

Tarihi yapıların kullanılarak korunması olumlu bir düşüncedir. Ancak yeniden işlevlendirmedeki uluslararası en önemli yaklaşım geriye döndürülebilirliktir. Mevcut yapı malzemesinin olduğu gibi korunması ve yeni işlevin getireceği müdahalenin en aza indirgenmesi gerekmektedir. Yapının kullanıldığı işleve en yakın işlevin seçilmesi yapının korunabilirliği açısından oldukça önemlidir. Ancak sarnıç yapıları yoğun insan sirkülasyonuna uygun tasarlanmadığından yeni işlevde yapıya bazı eklemeler yapmak zorunluluğu doğmaktadır.

Şekil 4.17. Ticari İşlevle Kullanılan Sarnıçlar

Ticari işlevle kullanılan sarnıçların genellikle restoran, organizasyon alanı, resim-sanat galerisi, kafeterya, alışveriş alanı, gibi çok çeşitli işlevlerle kullanıldıkları görülmektedir. Ticari işlevle kullanılan yeniden işlevlendirilmiş örnekler: Binbirdirek, Ayasofya, Myrelaion, Sultan, Antik Hotel, Kirazlı Mescit Sarnıçlarıdır. Bu bölümde farklı ticari işlevlerle kullanılan iki çarpıcı örnek olarak Binbirdirek Sarnıcı ve Myrelaion (Bodrum Camii) Sarnıcı incelenecektir.

Şekil 4.18.A. Binbirdirek Sarnıcı
Düğün Etkinliği (Url 36)

Şekil 4.18.B. Binbirdirek Sarnıcı
Konser Etkinliği (Url 37)

Şekil 4.18.C. Binbirdirek Sarnıcı
Kına Gecesi Etkinliği (Url 38)

Şekil 4.18.D. Binbirdirek Sarnıcı
Parti Etkinliği (Url 39)

Şekil 4.18. Binbirdirek Sarnıcının Farklı Etkinlikler ile Kullanımı

Binbirdirek Sarnıcı günümüze ulaşana dek pek çok farklı işlevle kullanılmıştır. Osmanlı döneminde iplik atölyesi olarak kullanılan sarnıç, 2003 yılına kadar moloz yığını ile dolu durumdadır. Restorasyonu yaklaşık 7 yıl sürmüştür. Ticari bir mekân olan sarnıç içerisinde kafe, restoran, organizasyon ve alışveriş alanları olan bir yapı olarak kullanımını sürdürmektedir (Şekil 4.18).

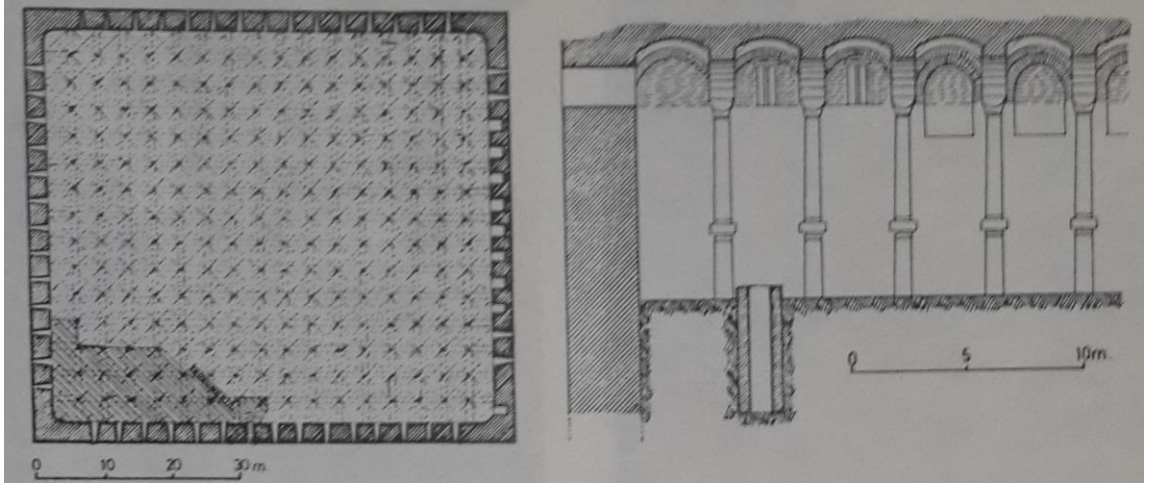
Şekil 4.19. Myrelaion Sarnıcının Alışveriş Alanı Kullanımı

Ticari işlevle renovasyon yapılmış bir diğer sarnıç yapısı ise Myrelaion Manastırı (Bodrum Camii) Sarnıcı'dır. Bodrum Cami olarak bilinen yapı Myrelaion Manastırının işlev değiştirmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu sebeple sarnıç her iki isimle de bilinmektedir. 1992 yılına kadar içi molozla dolu olan sarnıcın, alışveriş alanlarının çokça yer aldığı bir bölgede bulunmasından kaynaklı olarak çevresel beklentilerin de etkisiyle yeni işlevinin çarşı olmasına karar verilmiştir. Sarnıcın sütun aralıklarının kapanması kaydıyla çarşı içindeki mağaza alanları bölümlenmiştir.

4.2.1. Yapısal Özelliklerinin İncelenmesi

Ticari işlevle kullanılan Binbirdirek ve Myrelaion Sarnıçlarının yeniden işlevlendirilmesi yapısal özelliklerinin özgünlük değeri açısından değerlendirilmesini gerektirmiştir.

Ticari işlevle kullanılan sarnıçların çoğunlukla toplanma, etkinlik-organizasyon alanı, çarşı ve restoran olarak kullanıldıkları görülmektedir. Bu işlevler kullanıcı sirkülasyonunun yoğunluğu sebebiyle yapısal değerlerin bozulmasına neden olmaktadır.

Şekil 4.20. Binbirdirek Sarnıcı Plan ve Kesiti (Eyice,1989,s.7).

Binbirdirek Sarnıcı yapısal olarak ele alındığında; 64m.x56.4m ölçülerinde, dikdörtgen planlı bir yapı olarak İstanbul'un en büyük ikinci sarnıcıdır. 14x16 adet toplamda 224 sütunu bulunan sarnıcın, taşıyıcılarının her birinin yüksekliği 12.5 m. dir, ancak restorasyon sırasında gerçek mekan yüksekliği kaybedilmiştir. Duvarları ise 4-5 cm. eninde tuğladan örülmüştür (Şekil 4.20). Yapının özgün malzemesi tuğladır, 40.000 metreküp su depolama hacmine sahiptir (Müller-Wiener,2001,s.280). Yapının sütunları üst üste binmiş iki parçadan oluşmaktadır. Bu sütunlar mermer bir bilezik yardımı ile birleştirilmiştir. Ayrıca bu taşıyıcılar diğer sarnıçların aksine devşirme değildir. Marmara ocaklarında bu sarnıca özel yapılmışlardır. Geçmişten günümüze pek çok işlevle kullanılan Binbirdirek Sarnıcı; Osmanlı döneminde iplikhane olarak kullanılmış, sonrasında inşaat atıklarının atıldığı bir depo ve çöplük halini almıştır. Yapı 2003 yılında kapsamlı bir restorasyon çalışmasına girmiştir. Yaklaşık 7 yıl süren bu yenileme sürecinde, temizleme çalışmaları bitirilmeden zeminin örtüldüğü görülmektedir. Sarnıcın zeminine ulaşılmadan molozların üzerine beton dökülüp kapatılmasıyla mekânın gerçek tavan yüksekliği yok edilerek mekânsal derinlik kaybolmuştur (Şekil 4.21). Özgün zemin malzemesi olan tuğla yerine yenileme sonrasında dökme mozaik malzeme kullanılmıştır.

Şekil 4.21.A. Restorasyon Süreci-Beton Dökme Çalışmaları (Url 40)

Şekil 4.21.B. Binbirdirek Sarnıcı Restorasyondan Sonraki Görünüm (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.21. Binbirdirek Sarnıcı, Restorasyon Öncesi-Sonrası Zemin Görselleri

Sarnıcın taşıyıcı sistemine bakıldığında mermer sütunlarda yer yer çatlaklar belirlenmiştir. Bu çatlaklardan derin olanlar epoksi harç ile kapatılmıştır. Diferansiyel gerilmeden dolayı bazı taşıyıcılarda yarıklar oluşmuş, bu hasarlar taşıyıcıları çelik kasnaklar ile çevrelenerek güçlendirilmeye çalışılmıştır (Şekil 4.22). Zaman içindeki onarımlarda bu çatlakların birçoğunun olduğu gibi bırakıldığı gözlemlenmiştir. Ek olarak tonozların da bazılarında havalandırma için delik açıldığı görülmektedir (Kasapseçkin,2012,s.65). Yapının restorasyonu sırasında yapısal bozuklukların tam olarak giderilmediği görülmüştür. Tarihi yapıların renovasyonu sırasında öncelikle yapının sağlamlaştırılması gerçekleştirilmeli, sonrasında yeni gelecek işlevin getirdiği bazı eklemeler yapılmalıdır.

Şekil 4.22. Binbirdirek Sarnıcı Sütun Deformasyonları

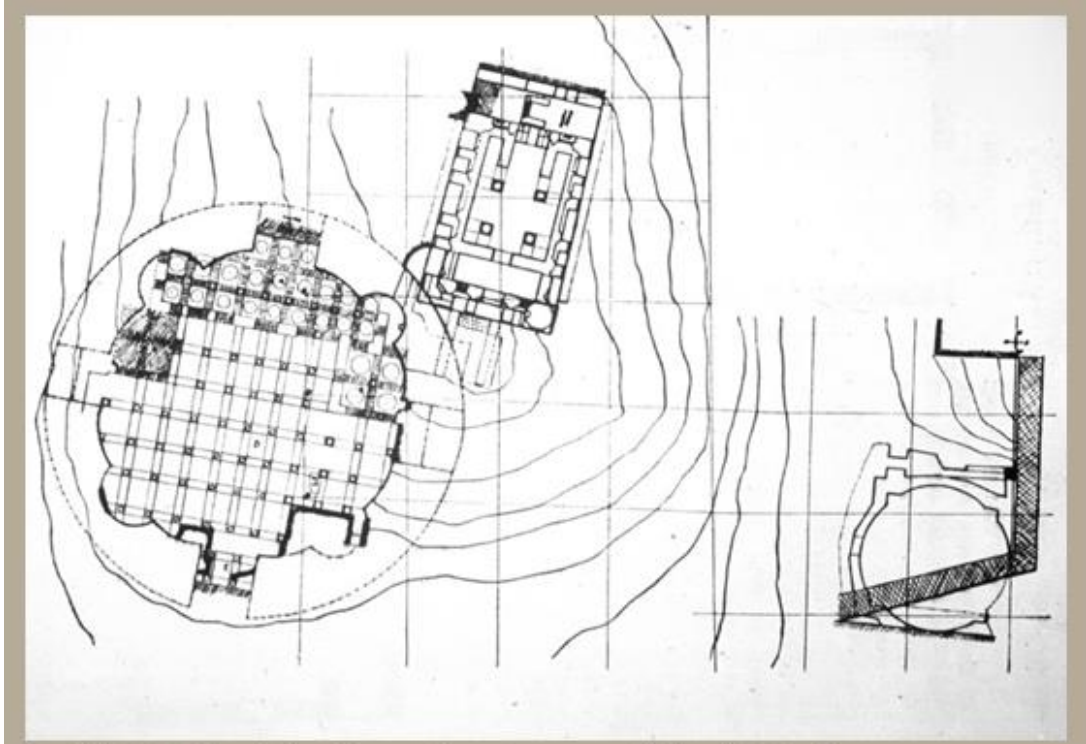
Binbirdirek Sarnıcındaki bir başka bozulma ise yapının üst örtüsündeki sızıntılardır. Bu deformasyonu engellemek için herhangi bir su yalıtımı uygulaması yapılmamış, içeri sızan su kubbe ve tonoz yapısına hasar vermektedir. Alınan önlem ise sızan suyu tonozun altından zemine akmaması için naylon malzemenen su toplama düzeneği yapılmasıdır (Şekil 4.22.C). Düzenekte biriktirilen suyun plastik kovalara aktarılmak kaydı ile tahliyesinin yapılmasıyla geçici ve bilinçsiz bir önlem alınmıştır(Kasapseçkin,2012,s.67). Bu durumun hem özgün yapı malzemesine hasar verdiği hem de görsel olarak tarihi bir mekânda karşılaşılması gereken bir durum olduğu gözlemlenmiştir.

Yeniden işlevlendirmedeki amaç yapının sadece yaşamsal devamlılığının sağlanması değildir. Bu devamlılık içinde yapının karakteristik değerlerinin korunması gereklidir. Bu sebeple Binbirdirek Sarnıcına yapılan müdahalelerin yapıya kalıcı hasarlar verdiği, özgünlük değerini büyük oranda yitirdiği görülmektedir. Öncelikle mekânın özgün zeminine ulaşılmadan kapatılarak tarihi yapının içine beton dökülmesi

büyük yapısal hasarlara neden olmuştur. Aynı zamanda yapı duvarının yıkılarak yeni bir kapı boşluğu açılması da yapının özgünlük değerini zedelemektedir. Taşıyıcı sistemdeki bozulmalara geçici çözümler bulunmakla birlikte hasar tam olarak onarılmamıştır. Ayrıca yeniden işlevlendirme sırasında özgün yapı malzemesine gereken özen gösterilmemiş, yapılan müdahaleler ile mekânsal kimlik yok edilmiştir.

Ticari işlevle yenilenerek işlevin ön plana çıktığı bir diğer örnek ise Myrelaion Sarnıcıdır. Yapısal olarak ele alındığında; 28m.x22m. ölçülerindeki yapıyı 72 adet mermer sütun taşımaktadır. Bu sütunların yükseklikleri 2.9m ile 2.5m. arasında değişkenlik göstermektedir (Şekil 4.23). Yuvarlak planlı yapı sonradan sarnıca dönüştürülmüş, ilk evredeki işlevi bilinmemektedir. Üzerindeki yapıya teras vazifesi görmesi için yapıldığı tahmin edilmektedir (Altuğ,2013,s.328). 1992 yılına kadar içi moloz ile dolu olan sarnıç restorasyon çalışmasıyla yeraltı çarşısına dönüştürülmüştür. Yapı temizlendiğinde özgün zemin malzemesi olan tuğla ortaya çıkarılmış ancak 35-40 cm yüksekliğinde kum ile doldurulup içinden havalandırma, elektrik ve pis su tesisatı geçirilmiştir. Böylece özgün zemin döşemesi yok olmuştur.

Şekil 4.23.A. Myrelaion Sarcıncı Plan Görünüşü (Eyice,1989,s.9)

Şekil 4.23.B. Myrelaion Sarcıncı Perspektif 3D Görünüşü (Url 41)

Şekil 4.23. Myrelaion Sarcıncı Plan ve Perspektif Görünümü

Myrelaion Sarnıcındaki taşıyıcı mermer sütunlarda diferansiyel gerilmelerden dolayı çatlaklar gözlemlenmiştir (Şekil 4.24). Aynı zamanda yüzeylerde kopma-kılcal çatlaklar meydana gelmiştir. Mermer taşıyıcı sütunlarda bulunan bu bozulmaların olduğu gibi bırakıldığı görülmüştür (Kasapseçkin,2012,s.70). Yapı yeniden işlevlendirilirken yapılan yenileme çalışmalarında yapısal bozulmaların önüne geçilmesi gerekmektedir. Zamanla bu deformasyonların artacağı ve yapıda kalıcı hasarlar bırakacağı unutulmamalıdır.

Şekil 4.24. Myrelaion Sarnıcı Özgün Yüzey Elemanlarındaki Deformasyonlar (Yıldırım Arşivi)

Yeniden işlevlendirmede yapı malzemesine getirilen müdahaleler iki açıdan dikkat çekicidir; ilki mevcut yapı malzemesine yapılacak sağlamlaştırma olarak, ikincisi ise eklenmesi gereken yeni malzemenin yapıya uygunluk durumudur. Yapılardaki özgün mekânsal yüksekliğin önemsenmemesi, özgün zemin malzemesinin üzerinin örtülmesi, yapısal bozuklukların onarılmaması ile yapının hem özgün kimliğine zarar verilmektedir hem de hasarların zamanla daha da artmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple ticari

işlevlerle kullanılan sarnıçlarda maddi kaygının bilinçli olarak korumacılık ilkelerinin önüne geçtiği gözlemlenmiştir.

4.2.2. Mekansal Özelliklerinin İncelenmesi

Ticari işlevle kullanılan Binbirdirek ve Myrelaion Sarnıçlarında yeni işlevin gerektirdiği değişim ve eklemelerin irdelenmesi gerekmiştir.

Şekil 4.25.A-B.Binbirdirek Sarnıcı Giriş (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.25. Binbirdirek Sarnıcı, Kuzeydoğu Duvarının Tahrip Edilmesiyle Açılan Giriş

Yapılar yeniden işlevlendirilirken öncelikle mevcut yapının sahip olduğu niteliklerin belirlenmesi ve yeni işlevin bu yapılara uygun olup olmadığının değerlendirilmesi gerektirmektedir. Yeni işlevin yapının mekânsal potansiyelini zorlamaması ve gerekli olan değişim ve/veya eklemelerin minimum düzeyde tutulması gerekmektedir. Bu sebeple yeniden işlevlendirilen sarnıç yapılarında çok yoğun kullanımın mekâna zarar vereceği düşünülmektedir. Daha önce incelenen kültürel işlevle kullanılan sarnıçlarda yapı kendini sergileyen bir müze olarak öne çıktığından yapılan

eklemelerin minimumda tutulduğu görölmüştür. Ticari işlevle yeniden kullanımda maddi beklenti olduğundan, bu eklemelerin mekânsal kurguda daha fazla kullanıma ihtiyaç duyuracak müdahalelerle sonuçlandığı görölmektedir.

Binbirdirek Sarnıcı örneğinde, ticari kullanımın getirdiği işlevler organizasyon alanı, restoran, sanat galerisi gibi insan sirkülasyonunun çok yoğun olduğu kullanımlardır. Bu yoğunluğun karşılanması yapının kuzeydoğu duvarı yeni ve büyük bir giriş açmak için tahrip edilmiştir. Tarihi bir yapının özgün yüzey elemanına verilen bu zarar, ticari kaygı ile korumacılık ilkelerinin önüne geçildiğinin göstergesidir. Bu uygulama aynı zamanda özgün işlevin reddedilmesi anlamına da gelmektedir. Yapıya ticari bir kaygıyla yeniden işlevlendirme yapılmaya çalışırken geri dönüşü olmayan zararlar verilmiştir (Şekil 4.25). Bu giriş kapısının üzerine yapılan gölgelik elemanın da yapının tarihi dokusuyla uyumsuz nitelikte olduğu görölmektedir.

Şekil 4.26.A. Binbirdirek Sarnıcı
Yapıya eklenen Ara Kat Uygulaması (Url 42)

Şekil 4.26.B. Binbirdirek Sarnıcı
Yapıya eklenen Ara Kat Uygulaması (Url 43)

Şekil 4.26. Binbirdirek Sarnıcı, Ara Kat Uygulamaları

Yapıya getirilen yeni işlevin sonucu gerçekleştirilen bir diğer ekleme; girişten sonra yer alan ara kat uygulamasıdır (Şekil 4.26). Strüktürel olarak yapıya yeni yükler getiren bu uygulama özgün mekânsal derinliğin de yok olmasına neden olmuştur. Tarihi yapı niteliğinde olan bir esere asma kat ilavesi gibi müdahaleler hem iç mekân kurgusunun değişmesine, hem de yüzey elemanlarının büyük hasarlar almasına sebep olmaktadır. Ticari kaygı ile alan kazanmak amacıyla yapılan bu eklemeler kesinlikle ihtiyaç olması halinde ve yapının strüktüründen bağımsız hafif malzeme ile geri dönülebilir nitelikte gerçekleştirilmelidir.

Şekil 4.27. Binbirdirek Sarıncı Aydınlatma Uygulamaları

Yeniden işlevlendirilen Binbirdirek Sarıncında yeni işlevin neden olduğu bir diğer gereksinim teknik donanımına ilişkindir. Yapı gün ışığı almaması sebebiyle yapay aydınlatma elemanlarına ihtiyaç duyulmakta, bu uygulamanın da özgün yapıya hasar vermeden yapılması gerekmektedir. Binbirdirek Sarıncında insan boyunun üstünde bir yükseklikte çelik kasnak armatürlerle çevrelenen sütunların direkt olarak aydınlatıldığı görülmektedir. Böylelikle mekân boyunca altta daha loş, üste doğru daha aydınlık bir

mekan izlemi oluşturulmuştur. Mekânın genel aydınlatması yer yer bu elemanlarla sağlanmış, farklı bölgelerde ise gergi demirlerine asılmış aydınlatma armatürleri kullanılmıştır (Şekil 4.27). Ayrıca yapıda gerçekleşen düğün, konser ve parti gibi etkinliklerde kurulup sökülebilen teknik donanıma ait elemanlar kullanılmaktadır. Bu sistem yapının özgün mekânsal kimliğinden tamamen uzaklaştığı görülmektedir (Şekil 4.29).

Şekil 4.28. Binbirdirek Sarıncı, Özgün-Yeni İşlevle Kullanım Görseli

Binbirdirek Sarıncına eklenen yeni strüktürel aydınlatma elemanlarının; yapıya getirdiği yeni anlamın özgün mekânla yakınlığını (Şekil 4.28) de görülmektedir. Bilinçli olarak tasarlanmış olan bu durumun yapının mekânsal kimliği ile bağlantısının tamamen koptuğu görülmektedir.

Şekil 4.29.A. Binbirdirek Sarnıcı
Konser Etkinliği, Strüktürel Elemanlar İle Aydınlatma Uygulaması (Ur1-47)

Şekil 4.29.B. Binbirdirek Sarnıcı
Konser etkinliği-Strüktürel Elemanlar İle Aydınlatma Uygulaması (Ur1 48)

Şekil 4.29. Binbirdirek Sarnıcı, Etkinlik Aydınlatma Örnekleri

Şekil 4.30. Binbirdirek Sarnıcı Tuvaletler (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.30. Binbirdirek Sarnıcı, Yeni İşlevin Getirdiği İhtiyaçlar

Depo yapısı olan Binbirdirek Sarnıcına mekânsal bir kullanım getirildiğinde; kullanıcı ihtiyaçlarından biri de tuvalet mekanıdır. Bu alanın girişi tekstil ürünleriyle kapatılarak sağlanmıştır (Şekil4.30).

Yapıya uygulanan yanlış müdahalelerin artması ve izinsiz başlanan restorasyon çalışmaları bilimsel olduğu kadar toplumsal olarak da tepkilere ve protestolara yol açmıştır. Döneminin gazete kupürlerindeki haberler bunların bir göstergesidir. Ek (2-3-4-5-6)'de yer almaktadır. Konuyla ilgili Hasol'un Yapı Dergisi'ndeki makalesinde yazılan Binbirdirek Sarnıcı ile ilgili eleştirisi ve Koruma Kurulu'nun bu eleştirilere

cevabı yer almaktadır. Sonrasında yapıdaki inşaat uygulamasının 1.Ağır Ceza Mahkemesine davası söz konusu olmuştur. Bilirkişi raporuna göre: “Bütünüyle korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olan Binbirdirek Sarnıcı henüz restorasyon projesinin hazırlanma aşaması tamamlanmadan, 2863 sayılı yasanın 9. maddesine aykırı bir müdahaleye maruz kalmıştır. Tarihî bir esere izinsiz olarak yapılan her müdahale gibi, bu eylem de bir suç oluşturmaktadır. Kurulca onaylanarak açılrsa da, antik bir yapının duvarının delinerek yeni giriş oluşturulması, tarihi esere yaşına ve kimliğine aykırı bir işlev verilmesi de koruma ilkelerine aykırıdır. Bu kötü uygulama vesilesiyle, Kültür Bakanlığı’nın koruması altında, saygılı işlevler verilerek yaşatılması gereken antik, arkeolojik nitelik taşıyan tarihi eserlerin Yap-İşlet-Devret yöntemiyle kiraya verilmesinin sakıncalarına da işaret etmek gereklidir. Bundan böyle evrensel önem taşıyan tarihi eserlerin yakışıksız müdahalelere maruz kalmamaları için yasal ve yönetsel önlemler alınmasına ihtiyaç vardır” (Hasol,1999). İlgili makale detayları ile birlikte Ek 1’de yer almaktadır.

Sarnıç, yapısı itibariyle içe dönük olduğundan, yapıya uygulanan müdahaleler her zaman gözlenebilir olamamaktadır. Binbirdirek Sarnıcında gözle görülen hatalar tepki çekmiş, ancak görülemeyen iç mekân müdahaleleri ile ilgili bir yaptırım uygulanamamıştır. Korumacılık çerçevesinden bakıldığında sarnıçların gözlemlenmesi zor olduğundan, restorasyonlarında daha dikkatli olunması ve takibinin yapılması gerekmektedir. Çarpıcı bir örnek olan Binbirdirek sarnıcının yeniden işlevlendirilmesi sırasında karşılaşılan pek çok sorun çözüme ulaşamamış, ticari kaygı ile yapılan müdahaleler yapıya büyük hasarlar vermiştir. Sarnıcın özgün zeminine ulaşılmadan beton dökülmesi, yapı duvarının tahrip edilerek kapı boşluğu açılması, ara kat eklentisi gibi pek çok yanlış uygulama ile yapı özgün değerlerini kaybetmiştir. Böylece yeniden işlevlendirmedeki en önemli kural olan geriye dönülebilirlik ilkesine uyulmamıştır. Bu kadar müdahalenin ve ticari kaygının yapı potansiyelini zorlaması sebebiyle organizasyon ve eğlence alanı gibi insan yoğun işlevlerin sarnıç yapılarının yeniden işlevlendirmesinde uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

Şekil 4.31.A. Myrelaion Sarnıcı Mağazalar (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.31.B. Myrelaion Sarnıcı Mağazalar (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.31. Myrelaion Sarnıcı Mağazalar

Yeniden işlevlendirmedeki en önemli faktörlerden biri olan mekânsal kurgu, yeni işlevin seçimi ve planlanmasında oldukça önemli rol oynar. Yapının tek veya çok hacimden oluşması veya tekrarlanan hacimlerden oluşması yeni işleve karar vermede oldukça önemlidir. Sarnıçlar çok sayıda taşıyıcı sütunlu, mekânsal olarak tek hacimli yapılardır. Bu yüzden yeni işlevin bu kurguya uygun olması beklenir. Aksi durumda özgün yapının mekânsal kurgusu zorlanacak ve sarnıca yapılacak müdahalelerin

artmasına neden olacaktır. Sarnıç yapılarındaki sütunların mekânı belirli aralıklar ile bölmesi ticari açıdan alanın sınırlı kullanımı konusunda bir çıkış noktası olmaktadır. Myrelaion Sarnıcı örneğinde, ticari kullanımın getirdiği alışveriş alanı işlevi çok hacimli bir oluşumdur. Sarnıçta birbirini tekrar eden ticari hacimler kemer yüksekliğine kadar alüminyum doğramalarla kapatılarak kısmen kapalı mekânlara dönüştürülmüştür. Bu kapatma işleminin sütunlara çakılan demirler aracılığı ile olmasından dolayı özgün strüktür elemanları zarar görmektedir (Şekil 4.31). Bu uygulama ile tek hacimli olan sarnıç yapısı çok hacimli bir alışveriş alanına dönüştürülerek tarihi değeri zedelenmiştir. Myrelaion Sarnıcında özgün zemin malzemesinin üzeri kum ile doldurulup yeni bir malzeme olan seramik ile kaplanmıştır. Pis su, elektrik, yangın ve havalandırma tesisatı kum ile doldurulan katmanın içinden geçirilmiştir (Şekil 4.33.A). Bu uygulama yapının tarihi kimliği dikkate alınmadan gerçekleştirilmiştir. Yeni işlevin getirdiği teknik donanımın yapısal açıdan zarara yol açtığı görülmektedir. Bilinçsiz olarak yapılan bu uygulamalar koruma kurallarına aykırı olduğundan daha fazla geriye dönülmesi güç hatalara yol açmadan önlem alınmalıdır.

Şekil 4.32.A-B. Myrelaion Sarnıcı Gergi Üzerine Aydınlatmalar (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.32.C-D. Myrelaion Sarnıcı Gergi Üzerine Aydınlatmalar (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.32. Myrelaion Sarnıcı Aydınlatma Armatürleri

Myrelaion Sarnıcı yeniden işlevlendirilmesiyle gerçekleştirilen bir başka müdahale aydınlatma sorununa ilişkindir. Aydınlatma ihtiyacı gergi demirlerinin üzerine asılan floresan elemanları ile çözülmüştür. Diğer incelenen sarnıçlardakinin aksine; Yapının tarihi bir sarnıç yapısı olduğunu vurgulayacak hiçbir direkt aydınlatma elemanı

kullanılmamıştır. Kasapşekine göre; giriş ve çıkış akslarının vurgulanması ve insan sirkulasyonunun yönlendirilmesi için herhangi bir aydınlatma elemanı da kullanılmamıştır. Myrelaion Sarnıcında genel aydınlatma yeterli görünse de nitel aydınlatmasının yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır (Kasapşekin,2012,73).

Şekil 4.33.A. Yükseltlen Zemin
(Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.33.B. Havalandırma
(Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.33.C. Merdiven Uygulaması (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.33. Myrelaion Sarnıcı Yeni İşlevin Gereklilikleri

Yeniden işlevlendirilecek yapının eski ve yeni işlevinin, mekânsal niteliklerinin aynı veya büyük oranda benzer olması gerekir. Sarnıç yapılarının sahip oldukları en önemli özellikleri kendini tekrarlayan sütunları, mekânsal yükseklikleri ve derinlik hissi uyandırmalarıdır. Myrelaion Sarnıcının çarşı kullanımıyla yeniden işlevlendirilmesi, sarnıç yapısının tüm bu özgün niteliklerini reddetmesi ile olmuştur. Yapının dönüştüğü yeni işlevin, sarnıç yapısı olma durumuyla hiç bir bağlantısı kalmamıştır. Yapı mekânsal kimliğini kaybetmiş, bambaşka bir alışveriş alanına dönüşmüş, yapısal ve strüktürel olarak hasara uğratılmıştır. Mekânsal olarak bakıldığında ise, mağaza bölümlenmelerinin yapının tarihi dokusuyla hiçbir yakınlığı bulunmamaktadır. Yapılardaki yeni eklentilerin ya özgün mekânın malzemesine yakın ya da ayrılabilir kadar modern bir yaklaşımla kullanılması gerektiği önceki bölümlerde belirtilmişti. Bu örnekte ise hem yapının dokusuyla tezat hem de kalitesiz ve bilinçsiz malzeme kullanımı ile tarihi yapıya uygun olmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca bölümlenen mağaza yapılarındaki ürünlerin kapıların ve sütunların üzerine asılarak teşhirinin yapılması da yapıdaki ticari işlev önceliğini ve tarihi dokuya saygı sorununu göstermektedir.

Myrelaion ve Binbirdirek Sarnıcı örneklerinden de anlaşılacağı üzere; ticari işlevle kullanılan sarnıçlarda, yapıların ekonomik değerinin tarihsel değerlerinden daha fazla önemsendiği gözlemlenmiştir. Maddi gelir kaygısının tarihi yapı ve koruma kavramının önüne geçtiği görülmektedir. Ekonomik değerler yapının yeniden işlevlendirilerek hayata döndürülmesinde önemli rol oynasa da, yenilenmesi sırasında yapıya uygulanan müdahalelerin artarak ticari kaygıların koruma bilincinin önüne geçtiği görülmüştür. Ticari işlevle yeniden kullanımda teknik donanım yükünün artmasıyla mekân yapısal ve strüktürel olarak zarar görmektedir. Binbirdirek ve Myrelaion Sarnıçlarındaki müdahaleler yanlış uygulamalardır. Binbirdirek Sarnıcında yeni işlevin getirdiği tüm müdahalelerin bilinçli bir durum olduğu görülmektedir. Myrelaion Sarnıcında ise bilinçsiz ve tasarlanmamış, ticari kaygı ile yapılan iç mekân müdahaleleri olduğu görülmektedir. Her iki yapıdaki yeni işlevin getirdiği hatalı müdahalelerin vakit kaybedilmeden onarılması, yapısal bozulmaların artmasının engellenmesi gerekmektedir. Ticari işlevle yeniden kullanılan sarnıçlarda incelenen

örneklere bakıldığında; özgün yapıya uygun yeni işlevler belirlenmediği ve yeni gelen işlevin yapının mekânsal niteliklerini zorladığı görülmektedir. Aynı zamanda ticari kaygıların da yapının mekânsal kimliğinden uzaklaşmasına yol açtığı görülmüştür.

4.3. Diğer İşlevlerle Kullanılan Sarnıçların Mekânsal Açından İncelenmesi: Turing Konukevi, Çiftesaraylar ve Kambur Mustafa Paşa Camii Sarnıcı

Diğer İşlevlerle Kullanılan Sarnıçlar					
Sarnıç	Kamu / Özel Mülk	İşlev	Korunma Durumu		
			İyi	Orta	Kötü
TURİNG KONUKEVİ SARNICI	Özel Mülk	Yemekhane	●		
KAMBUR MUSTAFA PAŞA CAMİİ SARNICI	Özel Mülk	Kadınlar Mescidi		●	
MERCAN SARNICI	Özel Mülk	Depo		●	
BESLER HAN SARNICI	Özel Mülk	Depo			●
ADEM İŞ HANI ALTINDAKİ SARNIÇ	Özel Mülk	Depo			●
ÇİFTESARAYLAR SARNICI	Özel Mülk	Depo		●	
KİRMASİ SARNICI	Özel Mülk	Depo			●
ŞEYH MURAT MESCİDİ YAKININDAKİ SARNIÇ	Özel Mülk	Depo			●
HAYDAR HAMAMI SOKAĞI SARNICI	Özel Mülk	Depo			●

Hazırlayan: İrem Yıldırım

Tablo 4.4. İstanbul'daki Diğer İşlevlerle Kullanılan Sarnıçların Korunma Durumları

Günümüzde diğer işlevle kullanılan sarnıçların büyük bölümü depo olarak kullanılmaktadır. Bu sarnıçlar genel olarak önemli ve büyük yapıların altındaki sarnıçlar olmamakta, küçük mahallelerin, hanların veya konakların altında bulunan yeraltı su depolarıdır. Pek çoğu günümüze kadar ulaşabilen, yapısal olarak ayakta ancak çoğu kullanım dışı kalmış, içinde bazı kullanılmayan eşyaların bulunduğu depolardır. Depo

kullanımının dışında çok az sarnıç işlevsel açıdan etkin bir kullanıma sahiptir. Örneğin; Turing Konukevi Sarnıcı günümüzde personel yemekhanesi olarak kullanılırken, Çiftesaraylar ve Mercan Sarnıcı, kafeterya deposu olarak kullanılmaktadır.

Kambur Mustafa Paşa Camii Sarnıcı örneğinde ise; Caminin altında bulunan kadınlar bölümü ibadet alanı olarak kullanılan tek örnektir. Fatih semtinde yer alan yapı doğrudan değil dolaylı yoldan ibadethane işlevi görmektedir. Özellikle İstanbul'da bulunan pek çok manastır ve kilise yapısı yeniden işlevlendirilerek camii olarak kullanımını sürdürmektedir. İstanbul'daki sarnıçların dini işlevle kullanımı sıklıkla karşılaşılan bir durum değildir.

Şekil 4.40. Diğer İşlevlerle Kullanılan Sarnıçlar

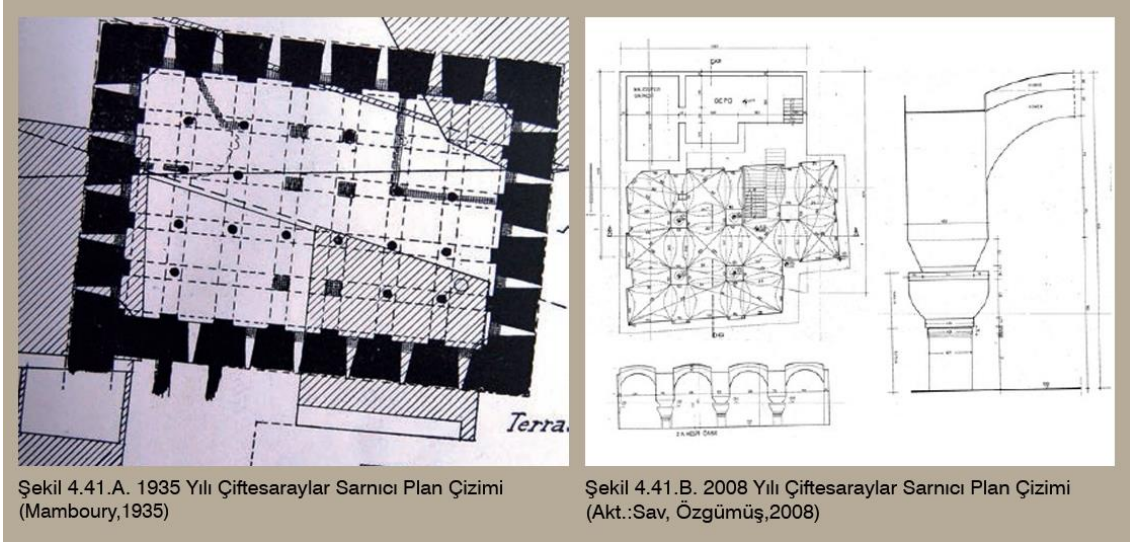
Bu bölümde farklı iki işlevlerle kullanılan Kambur Mustafa Paşa Camii, Çiftesaraylar ve Turing Konukevi Sarnıcı örnekleri incelenecektir.

4.3.1. Yapısal Özelliklerinin İncelenmesi

Diğer işlevlerle kullanılan Çiftesaraylar ve Turing Konukevi Sarnıcının yeniden işlevlendirilmesi yapısal özelliklerinin özgünlük değeri açısından değerlendirilmesini gerektirmiştir.

Çiftesaraylar Sarnıcı Fatih'teki Kafar Han'ın altından başlayıp sokak boyunca toprak altında yer almaktadır. 12.26m.x9.78m. ölçülerinde dikdörtgen planlı bir yapıdır (Şekil 4.41). 6 adet mermer sütun ve bir payeden oluşan sarnıcın tüm sütun başları trapezoidal formdadır. Zemin dolgudan dolayı yükseltilmiş, sütunlar 1m. açıkta kalabilmiştir. Yapının tonoz yüksekliği 3.5m. dir. Doğu köşesi 1969 yılında temel kazıları sırasında tahrip edilmiştir (Altuğ,2013,s.364).

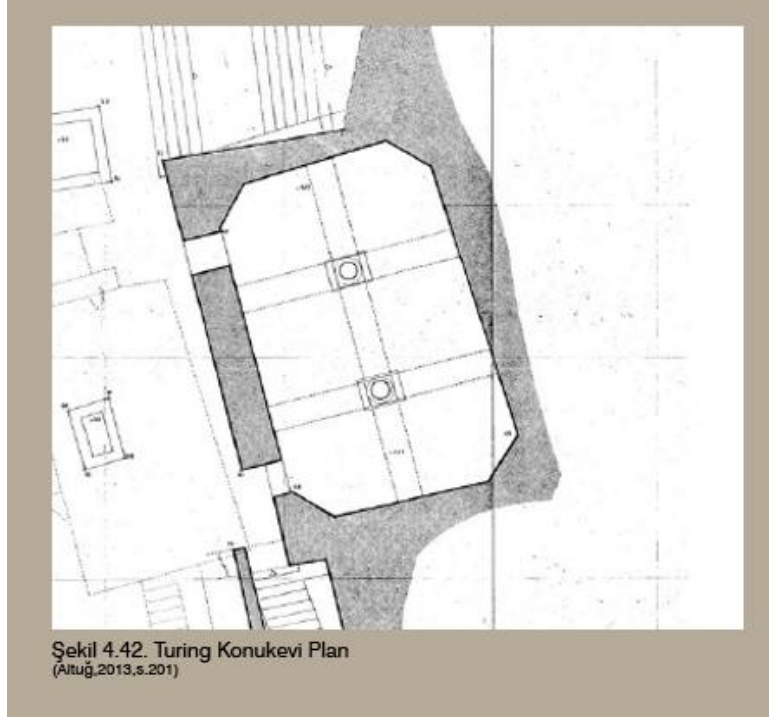
Şekil 4.41. Çiftesaraylar Sarnıcı, Plan-Kesit Görünüşü

Sarnıç yapısı ilk olarak Mamboury tarafından 1935 yılında yayınlanmıştır. Sarnıcın bulunduğu çevrede eski saray yapısı olduğu tahmin edildiğinden bu ismi almıştır. Yapının içi 2m. doldurulmuştur. Ayrıca sütun başlarındaki Grekçe yazılar dikkat çekmektedir (Sav,2012,s.21).

Sarnıç yapısal olarak günümüze ulaşabilmiş, ancak korunması için herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Gerçek mekân yüksekliği korunamayan sarnıcın duvarlarında

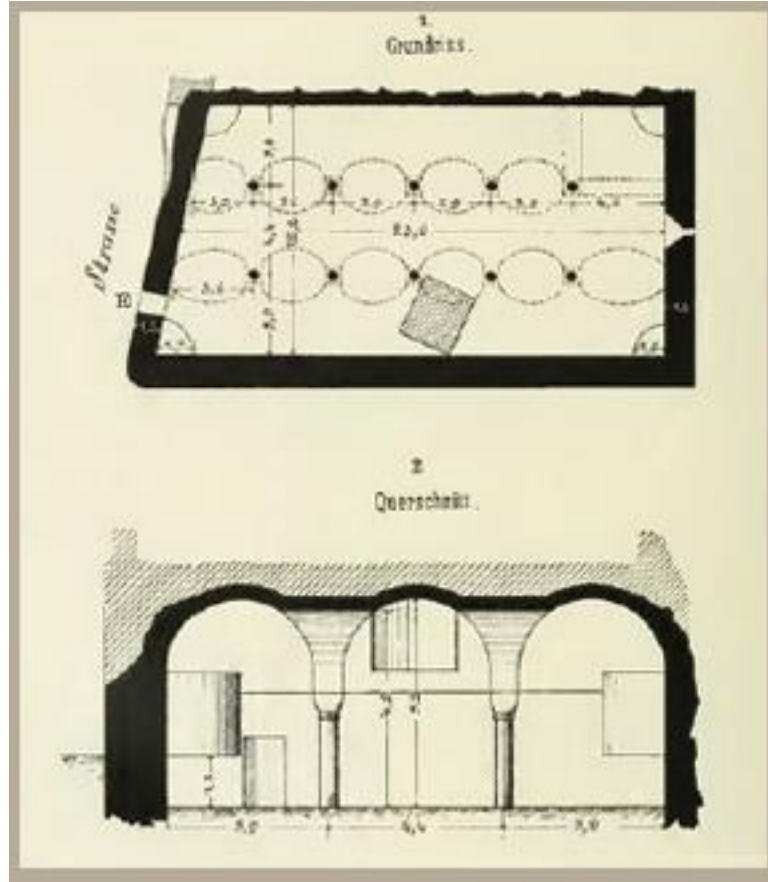
çatlaklar mevcuttur. Yapının tüm yüzeylerinin su geçirmez sıva ile sıvandığı görülmektedir. Eski bir han yapısının altında bulunan sarnıç atıl durumda, kafeteryanın ürün deposu olarak kullanılmaktadır (Şekil4.43).

Turing Konukevi Sarnıcı, Turing Otomobil Kurumu tarafından restore edilmiştir. Konuk evinde bulunan 2 katlı tarihi yapının altyapısı olarak inşa edilmiştir. Konağın altında teras vazifesi görmesi için yapılan sarnıç korunmuş durumdadır. 10m.x5m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Sarnıçta bulunan 2 adet sütun başı korint üsluba göre yapılmış, devşirme olduğu tahmin edilmektedir. Bu başlık üslubundan V. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen sarnıcın, sütun yükseklikleri ise 1.5m. dir. Sarnıcın altında bulunan ve ayazma olduğu tahmin edilen bir yapı daha bulunmaktadır (Altuğ,2013,s.200). Özgün yapısını büyük oranda koruduğu görünen sarnıçtaki küçük yapısal bozukluklar restorasyonda giderilmiştir. Günümüze kadar yapıdaki çalışanların yemekhanesi olarak kullanılmakta olan sarnıç, 2015 yılı ortalarında yeniden restorasyon sürecine girmiştir. Yeni işlevi ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır.

Şekil 4.42. Turing Konukevi Sarnıcı, Plan Görünüşü

Dini işlevle kullanılan Kambur Mustafa Paşa Camisinin altındaki sarnıcın yeniden işlevlendirilmesi yapısal özelliklerinin özgünlük değeri açısından değerlendirilmesini gerektirmiştir.

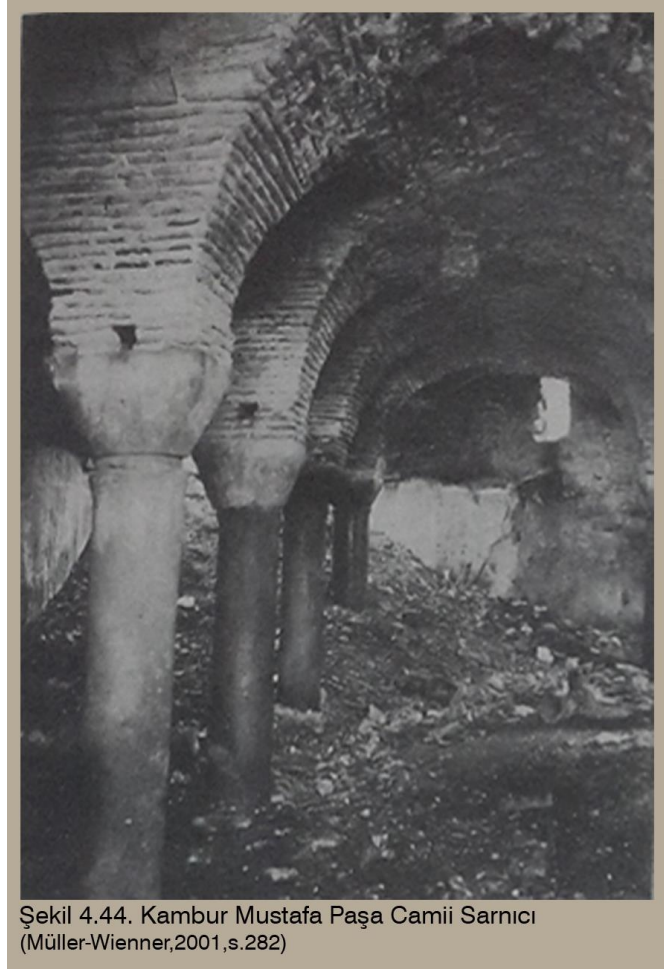

Şekil 4.43. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarnıç Planı (Altuğ,2013,s.408).

Dini işlevle kullanılan tek sarnıç olan Kambur Mustafa Paşa Camii altındaki sarnıç 2003 yılında restore edilmiştir. Üst örtüsü kısmen toprak üstünde olan sarnıç yapısının bir duvarı tamamen yıkılmış ve restorasyon sürecinde yeniden inşa edilmiştir. Sarnıcı 50cm. çapında çift sıra halinde dizilmiş 10 adet kaidesiz sütun taşımaktadır (Şekil 4.34). Granit malzemeden yapılmış sütunların başlıkları bezemesizdir. Güney

bölümündeki tonozda açılan bir boşluktan geçerek zemine oturan bir minare kalıntısı bulunmaktadır. Yapıdaki bu hasar 1970 yılında yapılan ilk restorasyon çalışması ile onarılmıştır (Altuğ,2013,s.408).

Fatih Sofular'daki Mustafa Paşa Camii, Yayla Camii olarak da bilinmektedir. XVII. yüzyılda Kambur Mustafa Paşa tarafından Bizans sarnıcı üzerine bu cami yapılmıştır. 23.60x12.20m. ölçülerinde 10 adet sütunu bulunmaktadır. 1940 yılında İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni'nin teklifi ile Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından istimlak edilmiştir. Sarnıcın içerisinde su bulunmadığı ve ermeni iplikçiler tarafından kullanıldığı bilinmektedir (Eyice,1992,s.114).

Şekil 4.44. Kambur Mustafa Paşa Camii Sarnıcı
(Müller-Wiener,2001,s.282)

Şekil 4.44. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarnıç Geçmiş Görünümü

Şekil 4.45.A. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarnıç
1997 yılında Cephe Görünümü (Url-49)

Şekil 4.45.B. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarnıç
Günümüz Cephe Görünümü (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.45. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarnıç, Geçmiş ve Günümüz Cephe Görünümü

Sarnıcın 2003'teki onarımı sırasında yapısal bozukluklar düzeltilmiş, yapının özgün dış duvarının yeniden yapılması dışında bir değişim görülmemiştir(Şekil 4.45).

Ancak görselden de anlaşılacağı üzere özgün yapısına bağlı kalmadan yeni duvarın inşa edildiği görülmektedir. Yapının restorasyondan önceki görselinde yıkılan giriş duvarı görülmektedir (Şekil 4.44). Tam yapılış zamanı bilinmeyen minare ise, üzerinde uzun yıllardır bulunan camide kullanılmak üzere yapılmış, ancak sarniç yapısının tonozunun delinmesiyle inşa edildiğinden sarnıca zarar vermiştir (Şekil 4.46). Yapının minare boşluğundan anlaşıldığı üzere, gerçek zemin derinliğine ulaşılmadan kapatıldığı da görülmektedir.

Şekil 4.46.A. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarniç Eski Minare Boşluğu (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.46.B. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarniç Yapının Özgün Yüksekliği ve Minare Boşluğu (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.46. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarniç, Minare Boşluğu

Özgün sarnıç yapısına yapılan bir başka yapısal müdahale ise yapının tuğla malzemeden yapılmış tonoz, kemer ve duvarlarının sıvanıp boyanmasıdır. Bu işlem aynı zamanda sarnıcın sütun ve sütun başlarına da uygulanmıştır. Yapının gergi demirlerinin de restorasyondan sonra eklendiği görülmüş, yine bu elemanlarında yağlı boya ile boyandığı görülmüştür. Yapının zarar görmesini sağlayan bu bilinçsiz uygulama sarnıcın özgün kimliğinin reddedilmesi anlamına da gelmektedir.

4.3.2. Mekânsal Özelliklerinin İncelenmesi

Diğer işlevlerle kullanılan Çiftesaraylar ve Turing Konukevi Sarnıçlarında yeni işlevin sonucunda gerçekleşen değişim ve eklemelerin irdelenmesi özgün yapılarının mekânsal niteliklerinin de birlikte değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Su deposu olarak kullanılan sarnıçların yeniden işlevlendirilmeleri onları korumak için önemlidir ve gereklidir. Diğer işlevlerle kullanılan sarnıçların yeniden işlevlendirilmesi yapının kullanılarak korunması yönünde bilinçli bir düşüncenin ürünü olarak ortaya çıkmamaktadır. Aksine boş bir alan gibi görülerek bilinçsizce kullanılmaktadırlar.

Şekil 4.47.A. Çiftesaraylar Sarnıcı
(Altuğ,2013,s.365)

Şekil 4.47.B. Çiftesaraylar Sarnıcı (Url 50)

Şekil 4.47. Çiftesaraylar Sarnıcı, İç Mekan Görünümü

Çiftesaraylar Sarnıcı tarihi bir han yapısının altında yer aldığından ve handaki restoranın depo mekânına ihtiyaç duyması sebebiyle kullanım değeri elde etmiştir.

Ancak bu bilinçli bir kullanım değildir. Bu durum özgün sarnıç yapısına sayıca fazla müdahale edilmediğini düşündürmektedir. Ancak sarnıca inilen merdivenin yapının tonozlarından birinin tahrip edilerek yapılmış olması yapılan bu müdahalenin olumsuz etkilerinin büyük olabileceğini göstermektedir. Sarnıç depo olarak kullanıldığından merdiven kovanının oldukça büyük olduğu dikkat çekicidir (Şekil 4.47). Yapılan uygulamanın sarnıca hem yapısal hem de mekânsal olarak geri dönüşü olmayan hasarlar verdiği görülmektedir. Bu hasarın sebeplerinden biri de özel mülk olan tarihi yapıların denetim zorluğu olmaktadır. Aynı zamanda sarnıç yapılarının yer altında olması sebebiyle bu denetim zorluğu daha da artmaktadır. Mülk sahiplerinin istedikleri ölçüde müdahale etmelerine ve yapıya hasar vermelerine sebep olmaktadır. Yapının üzerinde bulunduğu han yapısı da dışarıdan bakıldığında özensiz bir mimari kimliğe sahiptir (Şekil 4.48). Sarnıcın ortaya çıkarılarak koruma altına alınması için gereken müdahaleler yapılmalıdır.

Şekil 4.48. Çiftesaraylar Sarnıcı Üzerindeki Kafeterya İşletmesi (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.48. Çiftesaraylar Sarnıcı, Üzerindeki Kafeterya İşletmesi

Şekil 4.49.A. Turing Konukevi Sarnıcı Tonoz
(Altuğ,2013,s.201)

Şekil 4.49.B. Turing Konukevi Sarnıcı İç Mekan
(Altuğ,2013,s.201)

Şekil 4.49. Turing Konukevi Sarnıcı

Turing Konukevi Sarnıcında ise yeniden işlevlendirmenin sonucunda gerçekleştirilen eklemelerin minimum düzeyde tutulduğu görülmektedir. Turing Otomobil Kurumuna ait olan konukevinin yemekhanesi olarak kullanılan sarnıcın korunduğu gözlemlenmektedir. Yemekhane olarak kullanılan yapının değerlendirilmesi ve kullanarak korunması düşünülerek bu işlev verilmiştir. Yeni işlevin gerektirdiği eklemeler ise merdiven yapısı ve teknik donanımlar olmuştur. Yapıya inebilmek için yapılan merdivenin ahşap malzemeden olması sebebiyle yapıya hiçbir yapısal zorluk getirmediği görülmektedir. Merdivenin üzerine yapılan demir korkuluğun da mekânsal olarak tarihi dokuya uyum sağladığı görülmüştür. İç mekânda kullanılan hareketli elemanların ise yapıyla yer yer uyumlu yer yer uyumsuz olduğu görülmüştür.

Yapının yeniden işlevlendirilmesi sırasında aydınlatma ihtiyacına yönelik elemanlar kullanılmıştır. Yapının tarihi dokusu ile zıtlaşmayan, sarkan görünümde bir aydınlatma armatürü seçilmiştir. Bu ürün yapının tonozlarına asıldığından mekânsal olarak uyumlu görünse de strükture zarar vermektedir (Şekil 4.49). Buna benzer aydınlatma elemanları duvarlarda da göze çarpmaktadır.

Yapının dış cepheye açılan kapısının özgün olup olmadığı bilinmemektedir (Şekil 4.50). Ancak yeni işlevin getirdiği bir gereklilik olduğundan sonradan açılmış olma ihtimali vardır. Ayrıca kuzey duvarına yapı duvarının tahrip edilmesi ile bir pencere açıldığı görülmüştür (Altuğ,2013,s.200). Bu durum özgün sarnıç mekânının karakterine aykırıdır. Ancak yeni işlevin de havalandırmaya ihtiyaç duyuracağı düşünüldüğünde bunun teknolojik imkânlar kullanılarak çözülmesi beklenir. Aksi takdirde sarnıç yapılarında özgün mekânsal kimlik yok olma tehlikesiyle karşılaşır.

Şekil 4.50. Turing Konukevi Sarnıcı

Dini işlevle kullanılan *Kambur Mustafa Paşa Sarnıcında* yeni işlevin gerektirdiği değişim ve eklemelerin irdelenmesi mevcut yapının sahip olduğu niteliklerin de birlikte değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu örnekte yapılan müdahalelerin yeni işlevin gerektirdiği bilinçli bir yaklaşımdan çok koruma kurallarının farkındalığından uzak bir anlayıştan kaynaklandığı görölmektedir. Yeni işlevin sonucunda gerçekleştirilen değişiklikler: merdiven yapısı, zemin kaplama uygulaması, aydınlatma ve teknik donanım elemanları olarak sıralanabilir.

Sarnıç yapısı restorasyon sürecinde özgün yüksekliğini kaybetmiş, döşeme kotunun yükseltilmesiyle gerçek mekan yüksekliğinin kaybolduğu görölmüştür (Şekil 4.46). Dini işlevin bir sonucu olarak zemin halı ile kaplanmıştır. Ancak sarnıcın özgün zemin malzemesinin üzerine beton dökülerek kapatılmasından sonra bu uygulamanın yapılması, yapının özgün döşemesinin kapatılmasına neden olmuştur. Bu uygulama geriye dönülebilir nitelikte değildir.

Kambur Mustafa Paşa Camisinin altındaki sarnıca ulaşılan merdivenler işlevsel açıdan önemli bir ihtiyacı karşılamaktadır. Sarnıcın restorasyonunda yeniden inşa edilen duvar ile birleşik olan bu merdiven mermer basamakların kaplanması ile oluşturulmuştur (Şekil 4.51).

Şekil 4.51.A. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarıncı Mescit Kullanımı (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.51.B. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarıncı Mescit Kullanımı (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.51. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarıncı, Mescit Kullanımı

Yeni işlevin sonucunda gerçekleştirilen bir başka değişiklik ise, yapının kısmen yeraltında olması sebebi ile gereken teknik donanımlardır. Bunlar aydınlatma, havalandırma, ses sistemi gibi teknik ihtiyaçlardır. Yapının aydınlatma ihtiyacı yapılan gergi demirlerine floresan aydınlatma elemanlarının monte edilmesi giderilmiştir. İç mekân için yeterli düzeyde aydınlatma sağlanmıştır. Ses sistemi ise yapıdaki dini işlevin getirdiği, bir üst kotta bulunan cami yapısından yapılan seslendirilmelerin duyulması için gereken ihtiyaçtır. Bu sistem yine gergi demirlerinin üzerine asılarak uygulanmıştır (Şekil 4.52.A). Havalandırma problemi ise mevcut yapının pencerelerinden sağlanmakta ancak yeterli gelmemektedir (Şekil 4.52.B). Bu eksiklik vantilatör kullanımı (aldığı havayı bir hacimden başka bir hacme taşıyan, havaya yön verme prensibi) ile giderilmeye çalışılmıştır. Bu havalandırma elemanlarının sarnıcın özgün duvarına asıldığı görülmektedir. Yapılan tüm bu değişiklikler yeni işlevin sonucunda bir ihtiyaç olarak belirmesine rağmen, gerek teknolojik açıdan nitelikli gerekse özgün mekânsal kimliği koruma açısından bilinçli yaklaşımlar değildir.

Kambur Mustafa Paşa Camii altındaki sarnıç yapısının yeniden işlevlendirilmesi sonucunda gerçekleştirilen müdahalelerle sarnıç yapısının özgün mekânsal kimliğinin korunmadığı görülmektedir. Sütunların, duvarların, üst örtünün, gergi demirlerinin gelişmiş güzel renklerde boyanması hem mekânsal hem de yapısal olarak özgün mekânsal kimliğe aykırıdır. Yapının yıkılmış olan duvarının onarımındaki uygulama ve malzeme seçimi doğru yapılmamıştır. Ayrıca yapının özgün zemin malzemesine ulaşılmadan kapatılmış olması da mekânın algılanan yüksekliğinin özgün değerlerde olmadığını göstermektedir. İç mekân kimliği olarak bakıldığında ise; yapı çeperlerine değen sabit donatıların yapının özgün durumuyla bağlantısının olmadığı görülmektedir. Kullanılan elemanların konum ve malzeme seçimi bilinçli yapılmadığından yapının özgün bilgisinden uzaktadır. Dini işlevle kullanılan Kambur Mustafa Paşa Camii Sarnıcında yapılan müdahalelere genel olarak bakıldığında koruma anlayışının ve farkındalığının olmadığı görülmektedir. Sarnıç dışarıdan bakıldığında da tarihi yapı niteliği taşımadığından, yapıdaki yanlış uygulamaların kaldırılarak, koruma altına alınması ve belirli aralıklarla denetiminin sağlanması gerekmektedir.

Şekil 4.52.A. Aydınlatma Elemanları ve Ses Sistemi (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.52.B. Vantilatör Havalandırma Elemanları (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.52.C. Elektrik Panosu (Yıldırım Arşivi)

Şekil 4.52. Kambur Mustafa Paşa Camii Altındaki Sarnıç, Yeni İşlevin Getirdiği Değişiklikler

Diğer işlevlerle kullanılan sarnıçlara genel olarak bakıldığında yapısal olarak korunmadıkları ve yapı sahiplerinin bu bilince sahip olmadıkları gözlemlenmiştir. Sarnıçların içe dönük mekânsal yapıları sebebiyle yapılan müdahalelerin gözlenemez olduğu da ortaya çıkmıştır. Bu sebeple koruma açısından daha fazla dikkat edilmesi gerektiği görülmektedir. Yapılar yeniden işlevlendirilirken öncelikle yapısal bozukluklar giderilmeli, sonrasında yeni işlevin gerektirdiği ihtiyaçlar yapının mekânsal kimliğine zarar vermeden giderilmeye çalışılmalıdır. Bu esnada yapının mevcut mekân kapasitesi zorlanmamalı, özgün mekânsal kurgusuna uygun bir işlev seçimine özen gösterilmelidir. Diğer işlevlerle kullanılan sarnıçlardan kastedilen, yapıların bilinçli olarak yeniden işlevlendirilmediği durumlardır. Bazıları apartmanların bazıları ise özel işletmelerin altında bulunan sarnıçlar çoğunlukla gizlenmiş yapılardır. Koruma açısından bakıldığında sarnıçların yeraltında bulunması, dış hava koşullarından uzak kalmaları sebebiyle kısmen yerüstünde bulunanlara göre daha fazla korunma fırsatı yaratmaktadır. Yeraltındakiler ise görülmediği için bilinçsiz müdahalelere maruz kalmakta, kontrolü yapılamamaktadır. Gerek yer altında gerekse yer üstünde yer alan sarnıçların gereken önlemler alınarak ivedilikle korunması gerekmektedir.

5. SONUÇ

Tarihi yapılar korundukları sürece fiziksel ömürlerini devam ettirilebilir. Böylece ait oldukları dönemin duygu, düşünce, mimari dil, kültürel düzey vb. tüm özellikleriyle gelecek nesillere aktarılabilirler. Geçmiş ile geleceğin arasında kurulacak olan bağın devamlılığı açısından tarihi yapıların korunması oldukça önemlidir. Koruma ise, yapıya ait tüm özgün elemanların bakım ve onarımlarının yapılması ile sağlanabilmektedir.

Tarihi bir yapının korunması kullanım devamlılığı ile mümkündür. Yapısal olarak ayakta ancak işlevsel olarak kullanılmayan yapıların, kullanım değerinin sürdürülebilmesi için yeniden işlevlendirilmesi gerekebilir. Böylelikle yapılar hem kullanılarak korunur hem de sahip olduğu değerler ile gelecek kuşaklara aktarılmış olurlar. Yeniden işlevlendirme yapılırken dikkat edilmesi gereken pek çok önemli nokta bulunmaktadır. Tarihi bir yapıyı yok olmaktan kurtarmak kadar, özgün değerlerini korumak da oldukça önemlidir. Bu nedenle yapılar yeniden işlevlendirilirken yapının karakteristik özellikleri ışığında, mekân kurgusuna uygun yeni işlev seçimine gidilmelidir. Tarihi bir yapıya verilecek olan yeni işlev için en ideal yaklaşım, yapının özgün işlevine yakın yeni işlev seçimidir. Bu sayede yeniden kullanımdaki en önemli uluslararası kural olan geriye dönülebilirlik ilkesi göz önüne alınarak yapının mekânsal kurgusuna yapılacak müdahale en aza indirgenmiş olacaktır. Geriye dönülebilirlik ilkesi, yeni eklerin eski strükture zarar vermeden yapılması ve yapının ilerideki koşullarda tekrar özgün durumuna döndürülmesi açısından oldukça önemlidir.

Korunması gereken tarihi yapılar arasında, su yapıları büyük öneme sahiptir. Geçmişten bu yana insanoğlunun su ihtiyacı sebebiyle, temini ve depolanması önemli bir sorun olmuştur. Suyu biriktirmek için farklı teknikler kullanarak sarnıçlar inşa edilmiştir. Açık ve kapalı olarak yapılan sarnıçların büyük bölümünün kapalı olduğu görülmüştür. Açık sarnıçlar yağmur ve sel sularının toplanması için oldukça büyük boyutlarda inşa edilmiş, ancak hijyen ve denetim zorluğu sebebiyle çok tercih edilmedikleri görülmüştür. Kapalı sarnıçların ise; yeraltında olmaları sebebiyle hem suya ulaşmak kolay olmuştur, hem de suyun dinlendirilmesi ve temizliği açısından daha çok tercih edilmiştir. Kapalı sarnıçlar su depolama işlevlerinin yanında meyilli arazilerde

inşa edilecek yapılara temel vazifesi görmesi için de kullanılmışlardır. Yapıldıkları dönemde oldukça büyük öneme sahip olan sarnıç yapıları, gelişen teknolojik altyapı sebebiyle zamanla kullanım dışı kalmış, yeniden işlevlendirilmeleri gerekmiştir.

Yapılan araştırmalarda, İstanbul'da bulunan günümüze ulaşabilen sarnıçların büyük bölümünün halen atıl durumda, kullanılmadığı görülmüştür. Toprak altında olmaları fark edilmeleri açısından zorluk oluştursa da, yeraltında olduklarından en az hasar ile ayakta kalabilen yapılar olmuşlardır. Sarnıçlar geçmişten bu yana iplik atölyesi, meyve-sebze deposu, araç tamirhanesi, çöp depolama alanı vb. farklı işlevlerle kullanılmışlardır. Her yeni işlev sarnıçlarda tahribatlara sebep olmuş, yeni işlevin getirdiği kullanım özellikleri sebebiyle yapısal hasarlara uğramışlardır. Ancak günümüze ulaşanlardan pek çoğunun özgün değerlerini büyük oranda koruduğu görülmüştür.

Bu çalışmada, İstanbul'da yer alan kapalı sarnıçlar yeniden işlevlendirme kapsamında Venedik tüzüğü'nün 5.maddesi göz önüne alınarak incelenmiştir. Bu madde uyarınca; "Anıtların korunması her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanılmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanım arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir" diyerek yeniden işlevlendirmenin sınırları çizilmiş, İstanbul'da bulunan kapalı sarnıçların özgün durumları ve yeni işlevin gerektirdiklerinin mekânsal kimliğe etkileri incelenmiştir. Pek çok kaynaktan edinilen bilgilere göre İstanbul'da 21 adet yeniden işlevlendirilen sarnıç bilgisine ulaşılmış, bu yapılar kültürel, ticari ve diğer işlevlerle kullanılmak üzere sınıflandırılmıştır.

Kültürel işlevle kullanılan sarnıçlarda, en sık görülen örnek anıtsal yaklaşım müze işlevidir. Bu sarnıçların büyük bölümü kamuya ait olurken, bir kısmının da özel mülk olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında Yerebatan ve Nakkaş Sarnıçları incelenmiş, yapısal olarak özgün değerlerini korudukları görülmüştür. Yerebatan Sarnıcı müze olarak kullanılırken, Nakkaş sarnıcı kültürel etkinliklerin yapıldığı organizasyon alanı olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Kültürel işlevle kullanılan sarnıçlarda yeni

işlevin gerektirdiği eklemeler; merdiven yapısı, gezi alanı ve teknik donanım ihtiyaçlarına ilişkindir. Merdiven ihtiyacının her iki yapıda da, özgün mekânla ayrılmayacak şekilde tasarlandığı gözlemlenmiştir. Gezi alanları, Yerebatan Sarnıcında su bulunmasından dolayı yükseltilmiş yürüme platformu olarak çözülmüş, Nakkaş Sarnıcında ise yükseltilmiş döşeme ahşap zemin kullanılmıştır. Teknik donanım ihtiyacı, her iki yapıda da gergi demirlerine aydınlatma elemanlarının asılması ile çözülmüştür. Kültürel işlevle kullanılan sarnıçlarda, kamu yapısı ve şahıs mülkü olan iki sarnıç yapısının kıyaslaması yapılmıştır. Sonuçta, bilinçli koruma yaklaşımının kamu yada özel mülkiyet ile doğrudan bağlantılı olmadığı ortaya konulmuştur.

Ticari işlevle kullanılan sarnıçların; organizasyon-alışveriş alanı, restoran, kafe, ahşap atölyesi gibi özel mülke ait kullanımları görülmektedir. Araştırma kapsamında Binbirdirek ve Myrelaion Sarnıçları incelenmiş, özgün durumlarını koruyamadıkları gözlemlenmiştir. Binbirdirek Sarnıcının restorasyonu sırasında, gerçek mekân yüksekliğine ulaşılmadan zeminin kapatıldığı, özgün yapı duvarının tahrip edildiği görülmüştür. Organizasyon alanı olarak yeniden işlevlendirilen Binbirdirek Sarnıcının özgün sarnıç yapısı niteliklerini kaybettiği anlaşılmaktadır. Myrelaion Sarnıcı ise, yeraltı çarşısı olarak kullanılmaktadır. Her iki yapıda da geri dönüşü olmayan hasarlar bulunmaktadır. Ticari işlevin sonucundaki mekânsal değişimlerin, kültürel kullanıma oranla arttığı görülmüştür. Bu işlevle kullanımda teknik donanım elemanlarının artmasıyla mekân yapısal ve strüktürel olarak zorlanmaktadır. Ticari kaygı ile işlevlendirilen iki yapıdaki müdahaleler karşılaştırıldığında; Binbirdirek Sarnıcında farkındalık ile Myrelaion Sarnıcında ise, bilinçsiz bir tasarım anlayışı ile gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Her iki kullanımda da maddi beklenti ön plana çıktığından, yapılara büyük hasarlar verilmiş, özgün mekânsal kimlikleri kaybolmuştur.

Diğer işlevlerle kullanılan sarnıçların; çoğunlukla depolama alanı, bir örnekte de yemekhane olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu işlevle kullanılan yapıların genellikle sokak ve apartmanların alt katlarında bulunan küçük boyutlarda ve şahıs mülkü olduğu görülmüştür. Yapısal olarak bakıldığında sarnıçların çoğunun korunmadıkları ve mülk sahiplerinin bilinçli olmadığı anlaşılmıştır. İncelenen Turing Konukevi, Çiftesaraylar ve

Kambur Mustafa Paşa Cami Sarnıçlarında, farklı işlevle kullanılan üç örnek kıyaslanmıştır. Turing Konukevi Sarnıcının yerüstünde olması ve tarihi önemi olan bir sokakta yer alması sebebiyle daha iyi korunduğu gözlemlenmiştir. Turing Konukevi ve Çiftesaraylar Sarnıcı arasındaki bir diğer farklılık ise; yeraltında ve kısmen yer üstünde olma durumlarıdır. Sarnıçlarda yeraltında olanlara yapılan müdahalelerin gözlenememesi, yapılarda hasarların artmasına sebep olmaktadır. Kısmen yerüstünde olan yapıların daha fazla korunma fırsatı bulduğu da yapılan çıkarımlar arasındadır. Dini işlevle kullanılan Kambur Mustafa Paşa Camii altındaki Sarnıç örneğinde ise; sarnıç yapısının caminin alt katında bulunması sebebiyle kadınlar bölümü mescidi olarak kullanıldığı görülmüştür. Yapının restorasyonu sırasında yıkılan duvarının yorumlanarak yeniden yapıldığı, ancak özgün yapıyla uyumlu bir sonuç alınmadığı görülmektedir. Yeni işlevin sonucunda gerçekleştirilen müdahalelerin; merdiven yapısı, teknik donanım ve zemin kaplamasının değişimine yönelik olduğu görülmüştür. Bu değişimlerin koruma yönelik bir tasarım anlayışından uzak, yapının özgün yapı malzemesine ve mekânsal kimliğine zarar verecek nitelikte olduğu gözlemlenmiştir. Diğer işlevle kullanılan sarnıçların tarihi yapı değeri olmasından dolayı hızla korunma altına alınmaları ve yapısal bozulmaların onarılmaları gerekmektedir.

Yeniden işlevlendirilen sarnıçların kültürel işlevle kullanılan örnekler dışında, büyük bölümünün korunmadığı ve yapı sahiplerinin bu bilince sahip olmadığı görülmüştür. Yapılan incelemelerde yeniden işlevlendirilen sarnıçların büyük bölümünün özgün mekan yüksekliğine ulaşılmadan zeminin kapatıldığı, bu sebeple de mekânsal derinliğin doğru algılanamadığı anlaşılmıştır. Yeni işlevlerin gerekliliklerin genel olarak merdiven ve aydınlatma elemanları olduğu görülmüş, kullanım çeşitliliğine göre bu gereklilikler artmıştır. Merdiven kullanımı çoğunlukla yapının özgün malzemesine uyumlu olarak tasarlanmıştır. Aydınlatma ve ses sistemlerine ilişkin teknik donanımlarının ise hemen hemen hepsinde gergi demirlerine taşındığı görülmüştür.

Yapılan araştırma sonucunda, sarnıçların yeniden işlevlendirilmelerinde en doğru yaklaşımın müze veya kültürel işlevlerle kullanım olduğu görülmüştür. Bu işlevle kullanımda hem toplum yararına farklı kimliklerin bir araya gelmesiyle oluşan ortak

paylaşım alanları oluşacak, hem de yapıya en az müdahale ile yapı yeniden değerlendirilmiş olacaktır. Ayrıca kültürel işlevle kullanımın yapıların daha algılanabilir ve korunma denetimi yapılabilir bir yaklaşım olduğu anlaşılmıştır.

KAYNAKLAR

- Altınoluk, Ü. (1998). *Binaların Yeniden Kullanımı*. İstanbul: YEM Yayınları.
- Altınoluk, Ü. (1987). *Eski Yapılar Yeni Fonksiyonlar*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları.
- Ahunbay, Z. (2014). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon* (7. Baskı). İstanbul: YEM Yayınları.
- Alsaç, Ü. (1992). *Türkiye'de Restorasyon* (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altuğ, K. (2012). Planlama İlkeleri ve Yapım Teknikleri Açısından Tarihi Yarımada'daki Bizans Dönemi Sarnıçları. *Restorasyon Konservasyon Çalışmaları*, (15), 3-22.
- Altuğ, K. (2013). *İstanbul'da Bizans Dönemi Sarnıçlarının Mimari Özellikleri ve Kentin Tarihsel Topografyasındaki Dağılımı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İ.T.Ü.
- Altuğ, K. (2014). Tarihi Yarımada da Bizans Dönemi Sarnıçları Envanteri Işığında Topografik Gözlemler. *İstanbul Araştırmaları Yıllığı* (3), 23-38.
- Cansever, M. (2009). *Türkiye'nin Kültür Mirası 100 Mimari Şaheser* (2. Baskı). İstanbul: NTV Yayınları.
- Çelik, A.F. (2009). Başka İstanbul Var, *İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi*, (5), 16-27.
- Erbay, M. (2011). *Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması*. İstanbul: Beta Basım

- Eyice, S. (1989). İstanbul'un Bizans Su Tesisleri. *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2 (5), 3-14.
- Eyice, S. (1992). *Semavi Eyice Armağanı İstanbul Yazıları* (1. Baskı). İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını.
- Eyice, S. (1994). *Binbirdirek Sarnıcı*. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi içinde (2, 232). İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Eyice, S. (1996). *Pantokrator Sarnıçları*, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi içinde (6, 218). İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Freely, J. ve Çakmak, A. S. (2005). *İstanbul'un Bizans Anıtları* (1.Baskı), (Çev. G. Tanman). İstanbul: Y.K.B. Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2004).
- Gülersoy, Ç. (2001). *Soğukçeşme Sokağı* (1. Baskı). İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını
- Hasol, D. (01.10.1999). Binbirdirek Sarnıcı Onarımı(!) ve Düşündürdükleri. *Yapı Dergisi*, (215). (01.08.2015), <http://www.doganhasol.net/binbirdirek-sarnici-onarimi-ve-dusundurdukleri-2.html> .
- Hasol, D. (2014). *Koruma*, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü içinde (13. Baskı, 279). İstanbul: YEM Yayınları.
- Hut, D. (2010). *İstanbul' un 100 Su Yapısı* (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.
- Kasapseçkin, M. (2012). *İstanbul Tarihi Yarımada'da Bulunan Yeniden İşlevlendirilmiş Kapalı Sarnıçların Malzeme ve Yapay Aydınlatma Yönünden İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.S.G.S.Ü.

- Kaşlı, B. (2009). *İstanbul' da Yeniden İşlevlendirilen Korumaya Değer Endüstri Yapıları ve İç Mekan Müdahaleleri: Santral İstanbul Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü.
- Kaleli, İ. (2004). *İstanbul'da Bizans Sarnıçları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü.
- Kalkan, E. (2010). *Yeraltındaki İstanbul* (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.
- Madran, E. ve Özgönül, N. (2005). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması* (1. Baskı). Ankara: T.M.M.O.B. Mimarlar Odası.
- Mamboury, E. (1936). La Nouvelle Citerne Byzantine de Tchifté Sérail (İstanbul) *Byzantion*, (11), 167-180.
- Mango, C. (2006), *Bizans Mimarisi* (1.Baskı), (Çev. M. Kadiroğlu). İstanbul: Y.K.B Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1974).
- Mutlu, B. (2012), *Mimarlık Tarihi Ders Notları 1* (3. Baskı). İstanbul: Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi.
- Müller -Wiener, W. (2001). *İstanbul'un Tarihsel Topografyası* (3. Baskı), (Çev. Ü. Sayın). İstanbul: Y.K.B. Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1977).
- Özgencil Yıldırım, S. ve Güney, D. (2010). *İstanbul Kent Belleği/ Mekansal Süreklilikler Uygarlıklar Beşiği* (3. Baskı). İstanbul: İ.B.B. Kültür A.Ş Yayınları
- Öztürk, A. (1997). *Düzen*, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi içinde (1,494-496). İstanbul: Yem Yayınları.
- Öztürk, A. (1997). *Sütun*, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi içinde (3,1716). İstanbul: Yem Yayınları.

- Pekol, B. (2010). *İstanbul'da Yeni İşlevlerle Kullanılan Tarihi Yapıların Üslup Sorunsalı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İ.T.Ü.
- Sav, M. (2010). Yavuz Sultan Selim Camii Çevresi veya İstanbul'un Beşinci Tepesinin Arkelolojik Topografyası, *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, (1), 5-10.
- Sav, M. (2012). Çemberlitaş ve Nuruosmaniye Camii ile Çevresinin Arkeotopografyası, *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, (5), 7-24.
- Şahin, İ. ve Manioğlu, G. (24.11.2011). Binalarda Yağmur Suyunun Kullanılması. Tesisat Mühendisliği, 125. 03.05.2014
http://www.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/d69c440befe8881_ek.pdf .
- Savaş, M. (2009). *Bakırköy Fildamı Sarnıcı Koruma Sorunları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Y.T.Ü.
- Selçuk, M. (2006). *Binaların Yeniden İşlevlendirilmesinde Mekânsal Kurgunun Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.
- Uğursal, S. (2011). *Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü.
- Uludağ, E. (17.03.2014). İstanbul'un Fethinden Önce Su Mimarisi Ve Yerebatan Sarnıcı. 08.11.2014, <http://www.erhanuludag.com/tr/istanbulun-fethinden-once-su-mimarisi-ve-yerebatan-sarnici/> .
- Tamer, C. (2003). *İstanbul Bizans Anıtları ve Onarımları* (1. Baskı). İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını.
- Vitruvius, (1990). *Mimarlık Üzerine On Kitap* (1.Baskı). (Çev. S. Güven). İstanbul: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.
- Yıldız, S. (2003). *İstanbul' da Suyun Serüveni*, İstanbul: İSKİ Yayınları.

Yücel, E. (1967). İstanbul'da Bizans Sarnıçları. Arkitekt, 325. 16-20. 02.06.2014,
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/159/1956.pdf> .

Yücel, E. (1967). İstanbul'da Bizans Sarnıçları II. Arkitekt, 326. 62-66,74. 02.06.2014,
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/166/2150.pdf>

İNTERNET KAYNAKLARI

Url 1: https://c2.staticflickr.com/4/3577/5759357665_b20ed789c1_b.jpg (Erişim tarihi: 04.06.2014)

Url 2: <http://istanbultarihimerkez.net/yuruyusyollari/img/Harita.gif> (Erişim tarihi: 22.04.2014)

Url 3: <http://tamayacikel.com/wp-content/uploads/2014/11/P1060010.jpg> (Erişim tarihi: 20.06.2014)

Url 4: <http://media-cdn.tripadvisor.com/media/photo-s/01/76/0b/03/sarnic.jpg> (Erişim tarihi: 22.06.2014)

Url 5: <http://www.sultansarnic.com/webimages/Canli-muzik-genel.jpg> (Erişim tarihi: 30.06.2014)

Url 6:

http://www.yapi.com.tr/Uploads/HaberMedya/2010%5Chaberler%5C77447_%C5%9Fe refiye_sarn%C4%B1c%C4%B12.jpg (Erişim tarihi: 22.06.2014)

Url 7: <https://bizansconstantin.files.wordpress.com/2014/10/1966-aspar.jpg> (Erişim tarihi: 30.06.2014)

Url 8: <https://bizansconstantin.files.wordpress.com/2014/10/c3a7ukur-bostan-yavuz-selim-caddesi-kuzey-batc4b1-istkametinden-bakc4b1c59f-1980.jpg> (Erişim tarihi: 05.01.2015)

Url 9: <https://bizansconstantin.files.wordpress.com/2014/10/2013-yc4b1lc4b1-aspar.jpg> (Erişim tarihi: 08.01.2015)

Url 10: <https://bizansconstantin.files.wordpress.com/2014/08/fildamiyukaridan-wikipedia.jpg> (Erişim tarihi: 09.01.2015)

Url 11: <https://bizansconstantin.files.wordpress.com/2014/11/1966-eklenecek.jpg>
(Erişim tarihi: 20.01.2015)

Url 12: <https://bizansconstantin.files.wordpress.com/2014/11/1982-eklenecek.jpg>
(Erişim tarihi: 28.01.2015)

Url 13: <https://bizansconstantin.files.wordpress.com/2014/11/2013.jpg> (Erişim tarihi:
02.02.2015)

Url 14: <http://mw2.google.com/mw-panoramio/photos/medium/48847097.jpg> (Erişim
tarihi: 03.02.2015)

Url 15:

[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/f1/%C5%9Eerefiye_Sarn%C4%B1%C3%A7%C4%B1_924.jpg/220px-
%C5%9Eerefiye_Sarn%C4%B1%C3%A7%C4%B1_924.jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/f1/%C5%9Eerefiye_Sarn%C4%B1%C3%A7%C4%B1_924.jpg/220px-%C5%9Eerefiye_Sarn%C4%B1%C3%A7%C4%B1_924.jpg) (Erişim tarihi: 22.06.2014)

Url 16: <http://www.etur.com.tr/assets/images/product/product4f5f19e7ce25e.jpg> (Erişim
tarihi: 05.03.2015)

Url 17: <http://www.sarnicrestaurant.com/img/galeri/12.jpg> (Erişim tarihi: 22.06.2014)

Url18:

[http://images.doaks.org/artamonoff/archive/fullsize/00490571425a67cca9e2b2308cbda2
70.jpg](http://images.doaks.org/artamonoff/archive/fullsize/00490571425a67cca9e2b2308cbda270.jpg) (Erişim tarihi: 05.03.2015)

Url 19: http://wowturkey.com/tr159/k_Zeki_Varis_Serefiye_Sarnici_10.jpg (Erişim
tarihi: 05.03.2015)

Url 20: [http://www.fatih.bel.tr/icerik/8059/pantokrator-zeyrek-sarnici-restorasyonu-fil-
dami/](http://www.fatih.bel.tr/icerik/8059/pantokrator-zeyrek-sarnici-restorasyonu-fil-dami/) (Erişim tarihi: 15.03.2015)

Url 21:

<http://www.mimarlikforumu.com/attachment.php?attachmentid=5160&stc=1&d=1154096950> (Erişim tarihi: 15.03.2015)

Url 22:

http://galeri2.envanter.gov.tr/var/albums/envanter.gov.tr/Istanbul/Anit/Arkeoloji/iAMK_K_0348/iAMKK_0348-01.jpg (Erişim tarihi: 21.03.2015)

Url 23: https://tumzamanlar.files.wordpress.com/2014/03/kadir_has_sarnici_tempo.jpg
(Erişim tarihi: 25.03.2015)

Url 24: http://www.dugunmekanlari.com/salon/foto5/177/prev_sultan-sarnic-i8.jpg
(Erişim tarihi: 25.03.2015)

Url 25:

http://www.mimarizm.com/V_Images/2014/Kentin_Tozu/yeralti_istanbul/3_antik_otel1.jpg (Erişim tarihi: 04.04.2015)

Url 26:

http://www.mimarizm.com/V_Images/2014/Kentin_Tozu/yeralti_istanbul/4_Kafar_Han_alt%C4%B1.jpg (Erişim tarihi: 04.05.2015)

Url 27: http://www.rehberalicelik.com/wp-content/uploads/theodosius_sarnici.jpg
(Erişim tarihi: 06.05.2015)

Url 28: <https://i.ytimg.com/vi/eoOje3tFBPE/hqdefault.jpg> (Erişim tarihi: 01.08.2015)

Url 29: http://www.rehberyasın.com/FileUpload/bs243910/File/yerebatan_sarnici.jpg
(Erişim tarihi: 14.04.2015)

Url 30: <http://nakkasrug.com/2015/10/20/dream-never-alone-international-art-exhibition-11-05-2013/> (Erişim tarihi: 15.06.2015)

Url 31: <http://nakkasrug.com/2015/11/17/hippodrome-exhibition/> (Erişim tarihi: 21.08.2014)

Url 32: <http://www.berkaykuvanci.com/nakkas/image/data/cistern/200908-2.jpg> (Erişim tarihi: 23.02.2015)

Url 33: <http://nakkasrug.com/2015/10/20/yale-university-acapella-group-concert-07-08-2009/> (Erişim tarihi: 23.06.2015)

Url 34: <http://www.byzantiumistanbul.com/detay.asp?detayid=217> (Erişim tarihi: 11.07.2015)

Url 35: <http://www.dugunmekani.com/wp-content/uploads/2013/01/antik-hotel.jpg> (Erişim tarihi: 14.07.2015)

Url 36:

http://dugunmekanimiz.com/wpcontent/uploads/2013/06/Binbirdirek_Sarn%C4%B1c%C4%B1_d%C3%BC%C4%9F%C3%BCn_mekanlar%C4%B1.jpg (Erişim tarihi: 14.08.2015)

Url 37: <http://www.hurriyet.com.tr/images/mekanimages/859.jpg> (Erişim tarihi: 19.09.2015)

Url 38: <http://www.binbirdirek.com/Galeri/Binbirdirekte-Gala-ve-Temali-Geceler> (Erişim tarihi: 19.09.2015)

Url39:<http://www.hayalleme.com/wp-content/uploads/2010/03/biristanbulmasali554105.jpg> (Erişim tarihi: 12.07.2015)

Url 40: https://bizansconstantin.files.wordpress.com/2014/06/iamkk_02592.jpg (Erişim tarihi: 12.03.2015)

Url 41: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/fb/73/84/fb738424b2e39625b786c4f8f3f0a300.jpg> (Erişim tarihi: 12.08.2014)

Url42:

http://www.binbirdirek.com/incoming/publish_file/200908251948410.webdugun66.jpg

(Erişim tarihi: 15.08.2014)

Url43: http://www.binbirdirek.com/incoming/publish_file/201001201226390.41.jpg

(Erişim tarihi: 15.08.2014)

Url 44: [http://www.arastiralim.net/wp-content/uploads/2012/04/Binbirdirek-](http://www.arastiralim.net/wp-content/uploads/2012/04/Binbirdirek-Sarn%C4%B1c%C4%B1.jpg)

[Sarn%C4%B1c%C4%B1.jpg](http://www.arastiralim.net/wp-content/uploads/2012/04/Binbirdirek-Sarn%C4%B1c%C4%B1.jpg) (Erişim tarihi: 12.08.2014)

Url 45:

[http://www.walkingistanbul.com/foto/foto/buyuk/0724_binbirdirek_sarnici_eskiistanbul.](http://www.walkingistanbul.com/foto/foto/buyuk/0724_binbirdirek_sarnici_eskiistanbul.jpg)

[jpg](http://www.walkingistanbul.com/foto/foto/buyuk/0724_binbirdirek_sarnici_eskiistanbul.jpg) (Erişim tarihi: 22.06.2014)

Url 46:

[http://www.binbirdirek.com/incoming/publish_file/200908291647470.webatlantis447.jp](http://www.binbirdirek.com/incoming/publish_file/200908291647470.webatlantis447.jpg)

[g](http://www.binbirdirek.com/incoming/publish_file/200908291647470.webatlantis447.jpg) (Erişim tarihi: 15.07.2014)

Url 47: http://www.binbirdirek.com/incoming/publish_file/200908311208220.75.jpg

(Erişim tarihi: 16.09.2014)

Url 48:

http://www.binbirdirek.com/incoming/publish_file/200908291428390.web16.jpg

(Erişim tarihi: 24.10.2014)

Url 49: <http://www.envanter.gov.tr/anit/arkeoloji1/galeri/56309?page=0> (Erişim tarihi:

08.11.2014)

Url 50:

http://www.mimarizm.com/V_Images/2014/Kentin_Tozu/yeralti_istanbul/4_Kafar_Han

[_alt%C4%B1.jpg](http://www.mimarizm.com/V_Images/2014/Kentin_Tozu/yeralti_istanbul/4_Kafar_Han) (Erişim tarihi: 11.08.2015)

EKLER

Ek-1: Doğan Hasol Binbirdirek Sarnıcı Makalesi

<http://www.doganhasol.net/binbirdirek-sarnici-onarimi-ve-dusundurdukleri-2.html>

Binbirdirek Sarnıcı Onarımı(!) ve Düşündürdükleri - 01.10.1999

YAPI'nın Mayıs sayısında, “Büyüteç Altında” sayfasına Binbirdirek Sarnıcı'nın içinden çekilmiş bir fotoğraf basmış, altına da şunları yazmıştık: “İstanbul'un önemli ve mimarî özellikleri açısından ünük bir antik yapıtı olan, Vakıflar mülkiyetindeki Binbirdirek Sarnıcı'nda restorasyon sürüyor... Asma kat ekleniyor. Yapının tarihî nitelikleri bir bir yok oluyor... Sürdürülen inşaat, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'na tümüyle aykırı. Bu vandallık kimin izniyle, nasıl sürmekte?” Bu yayınımıza, Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul Bölge Müdürlüğü'nden, kendi deyişleriyle, bir tektezip geldi. Bunu Derginin Temmuz sayısında, anılan kurumun yanıt hakkına saygı adına yayımladık. Konuyu tartışabilmek amacıyla bir kez de buraya, olduğu gibi aktarıyorum. Gelen yanıt şöyle:

“İstanbul'un Bizans devrine ait en büyük iki sarnıcından biri olan Binbirdirek Sarnıcı, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetindedir. Senelerce tonozları kırılarak açılan deliklerden içerisine “çevredeki inşaat moloz ve hafriyatının sorumsuzca içine atıldığı” 4800 m2 lik antik yapı bu büyüklüğüne kıyasla girişi bulunmayan bir mezbelelik halindeydi. Üzerindeki binaların kanalizasyonlarının adeta yağmurlama sistemi şeklinde 224 adet mermer sütuna aktığı herhalde herkesçe bilinmiyordu. Bu olumsuzluklar yapının tarihi niteliğinin bir bir yok olmasının asıl nedeni değil miydi? Öncelikle yapının statik sorunlarının dikkatle ele alınması amacıyla İTÜ'den “Binbirdirek Sarnıcı'nın Taşıyıcı sistemi ve Onarım Önerileri hakkında” rapor alınmış, Koruma Kurulu'na iletilmiştir.

Yapıyı her gün ilerleyen olumsuz şartlarla bozan restorasyon öncesi tablo gözardı edilerek, şekilcilik üzerinde, parça ölçüğünde eleştirilerin yapılması üzücüdür.

Binbirdirek Sarnıcı'nda izinsiz hiçbir müdahalenin yapılmaması kaygısını taşıyan idaremiz Koruma Kurulu'ndan her uygulamanın kararını alma çabasını göstermiş ve almıştır. 10 adet kurul kararı mevcut olan, onaylı uygulama projesi bulunan bir kültür varlığı restorasyonu “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'na tümüyle aykırıdır” şeklindeki tanımlamanın niteliği anlaşılammıştır.

Ayrıca Koruma Kurulu'nca tasdikli uygulama projesinde "asma kat" diye tabir edilen mimari bir şekil bulunmamaktadır. Çünkü asma katın sözlük anlamı 'bir binada genellikle zemin katı ile birinci kat arasına yapılan çoğu basık tavanlı, altında mekânın devam ettiği yarım kat' olarak tarif edilmektedir. Halbuki içerideki dükkânlar çelik konstrüksiyon sisteminde, yapının bünyesine bağlanmadan inşa edilmiştir. Kat nitelemesi yanlıştır.

Bu tanımlama ancak yeni yapılan betonarme yapıda kullanılan yakıştırma bir sıfattır".

Evet "tekzip" yani "yalanlama" böyle... Buna göre şu saptamalar ortaya çıkıyor:

1. İstanbul'un Bizans döneminden kalma en büyük iki sarnıcından biri olan Binbirdirek Sarnıcı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetindedir.
2. Vakıflar Genel Müdürlüğü, mülkiyetindeki bu yapıya iyi bakmadığı için içine, çevreden molozlar atılmış ve yapı mezbelelik halinde kalmış. Üzerindeki binaların kanalizasyonlarının 224 adet mermer sütunun üzerine aktığı herkesçe bilinmiyormuş.
3. Bu olumsuzluklar yapının tarihsel niteliğinin bir bir yok olmasının asıl nedeni imiş.
4. Restorasyon öncesindeki bu tablonun gözardı edilerek, şekilcilik üzerinde, parça ölçüğünde eleştiriler yapılmasını Vakıflar Yönetimi üzücü bulmakta.
5. Binbirdirek'te izinsiz hiçbir müdahalenin yapılmaması kaygısını taşıyan Vakıflar Yönetimi Koruma Kurulu'ndan her uygulamanın kararını almış. Bu konuda 10 adet Kurul kararı varmış.
6. Koruma Kurulu'nca onaylı uygulama projesinde "asma kat" diye tabir edilen mimari bir şekil bulunmamakta imiş. İçerideki dükkânlar çelik konstrüksiyon sisteminde, yapının bünyesine bağlanmadan inşa edilmişlermiş. Kat nitelemesi yanlıştır. Bu tanımlama ancak yeni yapılan betonarme yapıda kullanılan yakıştırma bir sıfatmış. (Ne demekse?)

İşte, Vakıflar İstanbul Bölge Müdürlüğü'nün söyledikleri... Bir de söylemediği var: Bizans döneminden kalma, korunması 1. derecede gerekli yapı "Yap-İşlet-Devret" modeliyle birilerine verilmiş. Bu söylenmiyor nedense. Başka söylenmeyenler de var:

Binbirdirek'te yapılmakta olan inşaat uygulaması bir süre önce İstanbul 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava konusu olmuş.

Dava konusu: Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait Binbirdirek Sarnıcı'nda izinsiz inşai faaliyette bulunarak 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na muhalefet.

Mahkeme konuyu bilirkişi incelemesine vermiş. Bilirkişiye yönelttiği sorular şöyle:

a. 2863 sayılı yasanın 9. maddesine, Koruma Yüksek Kurulu'nun ilke kararlarına ve koruma kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak inşai ve fiziki müdahalede bulunulup bulunulmadığı,

b. Bulunuldu ise, bu müdahalenin korunması gerekli kültür ve tabiat varlığının yıkılmasına, bozulmasına, tahribine, yok olmasına veya her ne surette olursa olsun zarara uğramasına neden olup olmadığı.

Bilirkişi Prof. Dr. Zeynep Ahunbay'ın 25 Ocak 1999 günlü raporunun Keşif ve İncelemeler bölümünün "d" maddesinde, "Kıracı kuruluş, Kurul'ca istenen projeleri onaya sunup tasdik ettirmeden ve Eminönü Belediyesi'nden ruhsat almadan inşai faaliyete geçmiştir.

Eminönü Belediyesi izinsiz ve 1/100 ölçekli avan projedeki ölçülere aykırı şekilde asma kat çalışmaları yapıldığını saptayarak, 19.6.1997 tarihinde yapı tatil tutanağı düzenlemiş ve durumu ilgili kuruluşlara (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü) duyurmuştur." denilmektedir. "g" Maddesinde de, çalışmanın proje onayı alınmadan yani kaçak olarak başlatıldığının saptadığına değinilmekte.

Madde

şöyle:

"İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü'nce Cumhuriyet Savcılığının 12.12.1997 gün ve 97/3306 sayılı evrakına cevaben hazırlanan 27.4.1998 tarihli yazıda, 1/50 ölçekli restorasyon projesinin henüz Kurul'ca onaylanmamış olduğu; Müdürlükçe yerinde yapılan incelemede uygulamanın restorasyon projesi onaylanmadan başlatıldığının tespit edildiği bildirilmiştir."

Rapor'un, "Bilirkişiye Yöneltilen Soruların Cevapları" ve "Sonuç" bölümlerini, tarihe kalacak belge niteliğini de göz önünde tutarak buraya olduğu gibi aktarıyorum:

"BİLİRKİŞİYE YÖNELTİLEN SORULARIN CEVAPLARI

a) Eminönü ilçesi tümüyle bir sit alanı içinde kaldığından, yasa gereği burada yapılacak her türlü inşai faaliyet için ilgili belediyeden ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan izin alınması gereklidir. Bu koşula dikkat edilmeden faaliyete girişmek yasaya aykırıdır. Özellikle Binbirdirek Sarnıcı gibi antik bir yapıda çalışmanın özel koşulları vardır ve bunlar Vakıflarla yaptığı sözleşme gereği kiracı kuruluş tarafından bilinmektedir.

Kıracı kuruluşun Vakıflarla yaptığı sözleşmede işlemlerin yürütülme sırası da belirtilmiştir. Kuruldan onay alındıktan sonra, ilgili belediyenin de onayı gereklidir. Bu aşamalar atlanmış, Binbirdirek Sarnıcı'nda 2863 sayılı yasanın 9. maddesine aykırı olarak izinsiz inşai faaliyet yapılmıştır. İzinsiz, bir projeye bağlı olmadan yapılan her müdahale tarihî eseri bozucu risk taşır.

b)Keşif için Mahkeme Heyeti ile Sarnıç'a gidildiğinde inşai faaliyetin 1997'ye göre çok ileri bir aşamaya geldiği, yerlerin kaplandığı, ara kat döşemesinin ve dükkânlarının yapıldığı gözlenmiştir. Sürmekte olan inşaat, Kurulca 1998 yılında onaylanan bir projeye yasal çerçeveye oturmuş olmalıdır.

Yapı tatil tutanağında inşai faaliyetin izinsiz olduğuna işaret edilmiş, ayrıca, eklenen dükkân ve ara katın avan projede öngörülenden daha iri kütleli yapıldığına da dikkat çekilmiştir. Nitekim onaylı avan projedeki stand ve ara kat ölçüleri tatil tutanağındakilerle karşılaştırıldığında, izinsiz uygulamada daha fazla yapı alanı kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu müdahale tarihi binanın içini aşırı işgal ederek, mekân etkisinin zarara uğramasına neden olmuştur.

Dosyada izinsiz yapılan inşaata ait fotoğraflık belgeleme bulunmadığından ve bugün durum çok farklılaştığından, izinsiz yapılan müdahalelerin Sarnıç'ın özgün yapısına fiziki bir zarar verip vermediği tespit edilememiştir.”

“SONUÇ

Bütünüyle korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olan Binbirdirek Sarnıcı henüz restorasyon projesinin hazırlanma aşaması tamamlanmadan, 2863 sayılı yasanın 9. maddesine aykırı bir müdahaleye maruz kalmıştır. Tarihî bir esere izinsiz olarak yapılan her müdahale gibi, bu eylem de bir suç oluşturmaktadır.

Kurulca onaylanarak açılrsa da, antik bir yapının duvarının delinerek yeni giriş oluşturulması, tarihi esere yaşına ve kimliğine aykırı bir işlev verilmesi de koruma ilkelerine aykırıdır. Bu kötü uygulama vesilesiyle, Kültür Bakanlığı'nın koruması altında, saygılı işlevler verilerek yaşatılması gereken antik, arkeolojik nitelik taşıyan tarihi eserlerin Yap-İşlet-Devret yöntemiyle kiraya verilmesinin sakıncalarına da işaret etmek gereklidir. Bundan böyle evrensel önem taşıyan tarihi eserlerin yakıksız müdahalelere maruz kalmamaları için yasal ve yönetsel önlemler alınmasına ihtiyaç vardır.”

İşte, Bilirkişi raporu böyle.. Görüldüğü gibi, rapor, kendisini ve Yap-İşlet-Devret modeline uygun girişimcisini korumak kaygısı içindeki Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün yazdıklarıyla hiç bağdaşmıyor.

Binbirdirek Sarnıcı, İstanbul'daki en eski yapılardan biri. Unesco tarafından hazırlanmış “Dünya Mirası Listesi”nde yer alıyor. İşte böylesine değerli bir yapı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce korunmadığı için Yap-İşlet-Devret modeliyle bir girişimci gruba, eski anlayışla adeta evlatlık gibi verilmiş. Girişimcilerin amacı, yapıyı korumak değil kuşkusuz.. En kısa sürede buradan sağlanabilecek en çok ticari kâra ulaşmak. Bu amaca ulaşmak için yapının alanını artırmak amacıyla içine kat eklerler, beton dökerler, kocaman havalandırma kanalları, tesisat boruları döşerler, bölmeler yaparlar.

Vakıflar, istediği kadar “eklenen asma kat değildi” diye ırpınsın.. Fotoğraf ortada, bilirkışi raporu ortada.. Adına ne dersiniz deyin, eklenen düpedüz bir kat.

Gönderdiği tekzipte Vakıflar’ın neyi yalanladığını ben anlayamadım. Siz anladınız mı?

Böyle bir yapının korunup yaşatılabilmesi için izlenebilecek tek yol vardır: Yapı temizlenir, içindeki molozlar, dolgular kaldırılır, bilimsel yöntemlerle sağlamlaştırılır, restore edilir ve özgün yapıyla çatışmayacak bir işleyle yeniden yaşama döndürülebilir. Binbirdirek’te yapılmakta olanları sanat ve kültür dünyasına, dış dünyaya, tarihe anlatamayız.

Bir türlü bitmek bilmeyen Ayasofya restorasyonunun da aklımı elmesiyle kötü Őeyler geliyor aklıma. Binbirdirek’e reva görülenler, Bizans yapıtlarını bizim saymayan anlayışın sonucu mudur acaba? Herhalde olamaz.. Bu topraklarda var olan her yapıt, her Şey bizim. Bu topraklarda yaşayanların.. Binbirdirek Sarnıcı’nı korumak üzere Vakıflar Genel Müdürlüğü’n ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü’n göreve çağırıyorum.

01.10.1999 - Yapı Dergisi - 215

Ek-2: Binbirdirek Sarnıcı Gazete Kupürleri

Cumhuriyet Gazetesi (25.07.1991)

25/7/91
CUMHURİYET/3

GRAVÜRLERDE YER ALIYOR — İstanbul'la ilgili her gravürde yer alan Binbirdirek Sarnıcı, şimdi çöplük olarak kullanılıyor. (Fotograf: MUHARREM AYDIN)

Sultanahmet'teki sarnıçta acı tablo

'Binbirdirek' çöp deposu

REMZİ GÖKDAĞ

Bir yanda Ayasofya, diğer yanda Sultanahmet Camisi, Topkapı Sarayı, Dikilitaş, Alman Çeşmesi ve diğerleri... İstanbul'un tarihi dokusunun merkezi olan Sultanahmet Meydanı'nda bilinen bu eserlerin yanında pek tanınmayan önemli bir yapı daha var. 'Binbirdirek Sarnıcı.'

Adıye binasının karşısında bulunan sarnıç, yanında yapılmakta olan inşaatın yapıya zarar vermesinden sonra yeniden gündeme geldi. İnşaat çukurunda elle kazıya izin verilmesine karşın, kazının dozerle yapılması nedeniyle belediye, inşaatı durdurdu.

tanbul'u tanıtıcı yabancı yayınlarda bulunmasına karşın bugün bakımsızlık nedeniyle ziyaret edilemeyen sarnıçın toprakla kaplı zeminin altında önemli tarihi eserlerle, sikkelerin bulunabileceği belirtiliyor. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi

Ek-3: Binbirdirek Sarnıcı Gazete Kupürleri

Cumhuriyet Gazetesi (04.08.2000)

Eminönü sakinleri, restorasyon adı altında Binbirdirek Sarnıcı'na 30 dükkânlı çarşı yapıldığına dikkat çektiler. (Fotograf: CANER ÖZTÜRK)

Sarnıcın tahrip edilmesine protesto

Istanbul Haber Servisi - Eminönü Binbirdirek sakinleri, Binbirdirek Sarnıcı ile üzerinde bulunan parkın tahrip edilmesini protesto etti. Mahalle sakinleri, restorasyon adı altında sarnıcı 30 dükkânlı çarşı yapıldığını, bunun, yapının estetiğiyle uyumadığına dikkat çektiler.

'Kentsel ve arkeolojik SİT alanı' içinde bulunan Binbirdirek Sarnıcı ve üzerinde bulunan parkın tahrip edilmesi semt sakinlerince tepkiyle karşılandı. Yerebatan Sarnıcı'ndan sonra günümüze ulaşan en büyük su yapıtı olan Binbirdirek Sarnıcı'nın anıtsal bir eser olduğuna dikkat çeken mahalleliler, yetkilileri göreve çağırdılar. Binbirdirek Parkı'nda toplanan semt sakinleri adına açıklama yapan **Tuğrul Paşaoğlu**, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1995'te ihale açarak sarnıcı 'onarım ve bakım' amacıyla Bulvar İnşaat AŞ'ye 10 yıl süre ile devrettiğini ve firmanın restorasyon projesi hazırlarak sar-

nıcı 30 dükkân, açık satış alanı, tuvalet ve asma kat yaptığını bildirdi. Uzmanların 1998'de 'sarnıcın zemininin boydan boya 10 santimetre kalınlığında betonla döşenmiş olduğunu, sarnıcın beden duvarlarının yanbaşımda aydınlatma, ısıtma ve havalandırma tesisatı için 80 ve 50 santimetre derinliğinde içi betonlaşmış kanalların kazılmış olduğunu' tespit ettiğini belirten Paşaoğlu, rapor üzerine İl Kültür Müdürlüğü'nün Bulvar İnşaat'a dava açtığını, ancak firmanın sarnıcı, Adliye ve Divanyolu yönünde iki kapı açtığını vurguladı.

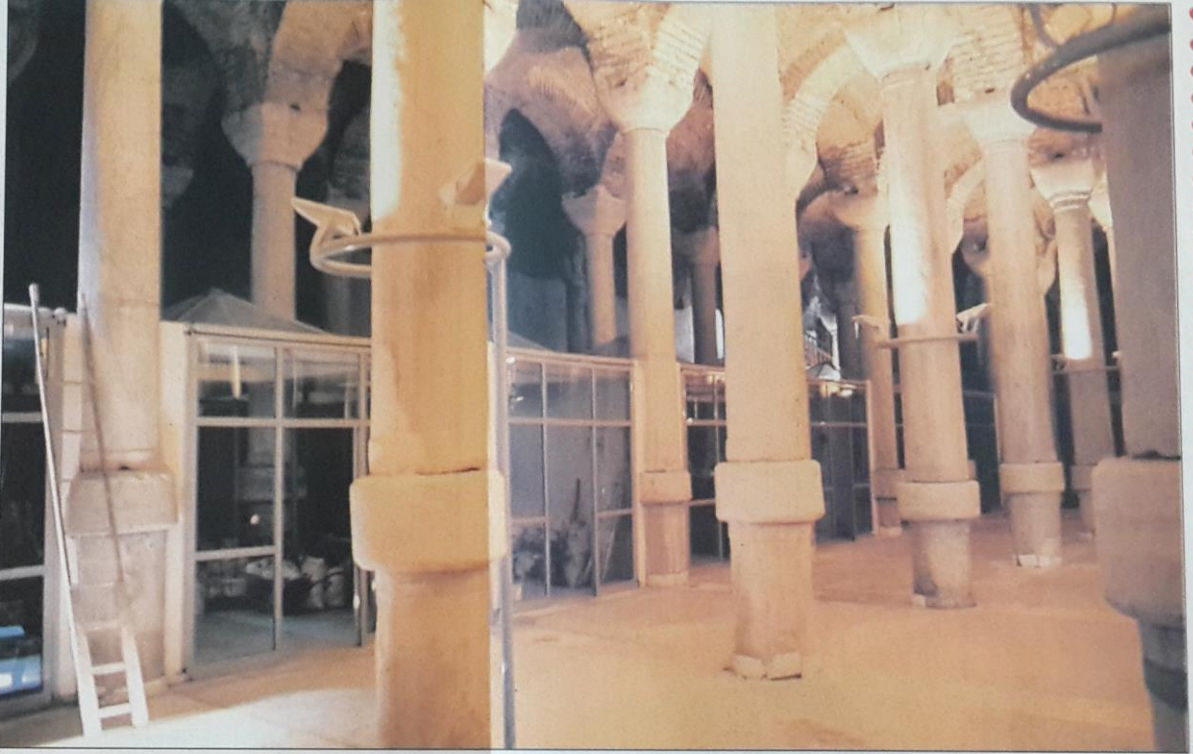
Yapımcı firmanın, sarnıcın havalandırılmasını sağlamak için parka 7 metre teknik hizmet binası yapmak amacıyla önceki gün yeniden inşaat başladığını bildiren Paşaoğlu, semt sakinlerinin belediyeye uyguladığı baskılar sonucunda inşaatın mühürlendiğini vurguladı. Paşaoğlu, görevini ihmal edenler hakkında suç duyurusunda bulunacaklarını bildirdi.

Cumh. 4/8/2.-

Ek-4: Binbirdirek Sarnıcı Gazete Kupürleri

Sabah Gazetesi-İstanbul Eki (01.08.2000)

Gecekonducu kafa

Sanat şaheseri sütunlar, lokanta ve dükkanlara kurban edildi

Binbirdirek Sarnıcı'nda ancak kasaba çarşılarında rastlanabilecek basitlikle dükkanlar ve lokanta uğruna sanat şaheseri sütunlar, metrelerce derinliğinde betona hapsedildi. Sarnıç "korku tüneli"ne döndü. Tahribat akıl almaz boyutlarda. Kimseden hesap sorulmuyor.

Sütunları gömüp asma kat yaptılar; 1600 yıllık eşsiz kültür ve tarih mirası Binbirdirek Sarnıcı'nı mahvedip kasaba çarşısına çevirdiler

ÇİRKİN DÜKKANLAR

BİZANS İmparatoru Constantinus'un 4'üncü yüzyılda yaptırdığı Sultanahmet'teki anıt-eser Binbirdirek Sarnıcı gecekonducu zihniyetin tahribatına uğradı. Tarihsel estetiğini kaybetti. Alüminyum doğramalı dükkanlarla doldu.

BETON KAMUFLAJI

VAKIFLAR'ın Bulvar İnşaat'a ihale ettiği sarnıçta "restorasyon" adına 224 sütunun büyük bölümü 5,4 metre betona gömüldü. Lokanta için asma kat yapıldı; İnşaat çatlaklara yolaçtı, sızan pis sular zemini ve duvarları harap etti.

KADERİNE TERKEDİLDİ

KÜLTÜR Bakanlığı geç uyandı; "kataliam"ı durdurulması için dava açtı. Sarnıç tamamen kaderine terkedildi. Sütunlar arasındaki dükkanlar da harebeye döndü. Binbirdirek'in geleceği karanlık.

● RAMAZAN YAZGAN

Ek-5: Binbirdirek Sarnıcı Gazete Kupürleri

Hurriyet Gazetesi (09.06.1999)

9 HAZİRAN 1999 ÇARŞAMBA

Hürriyet İstanbul

Binbirdirek Sarnıcı üzerindeki yeşil alanda yapılan yasadışı inşaat engellenemiyor

Tarihi temizlediler

Binbirdirek Sarnıcı üzerindeki izinsiz inşaat nedeniyle çevre esnafı imza toplayıp ilgililer hakkında dava açmaya hazırlanıyor.

Gecmiş 1600 yıl öncesine uzanan Binbirdirek Sarnıcındaki inşaat, İl Kültür Müdürlüğü'nün dava açmasına, Eminönü Belediyesi'nin durdurmasına ve çevre halkının karşı çıkmasına rağmen sürüyor. Tarihi eserde sarnıye kuran Bulvar İnşaat, şimdi de sarnıcın üstündeki, Büyükşehir Belediyesi'ne ait yeşil alanda izin almadan bina yapıyor. Yeşil alanın park olarak kalması ve sarnıçtaki yıkımın durdurulması için çevre esnafı, ilgililer hakkında dava açmaya hazırlanıyor. Sultanahmet Şevki Bey Sokak'taki tarihi eserin yağmalanmasının hikayesi dört sene önce başladı. Sarnıcın mülkiyetini elinde bulandıran Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1995'te eseri "yap-ışlet-devret" modeliyle ihaleye çıkardı ve Bulvar İnşaat A.Ş. eseri 10 yıllığına devraldı. Şirket eserin ömrüne "temizleme çalışması" diye bir tabela asarak çalışmalarını başlattı. Anıtlar Kurulu'ndan izin alınmaksızın çalışmalara başlanması tepkiyle karşılaşınca şirket, Yüksek Mimar M. Hakan Kuran'a bir restorasyon projesi hazırlattı. Proje 27.05.1998'de 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylandı. Projede, sarnıçtaki sütunların arasına zemine oturan 30 dükkan, açık satış standları, tuvaletler, diğer hizmet mekanları ve asma katlar yapılması öngörülüyordu. Asma kat yapımına başlandığında itirazlar üzerine Eminönü Belediyesi, "On projedeki ölçülere aykırı şekilde ve izinsiz olarak asma kat yapıldığı" gerekçesiyle inşaatı mühürledi. Belediye, İl Kültür Müdürlüğü'ne başvurarak inşaatın incelenmesini istedi. Müdürlük, inceleme için üç uzman görevlendirdi. Uzmanların 10.09.1998'de üst makama bildirdikleri raporda, sarnıcın tarihi zeminin 10 cm. betonla döşendiği, beden duvarlarının yanı başında aydınlatma, ısıtma ve havalandırma tesisatı için 80 cm. genişliğinde, 50 cm. derinliğinde içi betonlaştırmış kanalların kazıldığı belirtildi. Raporun son bölümünde şu görüşlere yer verildi:

Denetim dışında

"Bütün çalışmalar denetimimiz dışında yapılmıştır ve halen devam etmektedir. Çalışmaların denetimimizde yapılmamasını temini ve öncelikle bu yıl için (1998), bakanlığımızdan ruhsatname temin edilmesi gerekmektedir."

Bulvar İnşaat, bu ikazlara ve durdurma kararlarına rağmen sarnıç duvarını yıkarak 5,5 metre yüksekliğinde bir giriş kapısı yaptı. İstanbul Adliyesi'nin karşısındaki giriş kapısı dışında şirket, ana yola bakan tarafta bulunan ve Binbirdirek İşhanı'na açılan bir de çıkış kapısı açtı. Şirketin sahibi Enis Demircioğlu, giriş kapısı izninin Anıtlar Kurulu tarafından 1940'lı yıllarda verildiğini söyledi.

Rapordan sonra İstanbul İl Kültür Müdürlüğü Bulvar İnşaat aleyhine dava açtı. Davayla ilgili olarak Prof. Dr. Zeynep Ahunbay'ın hazırladığı bilirkişi raporunda çalışmanın

tarihi eseri öselemediği ve anısal değerini yok ettiği kaydedildi. Ama şirketin çalışmalarını sürdürdü.

Şimdi sarnıcın içindeki çalışmalar son aşamada. Şirket geçtiğimiz hafta da, sarnıcın üstündeki Işık Sokak ile Şevki Bey Sokak arasında kalan 2280 metre karelik parkın üzerinde ikinci bir inşaatla başladı. Binbirdirek Sarnıcı'na eskiden, üzerinde iki yüz yıllık çınar ve kestane ağaçları bulunan bu parktaki küçük bir yapıdan giriliyordu. Tapu kayıtlarında Binbirdirek Meydanı adı verilen bu alanın tamamının "Şehir emaneti adına kayıtlı", hak ve mülkellefiyetler hanesinde ise zemininin hazırlanmış nit olduğu yazılı. Yani burada bir mülkiyet karşılığı söz konusu. Parkın altında bulunan sarnıç vakıfları, üstünde yer alan parkın zemini hazırlanmış nit olduğu yazılı. Büyükşehir Belediyesi'nin uhdesinde olduğu kaydedilmiş!

Bulvar İnşaat, mülkiyeti

Binbirdirek Sarnıcı'nın tarihi duvarı 5,5 metre yüksekliğinde delinerek çarşıya bir giriş kapısı yapıldı. ● Fotoğraflar: Gözde GÜNAYDIN

Bulvar İnşaat, sarnıcın üzerinde bulunan parkta çalışmalarını sürdürüyor.

ONA BETON DEĞİL, ŞAP DENİR!

BULVAR İnşaat'ın sahibi Enis Demircioğlu, Yıldız Sarayı dahil birçok restorasyon yaptıklarını ve Binbirdirek Sarnıcındaki çalışmalarını gururlandığını belirtti. 1500 yıllık geçmişi olan bir eserin bu şekilde restore edilmesinin doğru mu? Kültürel olaylara ve tarihi yapılarla son derece saygılıyım. Ülkemizden kaçınılan eserlerin hikayesini ağırlayarak okuyorum. Tüm dünyaya gezdim. Müzeleri bilirim. Restorasyon konseptini tartışmak benim işim değil. Bunu profesörlerimiz tartışıp doğrusunu bulsun. Ama birinin beğendiğini bir başkası beğenmiyor. Bizim restorasyonumuz dört dörtlük. Yıkılan bir eseri kurtardım. Tarihi atmosferi içinde koruması ve turizme açılması daha iyi olmaz mı? Turist kaç tane sarnıç görmek ister? Aşağıda bir Yerebatan

Sarnıcı bulunuyor. O yeterli değil mi? Burası kapalı ve molozlarla kaplı bir mezbelelik. Onarıp çarşı yaparak yine turizmin hizmetine sunuyorum. Turist tarihi eserin içinde beton blokları görmek için mi buraya gelecek? Hem zemini betonla döşemisiniz hem de asma katı 10 cm'lik kalınlığında beton tavani kaplamış, bunu da tarihi mermer direklerle bağlamışsınız. Bir kere 10 cm'lik betona beton değil şap denir. Bu binaya içim acıdığı için başladım. Klodfarer Caddesi'nin tüm pis suları buraya akıyor. O kadar çok moloz vardı ki burada bir insanın gezebileceği bir alan bile kalmamıştı. Tümüş bir de bu eserin üzerine park kurulmuş, üzerine ağaç dikilmiş. Kökleri eserin kubbelerine zarar veriyor.

Ersin KALKAN

ÖZGEÇMİŞ

4 Mayıs 1987 tarihinde Balıkesir’de doğdum. Lise öğrenimimin sonuna kadar Edremit ilçesinde yaşadım. 2005 yılında Beykent Üniversitesi İç Mimarlık bölümünde yükseköğretim hayatıma başladım. Üstün başarı bursu ile öğrenim gördüğüm okulumu Mimarlık Mühendislik Fakültesi 1.ciliği ile tamamladım. Özel sektörde farklı firma deneyimlerimin ardından 2013 yılında Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık bölümünde yüksek lisans eğitimime başladım.

İrem YILDIRIM